

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. ^T80.1

Accession No. 7-36

Author R1614

Title

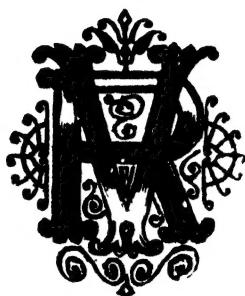
This book should be returned on or before the date last marked below.

శ్రీ రస్తు.

కావ్యాలంకారసంగ్రహము

అను నామాంతరముగల

నరసభూపాలీయము.

చెన్నపురి:

వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్ వారిచే.

బ్రకటితము.

1920

All Rights Reserved.

Printed by
V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS
at the "VAVILLA" PRESS,
Madras.—1920

ప్రతిక

కావ్యాలంకార సంగ్రహ మనునామాంతరమున నలయ నీ నరసభూపాలీయ మనునలంకారగ్రంథమును చెలుగున రచించినమూర్తికవి లక్షణకృతలలో నొకఁ డు. విద్యానాథుఁడు సంస్కృతమున వ్రాసిన ప్రతాపరుద్రీయ మనునలంకారశాస్త్రము నీతఁడు పద్యకావ్యముగా వ్రాసెను. విద్యానాథుఁడు కృతిపతినామధేయాంకితముగ లక్ష్యభాగమును వ్రాసినట్లే యీభట్టుమూర్తియుఁ గృతిపతి యగునరసభూపాలిని పేరట లక్ష్యభాగమును వ్రాసియున్నాఁడు. సంస్కృతమున విద్యానాథునికవిత్వ మెంతలాఘాపాత్రమో అంధమున నీతనికవిత్వము నంతలాఘింపఁదగిన దని చెప్పట కావంతయు సందియములేదు. వసుచరిత్రము లోనగుగ్రంథములు వ్రాసినరామరాజ భూపాలుఁడే యీమూర్తికవి యని కొందఱును, కా దని కొందఱును వాదింతురు. నిష్పక్ష పాతబుద్ధితో బరిశీలింప వీరిరువురకవిత్వ మేకరీతిగనే యున్నదని తోచెడిని. వీరిచరిత్రవిషయ మిచ్చట పెంచి వ్రాయఁబూనుకొనము. అవిషయమును నిర్ణయించు గ్రంథములు వేఱు. మాచని యదిగాదు. గ్రంథమును గూర్చిమాత్రము వ్రాయుపని మా దైయున్నది. ఇప్పనిని జేయఁబూని శాఖాచంక్రమణముగాఁ గవికాలము మొదలగు వానిని నిర్ణయింపఁబోవుట “నీవీబంధనవేళాయాం పుస్త్రమాల్యపరీక్షణమ్” అను న్యాయము ననుసరించినట్లే యగును. కాబట్టి చరిత్రగ్రంథకర్తల శాఖాగమును వదలితిమి.

ఇప్పుడొకవి కవిత్వ మనుమానమై, యన్యుతముంబోలి కవివిబుధజీవనాధారమై, బృందయంగమమై చెన్నారుచున్నది. నిఘంటువులఁ జెంత నునిచికొని యొక్కొక్కపదమునే యేర్చికూర్చినకవిత్వము వలెఁగాక యీతని కవితాధార దివిజగంగాప్రవాహముంబోలి యనివార్యవిజృంభణము గలదియై పెం పొందుచున్నది.

భారత భాగవత రామాయణాదులు చరిత్రముతో సంబంధించినగ్రంథములు. అట్టి గ్రంథములయందుఁ గవి పలుపోకలం బోవచ్చును. ఈగ్రంథ మట్టిదికాదు. అలంకారశాస్త్రము గావున స్వేచ్ఛగా స్వకపోలకల్పనలఁ జేర్చుట కవకాశ మియ్యదు. అట్లయ్యును గ్రంథమును రసవంతముగను, మృదుపదసంఘటితముగను జెప్పి తనకవి తామహిమను జూపియున్నాఁడు. కవియే తనకవితామహిమను గూర్చి యిట్లు వ్రాసికొనియున్నాఁడు.

“స. బాణవేగంబును భవభూతిసుకుమార,తయు మాఘుత్వైర్థ్యంబు దండిసమతి
యలమయూరుసువర్ణ కలన చోరునియర్ధ, సంగ్రహమ్ము మురారికయ్య నేర్పు

సోమప్రసాదంబు సోమయాజులనియ, మంబు భాస్కరునిసన్తార్థముటన
 శ్రీనాథునివద ప్రసిద్ధధారాశుద్ధి, యమరేశ్వరునిసహస్రముఖదృష్టి
 తే. ఏక కల దటుగాన ననేకవదన, సదనసంచారభేదంబు నడలుపఱచి
 భారతీదేవి ఏజిహ్వః బాగుకొనియె, మూర్తికవిచంద్ర విఖ్యాతకీర్తిసాంద్ర.”

ఇది యతిశయోక్తి యని తలంపరాదు. చెప్పినట్లు చేయుట సామాన్యముగ
 సందఱకు నలవిగానివనియే కాని యీతఁ డట్లుచేయఁజాలినవాఁ డని సులభముగఁ
 దోచును.

అప్పకవీయాది లక్షణగ్రంథము లొప్పని రేఫద్వయమైత్రి, యిత్యనంధులు
 మొదలగువానిని అచ్చటచ్చట ఏకవి యవయోగించి యున్నాఁడు.

రే ఫ ద్వ య మై త్రి కి.

“వేఱవివరింప నేల బంగారమునకుఁ, జటులసౌరభ్యలహరి యబ్బుటయకాదె.”

“కా. శ్రీరంగప్రభుతిమ్మకౌరి భుజకాక్షేయంబుచేనాజుల
 స్వరారాతులఁ ద్రుంప నాక్షితిపతు లేవేగ మార్తాండునిం
 దూఱందూఱఁ దదీయమండలసముదృశతవ్రణశ్రేణికి
 స్మిరంధ్రౌషధమూర్తభాతిఁ దగుఁ నెంతేఁ దచ్చమూరేణువుల్.”

ఇంక ఏకవి కవితాశక్తినిగుఱించి కొంచెము వ్రాసెదము. ఈమూర్తికవికి నతి
 శయోక్తి క్రమాలంకారాదులు మంచిస్థలప్రాయములు.

ఈక్రిందియుదాహరణము లీవిషయమును దేటపఱచును.

క్ర మౌ లి ం కా ర ము.

“నీ. కమలాప్త కమలాప్త కమలాప్తసన్నిభం, డేవిభుండు దుచి ప్రభావ దయల
 గోరాజగోరాజగోరాజసంకాశుఁ, డేరాజ మతి భోగ గౌరవముల
 హరిపుత్ర హరిపుత్ర హరిపుత్ర సదృశుఁడే, ధన్యండు జయ రూప దానవిధుల
 నాగారి నాగారి నాగారికల్పఁ డే, మేటి ప్రాధవ వేగ పాటవముల
 తే. నతఁడుసువిచారుడవికారుడనఘుండలఘుఁడప్రమేయుండజయ్యుండతిప్రతాపుఁ
 డప్రతీపుఁ డనేకలోకాభివంద్య, చరితుఁ డింపాండు విల్లభత్వవరుండు.”

అ తి శ యో క్తి.

“ఉ. భూసుతకౌర్యఁ డోబన్యపపుంగవుఁ డుగ్రరణోర్వి భీమబా
 హానిశితాసిధార ననతాహితకోటియుదస్తమాస్తమ

ట్వాని హరింపఁ దద్గతిఘోరిసమున్నతఖడ్గము ల్పర
స్థానము చేసిన ట్లమరు సారెకు వారికి నూర్ధ్వయాత్మకున్.”

అద్భుత కల్పన.

“నీ. బలఘాతఘోరచేఁ బండిళ్ళు సమకట్టి, యహితరక్తిము కలయంపి చల్లి
నవయశోరుణవితానవితానములు గట్టి, వివిధవాద్యధ్వను ల్వలయఁ జేసి
విమతాస్థిపటలచూర్ణముల మ్రుగ్గులు పెట్టి, ద్విజపరంపరలకు విం వొనర్చి
దళితారికుఁభిముక్తాఫలంబుల నేస, చల్లి ప్రతాపాగ్ని సాక్షి గాఁగ
తే. మెఱయు నే రాజు విజయలక్ష్మీవివాహ, విదితసన్నాహుఁడై యతఁ డగురుగుండె
పిటికికండయు లేనిగ భీరఘోర, రణజయోత్సాహి పానెమరామవిభుఁడు.”

“చ. చకచక మించునింగనృపచంద్రునికాతకృపాణవల్లిలోఁ
బ్రకటవిరోధియూధరథధి ద్రుగజాశ్వవరూఢినికడం
బకములు గానవచ్చు సులభప్రతిబింబితమూర్తులై మహా
జకలితసాధ్వసోదయముచే నసిగర్భముఁ జొచ్చెనో యనన్.”

నిరుపమాన శ్లేష.

“నీ. ఖరదూషణాఖర్వగర్వనిర్వాపణం, బాజ నెవ్యానిసాయకనికాయ
మధిక తారాసరాహంకారవారణో, ద్వీల మెవ్వనియశోవిమలశోభ
వివిధారికామినివిఘటనాటోప మే, యవనిశురోపారుణాక్షి రేఖ
బాలస్త్యనిరసనప్రాశ్చిమాఢోకితం, బే రాజుచారిత్రచారుఘాతి
తే. యతఁడు కలియుగనవ్యరామవతార, చారుతాసార్థనామప్రచారుఁ డగుచు
వెలయు బ్రహ్మాండపేటికావితతక్షీర్తి, ధనుఁడు శ్రీరంగవిభురామధరణిధవుఁడు

అనన్య సాధ్య మగు శైలి.

“నీ. నవజారిక శలచేఁ దనివి నొందించిన, నిలశేచరుఁడు ప్రాణ మిత్తు ననిన
వనదంబు తనదుజీవన మెల్ల నొసఁగిన, నెఱ్ఱెను శివిశోసికా మృతన్న
సిగిమా నేసాము లిచ్చిన సురమణి, మిన్నంది తలఁపులో మెలఁగు చున్నఁ
చేరి పాదము బలి కిరసావహించినఁ, బాఘోధి దానంత భంగపడిన
తే. వారి నెవ్వారిఁ గా దని నగుధ నార, నిక్కముగఁ గీర్తికామిని నికుఁ డక్క
నిదువై దగ్ధగుణమువర్ణింపఁదరమె, నరనుతాటోప తొరగంటినరసభూప.”

ఇట్లు చూపఁబూనిన గ్రంథమంతయు వ్రాయనట్లగును. కావున సారీపులాక
శ్వామము ననుసరించి కొన్ని చూపితిమి.

జటప్రోలు సంస్థానములోని యాస్థాన లగు పండితు బ్రహ్మశ్రీ వెల్లాల సదాశివ శాస్త్రిలవా రిందలిమూఁడవయాశ్వాసమునకు బాగుగా విమర్శించి విశేషములు పెక్కు చేరిచి విపులముగా వ్యాఖ్యానము వ్రాసియున్నారు. అం దచ్చటచ్చట లక్షణపద్యములలోని లోపములఁ గనిపట్టి సవరణలు చేసియున్నారు. ఆ సవరణ లిందు దిగువునఁ బొందు పఱుపఁబడియున్నవి. వారి సవరణలను మే మిం దుపయోగించు కొన్నందులకు, ఆంధ్రభాషాప్రపంచమున కావ్యాఖ్యానముచే శ్రీ శాస్త్రిలవారు గావించిన మహోపకారమునకును వారి కనేకవందనము లొనరించుచున్నారము.

మొదటికూర్పునందుఁ బ్రమాదవశంబునఁ బడిన తప్పులు దిద్ది యీకూర్పుఁ నీగ్రంథరత్నమును నలంకరించితిమి. ఇందేమేని భారపాటు లుండవచ్చును. వాని నిటఁ మీఁద ముద్రించునపుడు సవరించుకొందు మని సరసమతులకు విన్నవించుచున్నాము.

నిందతు నందతు వా స న్నసూయు రనసూయు రత్ర కిం లేన,
యత్సన్తానసగమనాయైవేదం మమ తు పాథేయమ్.

చెన్నపురి. }
18-5-18

ఇట్లు,
వావిళ్ల. రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్.

శ్రీ రస్తు.

న ర స భూ పా లీ య ము

కావ్యాలంకార సంగ్రహము.

గ్రంథాదికృత్యములు.

లీలవతి దా నురోమణిసభా సింహాసనత్కస్తుభా
వేలాభా ప్రతిబింబితాంగి యయిన స్వే తొక్కతం దాల్చినాఁ
డాలే యంచుఁ దలంచునో యన యమం దానందుఁ డై లక్ష్మీ నే
వేళం గాఁగిటఁ జేర్చుకొరి నరసోర్వీనాథునిం బ్రోచుతన్.

1

సీ. ఏలేమకడలిరాచూలి యా టెటిఁగించుఁ, గలితవలీతరంగములరంగు
ఏమానినరత్న మిందుసోదరి యాటఁ, బ్రకటించుమొగముపోలిక లెఱంగు
ఏతన్వి కండర్పమాత యా టెటిఁగించుఁ, గరగృహీతాంభోజకాండకలన
ఏసాధ్యి దనుబారియిల్లా లవుటఁ దెల్పు, నలి విలలాజ్జజన్మయనగరిమ
తే. యట్టి శ్రీ దేవి సుకవివాగమృతదంబు, నఖిలభవనోన్నతము నైనయాబళేంద్ర
నరసవిభుమందిరం బాత్త శరణమనుచు, నుండియేకాలమును బాయకుండుఁగార.

2

చ. పలుకులకొప్పు నె మొగముఁ బార్వణచంద్రునిఁ గాఁ దలంచి యు
జ్వలనిజభద్ర పీతజలజంబు నిమిలిత మానో యంచు నే
ర్పలవడ భారతీవనిత నాత్మముఖంబులలోనె తాల్చుచుం
జెలఁగువిధాత యోబయన్పసింహున కిచ్చుఁ జెరాయరున్నతుల్.

3

సీ. ఒకటి యక్షరవిలాసోల్లాసమున మించ, నొకటి తాళప్రాధి నుల్లసిల్లి
నొక్కటి నారికేళోన్నతిఁ దాల్చి నొక్కటి గోస్తనగుచ్చకలనఁ దనర
నొకటి సువృత్తిభావోన్నేష మొంద నొక్కటి నల్లకీతుంబికలనఁ జెలఁగ
నొకటి భారవిశేషయుక్తిఁ బెం పొంద నొక్కటి గిరీశమతానుకారి గాఁగ
తే. ననమసాహిత్యసంగీతరసము లనెడు, గుబ్బపాలిండ్లు దాల్చుపల్కులవెలంది
సరసగుణహారు నోవయనరవధీగు, నవ్యకృతినాయకునిఁ గా నొనర్చుఁగార.

4

కా. గంగం దాల్చితి వుత్తమాంగముననకా నైకోలు గావించి త
ధాంగీకారమునం బురంధ్రీ నిను వామాంగంబునం దాల్చినే

- శృంగారోన్నతిఁ జూడు మంచు గిరిజ స్ఫిర్నాపగాబించిత
స్వాంగానందితఁ జేయుశంభుఁడు నృసింహాధీశ్వరుం బ్రోవుతన్. 5
- చ. ఆరుదుగ వామభాగలలనాకలనాచలనాత్తుఁ డైనయా
హరు గురుఁ గాంచి తానును దదాకృత్తియగతి నేకదంతుఁడై
కరికరిఁగిగుణంబులు మొగంబునఁ దాల్చి జగంబు లేలునాం
తరకరుణాసనాథు గణనాథు మరుద్గణనాథుఁ గొల్చెదన్. 6
- సీ. తనయాస్యగవ్వారంబునకు ఖిచ్ఛితజృంభణము ఖిచ్ఛితజృంభణము గాఁగ
దనకరాంభోజాతమున కలగంధమాదన మొకగంధమాదనము గాఁగఁ
దనశౌర్యహర్యక్షమునకు మైరావణస్ఫురణ మైరావణస్ఫురణ గాఁగఁ
దనవాలదంభోళి కెనయుకర్పరగోత్రగరిమ కర్పరగోత్రగరిమ గాఁగ
తే. పలురూమానుజన్త జీవప్రదాన, ధుర్యపర్యాయభాత మేదురవిరోధి
బలపయోధివిలంఘనప్రబలశక్తి, యోబయ నృసింహభూభర్త కొనఁగూఁగాత. 7
- సీ. ఎవ్వఁడు మొదలఁ దా నిలకు భారతి డించెఁ, దగ భగీరథుఁ డభ్రతటినిఁ బోరె
భ్రమరకీటన్యాయభాతి నేకవిరాణ, వాగ్దేవి దాన యై వన్నె కక్క
వరప్రత్యములు మాని వాణి యెవ్వనికై, వలచి నానాశ్లేషములకుఁ జిక్క
నెవ్వనివాక్సాత్ర మిసుని ధాత్రికిఁ దెచ్చి, పేర్చితోఁ గరము లర్పించుకొనియె
తే. నట్టిమహిమాధికులఁ గొల్చి యఖిలమునివ
చోసుపమశక్తిభృతపురాణార్థవితతు
లనుఁగూఁచెనుఁ గనుభవ్యదివ్యాంజనమునఁ
గనుఁగొనఁగఁ జేయునంద్రసత్కవులఁ దలఁచి. 8
- సీ. ఏమహాత్ములు గల్గ భూమిశసభలలోఁ, గవులకు నధికవిఖ్యాతి గల్గె
నేకృతార్థులు గల్గ నెల్ల పామరులకు, గణన మీరుప్రబంధకములు గల్గె
నేవాఙ్మధులు గల్గ నిరవొందురసికుల, కమితలీలావినోదములు గల్గె
నేప్రవీణులు గల్గ నిల నలంకృతికృతో, ద్యములకు దోషలక్ష్యములు గల్గె
తే. నేదయాశులు బుధవచోహేతిచకిత, విసరదశశబ్దభరణలాలసముఖాబ్జ
లట్టినిఖిలోపకారధీరాత్ములయిన, పకలకవిధూర్వములకు నంజలి యొనర్తు. 9
- చ. ఇవిధంబునఁ బ్రారీప్సితగ్రంథనిర్విఘ్న పరిసమాప్తిసంప్రదాయవిచ్ఛేదలక్షణ
నిబంధనంబు గా నిఖిలాభీష్ట దేవతానమస్కరణంబును, శుకవిభహూకరణంబును,
గుకవినిరాకరణంబును, గావించి, యుదంచితవిరించినంచితప్రపంచచరద్రభంగ
బుధపుంగవ హృదయంగమంబును, గంభీరరసమజ్జృంభితకవితాంభోధితరణ
కరణప్రగుణోపకరణపరిణతతరణిప్రకాండంబు, నశేషగుణదోషవిశేషనుర్వారసర

క్షీరవివేచనోచితప్రశంసితహంసాయమాన ప్రతిమానబంధంబు నగునొక్కప్ర
బంధంబు నివర్తింపఁ బూనియున్న సమయంబున.

10

సీ. లలితాకలంకకలాకలాపంబున, నేరాజు రేరాజు నేవగించి

భూభారభరణలీలాభిముఖ్యంబున, నేమేటి తామేటి నెగ్గులాడుఁ

జతురభాషామూఁసావిశేషవాస్తవి, నేభోగి యాభోగి ఏనడించు

శరణాగతగణాతిభరణాధికగుణాప్తి, నేశౌరి యాశౌరి నేపు నూపు

తే. నతఁడు రిపురాడఖర్వగర్వాంధకార, గంధనిర్గంధనాఁభోజబంధుబంధు

బంధురావార్యకౌర్వధురంధరుండు, సరసగుణహారుఁ డోబయనరసఘనుఁడు. 11

ప. వెండియుం బ్రచండభుజాదండతాండవమండలాగ్ని ఖండితారాతిమండలుండును
నఖిండ నవఖండవృద్ధీమండలధురాభరణపరాధూత ఖండపరశుమండలుండును
నబాండకరండ పిచండిలయశశపూగకర్పూరహారుండును సరస్వతీమనోభండార
చార్యకారుండును సమరసమయసముజ్జ్వలభిజంభాఁదోస్తంభ సముత్తంభిత
దంభోళి ధారావిదారితమహాభీలశైలాళివిశాలరవకోలాహల లీలాహళహళికా
సమారంభ సుభగంభావుకగంభీర విజయభేరి భయంకరభాంకారసంకరసమట్టంకిత
దిగ్విటంకుండును నక్షుద్రతరసురక్షోభకరమదోస్తతరక్షోన్నతరక్షోవరక్షోవి
క్షోదవిచక్షణాక్షీణస్వహర్యక్షరూక్షపీక్షణీధవదాశుశుక్షణీక్షణసముత్తిప్త క్షీలా
కరాళావిచ్ఛిన్నాచ్ఛచ్ఛాయాచ్ఛటాపటిమఘటనచటుల ప్రతాపవైభవండును
సుభయరగండగండభేరుండాదిబిరుదామందసందీపిత ప్రాభవండును ససాధారణ
మేధావిదారిత వేధోమేధోపబోధనిర్మిరోధమధురమధురసావధీరణ సమగ్ర
వాగ్విధవధన సుధీజనగృహద్వార నిర్విద్రభద్రవారణఘటావికటకటకటా
హతల పతదనూనదానాంభోర్ధ్వరీపరిమళ పరిలబ్ధిలబ్ధలభామోదమధుర భృంగీ
తరంగితభంగీ ప్రసంగత ప్రసంగాంగీకృత నిరంతర దిగంతర విక్రాంత విక్రా
ణజయనకుండును గుళికసుతకులజలధిజైవాత్మకుండును నానావిధభానాధిక
సేనాంబునిధానా సుపమానాహవమానామితామోఘవైఖరీ పరితబిదసపాద
సప్రాంగహారుండును భోజరాజవంశసంభవుండును లక్ష్మోంభాగర్వపావసుండును
జరమభాగవతసంభావమండును నోబభూపాలపుత్రవరుండును గడిదురసాపనా
చార్యుండును సత్యభాషాహరిశ్చంద్రుండును నగునృసింహక్షీతీంద్రుం డొక్క
నాఁడు రుచిరరుచితచితావిశేషదూషితోషర్బుధులు బుధులు సరస్వతీప్రవాహ
సంశతవిహరమాణమహాకవులు కవు లజిహ్వాజిహ్వోరంగనృత్యదుక్తుంగైర్యాణ
వాణీప్రాకృతశౌరసేన్యవభ్రంశపైశాచికామాగధులు మాగధులు నటనజితమహా
నటులు వరయాపనసౌందర్యవసతులు సతులు నయవినయసౌజన్యలు రాజన్య
లవధీరిత సురరాజమంత్రులు మంత్రులు ప్రబలబలోద్భటులు భటులు పురోహి

తులు హితులు పౌరాణికులు వైణికులు గాయకులు గణికులు నాదిగాఁ గలనిఖిల నియోగిజనంబులు బలసే కొలువ మణిమయాస్థానమధ్యభద్రావనంబున సుధర్మాసీ సుం డగుశునాసీరుచందంబున నందంబుగాఁ గొలుపుండి యప్పడు. 12

సీ. శతలేఖనిపద్యసంధానధారేయ, ఘటికాశతగ్రంథకరణధుర్య
నాశుప్రబంధబంధాభిజ్ఞ నోష్ఠ్యవి, రోష్ఠ్యజ్ఞ నచలజిహ్వోక్తినిపుణుఁ
దత్తమభాషావితానజ్ఞ బహుపద్య, సాధితవృత్తాక్షరీధురీణు
నేకసంఘోచితశ్లోకభాషాకృత్య, చతురసోష్ఠ్యనిరోష్ఠ్యసంకరజ్ఞ

తే. నమితయమకాశుధీప్రబంధాంకసింగ, రాజసుతతిమ్మరాజపుత్రప్రసిద్ధ
సరసవేంకటరాయభూషణసుపుత్రు, ననుబుధవిధేయు శుభమూర్తినామధేయు.

క. కనుఁగొని దయామరందము, కనుఁదమ్ములఁ గ్రమ్మ సుచితగౌరవలీలా
ఘనతరగభీరభాషల, ననియె న్నరసింహుఁ డభినవానందముతోన్. 14

సీ. బాణవేగంబును భవభూతిసుకుమార, తయు మాఘుశైత్యంబు దండిసమత
యలమయూరుసువర్ణకలన చోరునియర్థ, సంగ్రహమ్ము మురారిశయ్యనేర్పు
సోముప్రసాదంబు సోమయాజులనియ, మంబు భాస్కరునిసన్తార్థఘటన
శ్రీనాథునిపదప్రసిద్ధధారాశుద్ధి, యమరేశ్వరునిసహస్రముఖదృష్టి

తే. నీక కల దటుగాన ననేకపదన, సదనసంచారభేదంబు సడలుపఱిచి
భారతీదేవి నీజన్మఁ బాదుకొనియె, మూర్తికవిచంద్ర విఖ్యాతకీర్తిసాంద్ర. 15

ఉ. కావున నియుదగ్రమతిగౌరవయోగ్యనిరూపణంబుగా
నీ వొనరింపఁ బూనినయనేకమహాకవివాఙ్మయోపకా
రాసహ మైనకావ్యము మదంకిత మై వెలయంగఁ జేయుము
ర్వీపలయప్రసిద్ధబుధవిస్తయదానధురంధరంబుగన్. 16

వ. అని సబహుమానంబుగాఁ గర్పూరతాంబూలజాంబూనదాంబరాభరణచ్ఛత్రచా
మరాండోలికాచతురంతయానాగ్రహారాది ప్రదానంబుల బహూకరించుటయు
నేను నానందకండలితతరంగితాంతరంగుండనై. 17

సీ. నిజరూపమునకు వన్నియ దెచ్చు వేటొక్క, బెనుకొందు ధ్వని హీరకలిక లమర
ఛాయాంతరాలత్యుసహజ లేజము లైన, లక్షణవైదూర్యలక్ష్య లలర
రతులతోఁ దులఁదూఁగు రమణీయరసవిశ్లేషములను గారుత్తమములు మెఱయ
గురుసువర్ణగుణైకగుంభితస్థితిఁ దాల్చు, నాయక నాయకొన్నతులు సెలఁగ

తే. నిల నలంకారనికరంబు లిరవుకొలిపి, కమలభవగేహినిపరిష్కరణకరణ
యోగ్యములుగా నొనర్చినభాగ్యనిధుల, భామహాదుల. ననిశంబు ప్రస్తుతించి. 18

- క. వారిప్రసాదమున నలం, కారము ధ్వని లక్షణాధికారరసాలం
కారము నొనర్తు నాంధ్రవ, చోరచనచమత్కీయాభిశోభితమయి నై. 19
- తే. అసదృశరసప్రధానశబ్దార్థములును, రీతులును వృత్తులును నలంకృతులు గణము
లాది యగులక్షణంబుల నలరుఁ గావ్య, సరణి యందు రలంకారసారవిదులు. 20
- క. ఈకావ్యలక్షణంబు ల, నేకులు దొల్లింటిపెద్ద లేర్పటిచిన సు
శ్లోకనృపచరితనుతి దీ, తొకలనయు నభినవాంధ్రకవితయు నగుటన్. 21
- వ. ఏతత్ప్రబంధభగవద్వాజ కావ్యాభివ లక్షణ కృతక్షణ ప్రసంగ సంప్రహణ
నిర్వహణకృత్యంబున నిత్యంబు నత్యంతకృతావసరుండ నై.
- క. బంధురతరప్రబంధుల, బంధముల కనంతకీర్తిభాగ్యప్రదభా
రంధర్యగ్రంథిలము వ, సుంభరనవద్య రమణసుగుణ స్తనముల్. 28
- నీ. రామాయణాదిక గ్రంథంబు లవద్య, నేత్యవర్ణనల పన్నియకు నెక్క
వై శేషికాదినానాకాస్త్రములు శిష్య, ప్రతిపాదనమున సన్నతి పహించె
సంధ్యాదిమంత్రము ల్యవృద్ధిశ్వర నాచు, జపసాధనత ననశ్వరము లయ్యెన్.
బలుకు లాండొంటికిఁ బ్రామిన్కులును బర, బ్రహ్మగోచరములై ప్రణయిం గాంచె
తే. ననినఁ గావ్యం బమేయనాయకవికస్య, రస్వరూపనిరూపణప్రాజి యగుట
వేర వివరింప నేల బంగారమునకుఁ, జటుల సారభ్యలహరి యబ్బుటయ కాడె. 24
- క. వేదంబుల్ సృపకాసనంబులు సుహృద్విజ్ఞాపనంబు ల్పరా
ణాదిగ్రంథము లంగ నాజనవిలాసాలాపలీలాసమ
ప్రాదుర్భాసము లౌర కావ్యములు కర్తవ్యోపదేశక్రియా
వాదప్రక్రియ లెన్నఁ గావ్యమహిమ ల్వర్తింపఁగా శక్యమే. 25
- మ. పరమజ్ఞానలతాలవాలము జగత్ప్రఖ్యాతవిఖ్యాతసా
గరచంద్రోదయ మిప్తసంఘటనరేఖా దివ్యధేను త్రమం
బురుకార్పణ్యదళానిశాదినముఖం బుద్వేలనిర్వాణభ
వ్యరసాస్వాదరసాయనం బనినఁ గావ్యం బెన్న సామాన్యమే. 26
- క. కావున నేవంబిధసుగు,ణావాసం బైన కావ్యమలరుచు నవర
త్నా వేలహరపల్లిక, కై పడి నవవద్యనాయక ప్రాజితమై. 27
- మ. అని యూహించి మదీయసంఘటిత కావ్యాలంక్రియాసంగ్రహం
బనఘం బై వెలుఁ గొందకున్నె రవివంశాధీశ్వరండా నృసిం
హనృపాలాగ్రణీకీర్తివర్ణనముచే నాశాంతవిశ్రాంతపా
వనహః గావున నందు నాయకమహావంశంబు వర్ణించెదన్. 28

నాయకవంశవర్ణనము.

- సీ. శ్రీమించు పద్మనీభామామణి కినుండు, నిరతసంసారవార్షిధికః దరణి
 త్రిజగతీసజ్జనశ్రేణికి మిత్తుండు, బహుతమోపనికి విభావసుండు
 సమదమందేహదేహములకుఁ దపసుండు, చతురాగమార్గస్థంతతికి సవిత
 సకలచోరపరంపరకు సహస్రకరుండు, వినతలోకవితానమునకు ద్యుమణి
- తే. హరిహరవిరించిముఖదేవతానుభావ, ఘనతరస్వర్ణకారు లొక్కటియ కాంగఁ
 గరగిహార్చినయపరంజకజ్జి యనగ, సూర్యుడెరపొందుఁదేజోనివార్యుడగుచు.
- క. ఆతనికి వైవస్వతమను, వతనికి నిక్షృతువృథతి యతనికిఁ గుక్షీ
 క్షీతిపతి యతఁడు వికుక్షీం, బ్రతాపఖనిఁ గనియె నతఁడు బాణునిఁగనియెన్. 30
- సీ. అనరణ్యదాతనికాయనఘుడుపురుగుఁ గాంచె, బృగుఁడు త్రిశంకుభాత్రీంద్రుగనియె
 నతనికి దుంధుమరాభిఖ్యుఁ డతనికి, మాధాంత యతఁడు సుసంధిఁ గాంచె
 నతనికి ధ్రువసంధి యతనికి భరతుఁ డా, ధన్యున కసితుఁ డాతనికి సగరుఁ
 డతనికి నసమంజాఁ డతఁ డంశుమంతునిఁ, గనియె దిలీపుఁ డాతనిసుపుత్రుఁ
- తే. డతఁడు గాంచె భగీరథు నాత్తవంశ, పాపముని నాతనికిఁ గతుత్సానసితుఁ
 డతఁడురఘుఁగాంచె గనియె నాక్షితితలైక, పతిసునాభాగునతఁడునాభాగుగాంచె.
- చ. ఆతనికి నంబరీఘఁ డయుతాయువు తత్పుతుఁ డవ్వసుంధరా
 పతి గనియె న్నహత్తు ఋతుపర్ణ నతండుచు సత్యకాము నా
 తత బలుఁగాంచె నాతఁడు సుదాసునిఁ గాంచె దదీయుఁ డప్తిం
 డతనికి మూలకుం డతని కాశతసంఖ్యరఘుండు వెండియున్. 32
- క. ఘనుఁ డతఁ డైలలిలేంద్రునిఁ, గనియెం బృగుధర్తవిభునిఁ గనియె నతఁ డతం
 డును విశ్వమహునిఁ గనియెం, గనియె న్నట్యాంసు నతఁడు గాంభీర్యనిధిన్. 33
- సీ. భవ్యుఁ డాతఁడు దీర్ఘబాహునిఁగనియె నా, తఁడుగాంచె రఘువు నాతనికిఁగలిగె
 బురుషాదుఁ డతనికిఁ బాడమెఁ గల్పాపా, దుఁడు తత్పుతుఁడుశంఖుఁడుసుదర్శ
 నుఁడు దత్తనూజాఁ డాతఁడు గాంచె నగ్ని వర్ణమహీశు నతఁడు శ్రీఘ్రునిఁబడసె
 నతనికి మరుఁడు దదాత్తజుఁడు శకుఁ డా, తని కంబరీఘఁ డాతనికి సహాఘుఁ
- తే. డతనికి యయాతి నాభాగుఁ డతని కతని, కజుఁడు దశరథుఁ డతనికి నతనికొదవె
 రామభద్రుఁడు దద్వంశరత్నమయ్యె, సారిది గలివేశఁ గలికాలచోళవిభుఁడు. 34
- సీ. ఏరాజువివిధపుష్పారాధనమున గం, గాగరుతలమీది కౌచు మానె
 నేరాజుదివ్యాన్నసారార్పణంబున, శితికంఠమెడ సున్న చేదు మానె

- నేరాజురత్నోపహారానుభవభూతి, రుద్రునైములదండోఁత మాసె
నేరాజుకొంచనాగారారచనకేళి, భవ్రునకు గిరు లెక్కుపాటు మాసె
తే. జలధి దేవేరి గావేరి జనులు నూడ, కుండ నాచాచదన మొనర్చునొటపు మెఱయ
నుభయతటములందరుపట్టులునిచె నేనృపాలుడతడొప్పగలికాలచోళవిభుఁడు
చ. ఆతఁడు మహాదిగంతవిజయం బొనరించి సురాస్త్రియాల ను
న్నతనిజమీనలాంఛన మొనర్చుటకై గిరిరాజుఁ ద్రిపు వి
ప్రతిమతదీయదోర్వ్యగభరభ్రమితాచలశృంగసంగతా
మితజనరూఢి నేఁడును భ్రమించుఁ దదస్త్రిగతికొ గ్రహణకుల్. 36
- తే. శ్రీలఁ జెలువొందు నాకలికాలచోళ, కుంభిని నాగులమున సంధించె
ఘనఖనిక్షోణి రత్నంబు గలుగురితి, భోగసౌభాగ్యసురరాజు పోచిరాజు. 37
- సీ. తనక్తిరికజరవాహిని యీడుగామికి, నమ్మహానదితోడియమున సాక్షి
తనప్రతాపస్ఫూర్తి కినువేడి సరిగామి, కతనివింబము దూఱునరులు సాక్షి
తనస్త్రైర్యమహిమకుఁ గనకాద్రి ప్రతిగామి కచటఁ గాఁపున్నగోత్రారి సాక్షి
తనకొంతికి మృగాంకుఁ డెనగామి కతనితో, సరిపాత్తు మనుకర్త సాక్షి సాక్షి
తే. గాఁగ విలసిల్లుననుపమక్షాత్రధర్మ, పరతి నృపపక్షి కితఁ డోజబంతి యనఁగ
రాజమృగ రాజు వైభవరాజరాజు, భూరిసౌందర్యరతిరాజు పోచిరాజు. 38
- క. ఆపోచిరాజవంశసు, ధాపారావారమునకుఁ దారాపతి యై
యే పాంచుఁ దిరుమలక్షోణీపాలుఁ డనంతకీర్తినితోజ్జ్వలుఁ డై. 39
- సీ. రక్షించినాడు హిరణ్యధారావృష్టి, జతురాధి సంఘాతచాతకముల
శిక్షించినాఁ డుగ్రకాక్షేయపవిధారఁ, బ్రతిపక్షగిరిలక్షపక్షగిరిమ
వీక్షించినాఁడు సద్విభవావహవివాహ, సదనంబుఁ గదనంబు సరియకొఁగఁ
బ్రోక్షించినాఁడు సంపూర్ణదయాధార, వితతావదాత పావృతులమీఁద
తే. నతఁడు రాజన్యమాత్రుఁడె యపరశిఖరి, చరమగవ్వరబంహస్త జరతతిమిర
పటలపాటనపటముహాభాస్వరుండు, రాజకులహేళి తిరుమలరాయమాళి. 40
- క. ఇరాజశిఖామణికి, ధీరాత్ములు తనయు లైరి తిప్పవిభుఁడు గం
భీరరుణాంభోరాశి య, పారకృపామూర్తి వల్లభక్షితిపతియున్. 41
- వ. అందగ్రజుండు.
- సీ. తనజయధ్వజమారుతములు వైరికిరీట, భుచిత సన్న నిదీపకళల మలుపఁ
దనశీలీముఖము లుద్ధతవిరోధిశిరోధి, జలజశోణితరసానసము లానఁ,
దనతేజము లరాతిధరణీశమదవతీ, కబరికొనిబిడాంగకార మడఁఁప
దనవాహినిప్రాధి దర్పిత ప్రతికూల, భూమిభృన్దభేదమునఁ దలిర్ప

- తే. నాజి మాంధాత యనఁ బొల్పురసికలోక, సతతసంరక్షణాస్తోకజాగరూక
నవనవాసందహృల్లగ్న నందగోప, బాలకుం డైనతిప్పభూపాలకుండు.
- తే. అతఁడురామప్రభుని బానమాంబయందు, నాబళేంద్రునిలక్కాంబయందుఁగనియె
జలజయనుండు రుక్మిణీబాంబవతుల, యందుఁ బ్రద్యుమ్న సాంబుల నందినట్లు.
- క. వారలలోన ధురం ధరుఁడై రామనృపాలుఁ డమరు నమరపురంధ్రీ
చారుకరగ్రహలీలా, కారణదోగ్రకుటిలకాక్షేయకుం డై. 45
- చ. హరిభవప్రవీణుఁ డగునాధరణీంద్రుఁడు బై చమాంబికం
బరిణయ మై తనూభవులఁ బ్రజ్జులఁ దిష్టునృపాలు నోబధూ
వరు వరదేంద్రుఁ దిప్పమహిల్లభుఁ బానెమరాజు వేంకటే
శ్వరు నిలఁ జక్రచక్రి సదృశప్రథితాత్ములఁ గాంచె నార్యురన్. 46
- చ. అరయఁగ నమృహీనుల కగ్రజుఁ డైతగు తిష్టురాజు ని
ర్భరతరధాటికాతురగపాటనమూర్ఛిత యా ధరాతలో
దరికి నిరామయావవిధానము నిర్జరివైద్యు వేడఁగా
సరిగెడులీల నన్భుతసమగ్రరజోవ్రజ మేఁగు నిగికిన్. 47
- క. ధర నతఁడు రామనృపనో, దరి యగుకొండాంబయందుఁ దనయునిఁ గాంచెన్
నరనుతు నెరవేంకటవిభు, హరిసిరియం దతనుఁ గన్నయాకృతి దోషన్. 48
- సీ. మిశ్ర గేహములనమిశ్ర గేహములఁ, గనకసంఘాత మేఘునుడు నిల్పె
ధర్తాగమమున సద్ధర్తాగమమున ని,ర్భరగుణాగోప మేరా జొనర్చె
విగ్రహంబున భీమవిగ్రహంబున మహా,విషమాంబకత్వ మేవిభుఁడు చాల్చెఁ
గృతులయందు నిభలాకృతులయందును రాగ,భరితపీక్షణ మేనృపాలుఁ డునిచె.
- తే. జగతి నేరాజు కువలయోత్సవ మొనర్చు, రాజు గావున నటు స్వీయరక్షచేతఁ
గోరి యన్వర్థ మగుచంద్రగుప్తిదుర్గ, మతఁడు విలసిల్లు వేంకటక్షీతివరుండు. 49
- తే. అతఁడు తిష్టాంబయందుఁ దిష్టావనితుఁ, జిన్నతిష్టుప్రభునిఁ గాంచె నీతయందు
రవికులోద్ధారకుండైనరాఘవుండు, గరిమఁ గుశలవపీరులఁ గన్నకరణి. 50
- క. ఈసంతతిఁ దగు తిష్టు, త్తైసుత్రామునకుఁ గూర్చి సహజన్మఁ డనన్
భాసిల్లు నోబనృపతి శు, నానీరమహీజవితరణగుణాస్పదుఁ డై. 51
- చ. సరసనభుప్రసూనభుజశాఖలఁ జెంది వివోమరందమా
ధురిఁ జెలు వొంది కీర్తి యనుతోరపువాసనఁ బొంది సాంపునం
బరఁగుదళింబులం బ్రబలి పండితకీరపరంపరాఫల
గుర్ధణ మొసంగు నోబనృపపుంగవుఁ డాక్రితపారిజాత మై. 52

- ఉ. భూసుతశౌర్యఁడోబన్యపపుంగవుఁ డుగ్రరణోర్వి భీమబా
హానికతాసిధాఁడ నసతాహితకోటియుడన్దహన్దము
ల్పాని హరింపఁ దద్గళితభూరిసమున్నతఖడ్గము ల్పర
స్థానము చేసిన ట్లమరు సారెను వారికి నూర్ధ్వయాశ్రమమ్. 53
- క. అతఁ డోబళాంబయం ద, ప్రతిముని నోభిశస్యపాలు రామమహీశుక్
క్షీతిఁ గాంచె విద్యయం ద, ద్భుతధీనిధి వినయబోధములఁగాంచుగతిన్. 54
- క. తదనుజుఁడు నిరదభూపతి, సుదతీమకరాంకుఁ డమరు సురపురఁనితా
విదితసరదానచాతురి, గదిసినయాత్మీయనామకము సార్థముగన్. 55
- వ. తత్కృమంబున. 56
- నీ. అవనిసభోంతరం బాస్యరంగ్రము గాఁగ, ఘనపంక్తిమోముపైకప్పు గాఁగ
హిమశైలవింధ్యశైలములు కొమ్ములు గాఁగ, బూర్ణచంద్రుండుమూఁపురముగాఁగ
శరధులు నాలుగు గొరిజపట్టులు గాఁగ, నైలింప నది గంగఁడోలు గాఁగ
వాసుకి యాభీలవాలదండము గాఁగ, దారకల్ కింకణీతతులు గాఁగ
- తే. గరిమఁ జెన్నొందు బసవశంకరమహాంక, మాజి నేరాజశేఖరుం డానహించె
నతఁడు నిలువెల్లమగఁటిమి యనఁగఁ బరఁగు, రామవిభుతిప్పశౌరి నిర్వారితారి. 57
- నీ. బలధూతిధూళిచే బందిళ్లు సమకట్టి, యహితరక్తిము కలయఁపి చల్లి
నవయశోరుచిచితానవితానములు గట్టి, వివిధవాద్యధ్వను లెల్లయఁ జేసి
విమతాస్థిపటలచార్లముల ముగ్గులు పెట్టి, ద్విజపరంపరలను విం దొనర్చి
దలితారికుంభిముక్తాఫలంబులనేన, చల్లి ప్రతాపాగ్నిసాక్షి గాఁగ
- తే. మెఱయు నేరాజ విజయలక్ష్మీవివాహ, విదితసన్నాహుఁడై యతఁడదురుగుండె
పిఠికికండయు లేనిగభీరఘోర, రణజయోత్సాహి పానెమరామవిభుఁడు. 58
- చ. అతనిసహోదరుండు చతురంబుధివేష్టితభూధురంధరుం
డతులితశౌర్యభీకరభుజుఁగుఁడు వేంకటరాజు వొల్పు నా
క్షీతిపతి దానవాసనల ఖేచరశాఖఁ దిరస్కరింపఁగా
వితతతదీయదుర్యశము విస్ఫుట మా నలిమండలాకృతిన్. 59
- క. ఈవంశకర్త యగుతి, ప్పాపనిపాలునకుఁ గూర్చియనుజన్తుఁడు దా
నై వెలయు న్వల్లభధా, శ్రీవల్లభుఁ డఖిలరాజతేజోనిధియై. 60
- నీ. కమలాప్త కమలాప్త కమలాప్తసన్నిభుం, డేవిభుండు రుచి ప్రభావ దయల
గోరాజ గోరాజ గోరాజసంకాశుఁ, డేరాజ మతి భోగ గౌరవముల
హరిపుత్ర హరిపుత్ర హరిపుత్ర సదృశుఁడే, ధన్యుండు జయరూప దానవిధుల
నాగారి నాగారి నాగారికల్పు డే, మేటి ప్రాభవ వేగ పాటవముల

తే. నతఁడుసువిచారుడవికారుడనఘుడలఘుఁడప్రమేయుడజయుఁడతిప్రతాపు
డప్రతీపుఁ డనేకలోకాభినంద్య,చరితుఁ డింపొందు వల్లభత్వైవరుండు. 61

ఉ. వల్లభరాజశౌర్యగుణవైభవ మెన్న విచిత్ర మమహీ
వల్లభువైరిరాజి వనవాటికనుండి నిజాంబుజాస్యత
నల్లభ యందుఁ బిల్వగ నవార్యతరుజ్జ్వలనామసంస్కృతిం
బెల్లు వడంతుఁ గాంతవయిప్రేమము గొంతనేపంబు నేయుచున్. 62

క. అతులప్రతాపుఁ డా భూపతి ప్రోలేవేరియందుఁ బ్రబలునిఁ దిప్తు
క్షీతిపాలునిఁ గాంచెగ బతు,పతి పార్యతియందు గుహునిఁ బడసినభంగిన్. 63

సీ. భోగి మట్టినవానిఁ భోగి జుట్టినవాని, భోగిఁ బట్టినవానిఁ బోలనేర్పుఁ
దమ్మిఁ దాల్చినవానిఁ తమ్మి దొల్చినవానిఁ, దమ్మి మొల్చినవానిఁ దారసించు
మృగమునుంచినవాని మృగముఁ ద్రుంచినవాని,మృగముఁ బొంచినవానిమీఱజాలుఁ
గొండ నొక్కినవానిఁ గొండఁ జెక్కినవానిఁ,గొండఁ గ్రుక్కినవానిఁ గొడవనేయు

తే. భరణభూతిజప్రభాబాహుశక్తి, మతికళాశౌర్యసత్వశుంభత్వృభావ
భోగగాంభీర్యగుణములఁ బుడమి నేన్పు,పాలకులు సాటి యాతిప్తుపార్థివునకు. 64

తే. అతఁడుగంగాంబయందాబళాపసింద్రు,మూర్తిసుమ సింగవిభుఁగాంచెగీర్తినిధుల
నత్రి యననూయయందుఁ మున్నబ్బగర్భ, కమలవాహకపద్మలఁ గన్నయట్లు. 65

ఉ. వారలలో గభీరగుణవారిధి వారిధిపంక్తిలో సుధా
వారిధి వోలె భూమిధనవర్గములోఁ గనకాద్రి వోలె దో
స్సారము బీరముం చెగువ సత్యము శౌచము సద్విచార మా
చారము గగ్గి పొల్చె బుధసన్నతుఁ డాబళరాజు ధన్యుఁ డై. 66

సీ. అప్పుపా లైనశుభ్రాబ్జంబు రుచి యెంత, మాటమోచినయంచలేట యెంత
సిట్లు మోచినభవాసిద్ధర్తకలి మెంత, బిలము దూతిన శేషబలిమి యెంత
తమ్ములతోఁ బోరుతారేశుకళ యెంత, తృణ మైనశరపుంజడిస్తి యెంత
పండ్లిగిలించుకల్పకళాఖిదళ మెంత, విరిసినమల్లెలవీక యెంత

తే. యనుచుఁ దనగీర్తి ధవళాబ్జహంసమదన, మధనవరభోగివిధుశరామర్త్యవిటపి
వికచవిదికిలమాలికావితతిఁ చెగడ, వసుధఁ బాలించు నోబధూవల్లభుండు. 67

సీ. ఇతనివైరులు వనప్రతతిలోఁ గాఁ ఘండ, నవ్వర్థ యై ధాత్రి యవని యయ్యె
నితఁ డంతరిపంబు లేల ముద్రాసముఁన్నిద్రుఁడై జలధి సముద్రుఁడయ్యె
నితనియాలము చూచి యెల్లవేల్పులు నిమేషము మాన ననిమేష సంజ్ఞఁ గనిరి
యితనినేనాధూని హిమనేతువులు గప్పు,గారీశుఁ డపు డంధకారి యయ్యె

తే. నితనికరుణాంబురాశిసంభృతతరంగ, సంగతం బైనమనమున సంచరించి
శౌరి నారాయణుం డయ్యె జగతి ననుచు, సుకవులు నుతింతు రౌబళక్షోణివిభుని.

వ. తత్క్రమంబున.

69

సీ. చతురావనాధిక శ్రుతిహితకిలుఁ డై, విబుధాన్న దానప్రవీణుఁ డగుచు
వసుమతీభారధూర్వముఁ డై నృసింహతా, భ్రాజ యై బలిశిరోరత్న మగుచు
నర్జునకరగర్వహరణసత్కిర్తి యై, యతనుశాస్త్రవధర్మహారి యగుచుఁ
గామపాలాఖ్యుఁ డై గరిమసర్వజ్ఞుఁ డై, నరవరోచిత మైననడత యెఱిగి

తే. శౌరి బహురూపవిహరణశ్రమముఁ జెంద, లేక యన్నిగుణంబులు నేకమూర్తి
యందు నిరవొందఁ జేసినయట్లు వొల్పు, మూర్తినిర్జితరతిరాజు మూర్తిరాజు. 70

చ. చిరతరకీర్తి మూర్తివృషశేఖరుఁ డాహవదుర్ద దారిభూ
వరులఁ గరాన్రిలోలకరవాలముఖమున గ్రుచ్చి యెత్తుఁ ద
ద్వరవరణాభిలాషయుఁజవాసవలోకవిలాసినిపరం
పరలకు వీరు వల్లభులు పట్టుఁ డటంచు నొసంగుకై నడిన్.

71

సీ. గురువనివకుల కాదర మొప్పఁ గొం డని, యొసఁగియుఁ గొంఁడని యొసఁగ కుండు
నమితలావణ్యలీలావాప్తి వే మారుఁ, గినిసియు వేమారుఁ గినియ కుండు
సత్కిర్తిచే సుధాకరదేవసరసుల, నాడియు సరసుల నాడి కుండు
నరులపై నిశితసాయకపంక్తి చేపట్టి, విడిచియుఁ జేపట్టి విడువ కుండు

తే. ఫణిపతికి నైన భారతీపతికి నైనఁ, బశుపతికి నైన నలబ్ధహస్తపతికి నైన
నని నవలీలఁ బొగడంగ నలవిగాని, చరితములఁ బొల్పు నాసింగజనవిభుండు. 72

చ. చకఁశకమించుసింగవృషచంద్రునిశాతకృపాణవల్లిలోఁ
బ్రకటవిరోధియూధరధధర్మగజాశ్వవరూఢికిదం
బకములు గాన వచ్చు సులభప్రతిబింబితమూర్తులై మహా
జకలితసాధ్యసోదయముచే నసిగర్భముఁ జొచ్చెనో యనన్.

73

తే. ఇట్లుసుగుణాభిరామైయెనయుమూర్తి, ఘనుఁడు సింగక్షీతింద్రుఁడందను భజింప
నెలమి భీమార్జునులుగొల్వనింపుమీఱు, ధర్మసుతుకూడ్కిఁ దగునోబధరణివిభుండు.

సీ. ఘనభుజాశౌర్యరాఘవుఁడు రాఘవదేవ, ధరణీశుఁ డేరాజు తాతతాత
నరసుతుఁ డైనపిన్నమరాజు సౌఁదన్య, ధన్యుఁ డేరాజన్యతాతతండ్రి
యమితవైభవుఁ డైనయార్వీటిబుక్కభూ, శలనాథుఁ డేరాజతండ్రితండ్రి
యసమానదానవిద్యాధురంధరుఁ డగు, రామరాజేంద్రుఁ డేరాజతండ్రి

తే. యత్తిసోమావ్యయాభిశీతాంతుఁ డనఁగ, నమరు శ్రీరంగవిభుఁడు త్రియై చెలంగు
లక్కమాంబను పరియించె లలితశీల, నమ్రహాసాద్విసోదరు లధికయశులు. 75

క. కోనక్షితి పతితిప్తుమ, హీనాఘండు రామనృపతి యొఱితిప్తుధరా
జానియును వేంకటేంద్రుఁడు, భూనాయకతిలకు లగుచుఁ బొల్తురు ఘను లై. 76

ప. అం దగ్రజుండు. 77

సీ. లాఙ్గీకుచాభోగ పాఙ్గీరపంకంబు, బోజీముఖాబ్జకర్పూరకలన
గౌళీసవీనాంక పాళీరుహలంబు, చోళీకుచాశీత్ర నూనరాజి
యంగీముఖాభంగ సంగీతవాణిక, లింగీవిలాసకేళీమరాళి
భోజీకరస్వచ్ఛరాజీవకాంతికాం, భోజీమహాహీరముకురరేఖ

తే. కుంతలీకర్ణమాక్తికకుండలస్ర, కాశ మెవ్వానియభినవాకాశదేశ
చంద్రికాయితసత్కిర్తిజాల మతఁడు, ప్రబలు శ్రీరంగవిభుకోనపార్థివుండు. 78

ప. తదనుజుండు. 79

క. శ్రీరంగప్రభుతిప్తుశౌరిభుజకాక్షేయంబుచె నాజుల
స్వీరారాతులఁ ద్రుంప నాక్షితిపతు లేవ్వేగ మార్తాండునిం
దూఱందూఱఁ దదీయమండలసముద్భూత ప్రణాళికి
స్నిరంద్రైషధమార్గభాతిఁ దగు నెంతేఁ దచ్చమూలేఱువుల్. 80

ప. తత్క్రమంబున. 81

సీ. ఖలు నతిద్రోహి సల్మయతిప్తుని హరించి, నకలకర్నాటదేశంబు నిలిపె
నతుని వర్గితునిఁ దత్సుతునిఁ బట్టముఁ గట్టి, కుతుపనమ్మన షోణి నిలిపెఁ
బదిలుఁ డై రాచూరుముదిగల్గవృంబు, నేయఁ గాంచి సపాదనీమ నిలిపె
శరణన్నమల్మనిజాముని కభయం బొసంగి తదీయరాజ్యంబు నిలిపె

తే. నవని యంతయు రామరాజ్యంబు సేసెఁ
దనగుణంబులు కవికల్పితములు గాఁగ
నలవియై రచింప సత్కావ్యమలను వెలయ
భూమి నొకరాజమాత్రుఁడే రామవిభుండు. 82

సీ. ఖరదూపజాఖర్వగర్వనిర్వాచణం, బాజి నెవ్వానిసాయకనికాయ
మధికతారావరాహంకారవారణో, ద్వేల మెవ్వానియశోవిమలశోభ
వివిధారికామనీవిఘటసాటోప మే, యవనిశురోమరుణాక్షి రేఖ
పాలస్త్యనిరసప్రౌఢిమాఢాకితం, తేరాజుచారిత్రచారుభూతి

తే. యతఁడు కలియుగనవ్యరామావతార, చారుతాసార్థనామప్రచారుఁ డగుచు
వెలయు బ్రహ్మాండపేటికావితత్కీర్తి, ధనుఁడు శ్రీరంగవిభురామధరణిధవుఁడు. 83

సీ. తనభుజాదండకోదండ మఖండమై, యనువేలశరవృష్టి నాచరింపఁ
దనహేతిశతకోటిఘనధాళధళ్యమై, ప్రతిపక్షబలభేదాపటిమఁ నెఱప
దననిగ్రహంబు సజ్జనమనోహరియై మంజుఘోషాశ్లేషమహిమఁ జెలంగఁ
దనవైభవంబు సంతానసమగ్రమై, సురభిసంభృతగుణస్ఫురణఁ జెంద

తే. రాజదేవేంద్రుఁ డితఁ డనఁ జేజరిల్లు, ననఘచాళుక్యనారాయణాంకవివిధ
విరుదమన్నెవిభాళాదివిరుదళాలి, ప్రాధివోపేంద్రుఁ డెఱిపిచ్చు పాక్షవుండు.

సీ. అనురారిరాణి నే నధినీంచుట యెట్లు, బహువిధాసురవంశభవులయందు
సురలోకధేనుసోదరి నేను నిలుచుటె, ట్లకట గోఖాతపాతకులయందుఁ
దైలిలోక్యమాత నేఁ దగిలి యుండుట యెట్లు, తైలిలోక్యకంటకోద్ధతులయందు
దేవతారాధ్య నే దిరముగాఁ దగు పెట్లు, కడుదేవతాద్రోహకరులయందు

తే. ననుచు యవనులఁదెగడి తిన్నాశ్రయించు, వారిసామ్రాజ్యలక్ష్మీనెవ్వఁడుగొనియె
నాహవోగ్రబరీదసప్తాంగహరణుఁ, డెతఁడు విలసిల్లు శ్రీవేంకటాద్రివిభుఁడు. 86

మ. ప్రతికూలాదనిభృద్విభేదనకళాపారీణ మై సంగర
క్షీతిలో వేంకటరాజశేఖరునికొక్షేయంబు కృష్ణాధిక
ద్యుతిఁ జెన్నొందఁ దదీయధారఁ బడి కా దోహకరు ల్లావన
క్షీతిపుల్గించిరి నాకలోకవనితా శృంగారసాంగత్యముల్.

86

మ. బలధుర్యుం డగువేంకటేంద్రునిమహాబాలాటోప వి
హ్వలుండై మున్నతిధావనక్రియ సపాదాభిఖ్యుఁ డైనట్టియే
దులఖానుం డిదే నేఁడుఁ గ్రమ్మట సపాదుం డయ్యెనా నర్చిలిం
దలఁ దత్పాదము దార్చె భీమరథిపాంతం గాన నిత్యోన్నతిన్.

87

మ. స్థిరసంగ్రహజయాభిరాముఁ డగునాశ్రీవేంకటత్సవరుం
డరయ న్రాజశిఖావతంసుఁ డగుఁ దధ్యం బుర్వికాగున్న ని
ధరణీపాలకు లెల్ల మెచ్చఁగ సపాదక్షోణిభృతప్రిభా
సురదుర్గాధిపతిత్వివైభవిభవన్ముగ్ధ నివృజ్యంభించునే.

88

క. ఈరాజమణులసోదరి, యై రాజలు లక్కమాంబ యమృతాశనధా
శ్రీరుహముల కైదింటికి, నారయఁ దోబుట్టు పెగురమాంగనగడిన.

89

సీ. ప్రతివచ్చునన్నపూర్ణాదేవి భ్రాతృన్న, మిడక సంయమి నలయింప కున్నఁ
బాటి నేయఁగ పచ్చు భాగీరథి నధింబు, ముట్టి పెకటాంగయై మురయ కున్న

సరి వచ్చు భూకాంత సకలప్రజాభార, పూర్ణాసహత్వంబుఁ బూన కున్న
రూపింపవచ్చు నరుంధతి నేస్త్రాద్ధుఁ, దనయల్పభావంబు దాల్చు కున్న
తే. నిష్పహాసాధ్యి కని జను లెల్లఁ బొగడ, నలరు నోబడితీతు నర్థాంగలక్ష్మి
బాంధవానధుర్యవై భవకదంబ, లలితసద్గుణనికురుంబ లక్ష్మమాంబ.

క. పాలామికి నిం ద్రునకు మహాలలితాకృతి జయంతుఁ డాత్మజుఁ డైన
ట్లాలక్క మాంబ కోవబన్లు, పాలునకు నృసింహధరణిపతి జనియించెన్.

91

నీ. కాశ్యపి తా నౌటఁ గశ్యపోద్భవుఁ డైన, కాకోదరస్వామిఁ గలయు టెట్లు
భాత్రి యా తనపయోధారచే బెరిగినఁ, గమతకులాధీశుఁ గనయు టెట్లు
తగ డేను ఎగువేళఁ దర్లకం బగుధరా, ధరశిరోమణిఁ గూడఁ దలఁచు టెట్లు
తనక యా విర్భవించినవంచనామహా, క్రోడంబుతోఁ గూడి యాడు టెట్లు
తే. తగవుగా దఁచు ఫణిమార్పధరణిధగవ, రాదిభూదారముల మాని యవనికాంత
తనభుజాదండమున నుండఁ దనరుచుండు, సరిసగుణహారి యోబయనరసశారి.

92

క. ఆతఁ డిల రామయత్రిష్ట, క్షీరీపతిసత్పుత్రుఁ డగుచుఁ జెలు వొందుగుణా
న్వితుఁ డనుతిరుమలధాత్రీ, పతితనయం దిరుమలాంబుఁ బరిణయ మయ్యెన్.

93

నీ. పాలు పగు నేసాధ్యభుజులి రుక్మిణీ, సత్య యేగరితవాచావిశుద్ధి
జనకనందిని యేవిశాలాక్షిమతిరేఖ, భద్ర యేమగువ, శోభనవివీతి
యననూయ యేకుటుంబిని దృష్టి సర్వమం, గళ యేమభాంగనలలితరీతి
ధృతి సుదక్షిణ, యేపతివ్రత కరుణసం, పత్కాంతయేయింతి భవ్యమూర్తి
తే. యత్తగుణధన్యయై తనయాత్మయై, నఖిలపతిదేవతాసంగ్రహం బనంగ
నలరు నరవీరవల్లి తిమ్మావనింద్ర, శరధిమందారవల్లియై తిరుమలాంబ.

94

తే. ఆమగువయందు నరసింహభూమివిభుఁడు, రసిక సారంగరాజు శ్రీరంగరాజుఁ
గనియె ననఘునిదేవకీకాంతయందు, ఘనుఁడు వసుదేవుఁ డవ్యుతుఁ గన్నపగిది.

95

క. ఆతఁ డుభయవంశపావనుఁ, డితఁ డన బాలార్కవిజయహేవాకవిభా
నితతియు నమందమంద, స్థితచంద్రాతపము దాల్చు శ్రీరంజితుఁ డై.

96

నీ. ఘనతఁ జేపాఁపనేర్చిన నాటనుండియు, శత్రులమీఁదఁ జే జాప నేర్చె
ననయంబు నడుగు వెట్టిన నాటనుండియు, నరిశిరంబులమీఁద నడుగు వెట్టె
ననితము గ్రీనించునాటనుండియు రి, కలయశోననితముల గ్రనించె
ననిపాంసుగతిఁ జెందునాటనుండియు ఖలా, ఖిలధాటిపాంసుకేళిఁజెందె

తే. నిలఁప నేర్చిననాటనుండియు విరోధి, నృపతిసేనాపతుల గల్చి నిలువనేర్చె
నరనిభునిసిరింగభూ నాభవిభుఁడు, ప్రబలఁబ్రబలాచునున్నాడు ప్రభులగలఁడు.

- ప. ఈకుమారనారాయణుం గాంచినరాజన్యపుంగవునకు. 98
- క. ఏతాదృశగుణమణికిధ, రాతలపరిపూర్ణ కీర్తిరమణికి జలధి
వ్రాతన్వతధరణిధరణస, మాతతనిజభుజభుజంగమగ్రామణికిన్. 99
- క. ధన్యునకుఁ దరణికులమూ, ర్ధన్యునకు నిజస్రధానిరస్తవదాన్యం
మన్యున క రాతినృపపర్జన్యనిబంధనవిశేషశతమన్యునకున్. 100
- క. అజరగజరజతరజనికృ, దజతనుజన్యుకుజపురజదభుజగజభు
గ్వ్రజవిజయినిజ యశోమయ, సుజననుతద్వజాన కధక శోభానిధికిన్. 101
- క. గండరగండని కభినన, మండలికాఖండమన్నైమార్తాండునకున్
జండప్రతాపపహితా, జాండునకున్ లాభిమన్నియరగండనికిన్. 102
- క. లక్ష్మాంబానందనునకు, దిక్ష్మాంతాచికురనికరదీపితకుసుమ
స్రక్ష్మాంతదంతురయశో, ధక్ష్మానిధి కహితకర్ణిటాభీమునకున్. 103
- క. గాధేయగోత్రసవనధు, రాధేయున కఖిలసుకవిరాజికళాధా
రాధేయదానవిద్యా, రాధేయనకును ధరామరవిధేయునకున్. 104
- క. గర్వితబరీదసేనా, సర్వస్వహారానివార్యశౌర్యునకు సమ
ధూర్వహసపాదభయదా, ఖర్వమహావిజయభేరికాభాంకికిన్. 105
- క. పీననమల్కాస్థాపన, మానితకరుణాప్రసంగమాంగళ్యునకున్
ధీనిధికి నృహరిచరణ, ధ్యానివధానావధానధారేయునకున్. 106
- క. తొరగంటి దుర్గరాజ్య, స్థిరసింహాసననివాసదీక్షానిధికిన్
వరయంత్రమత్స్యభేదన, బిరుదోద్దండునకు గండభేరుండునకున్. 107
- క. ప్రతిదినకనకవసంతా, ర్జితకృతికాంతునకుఁ దురగరేవంతునకున్
గ్రతుపురవారాయణగృహ, వితతప్రాకారఘటనవిఖ్యాతునకున్. 108
- క. అరణ్యారణకరుణారస, పరిణామసమగ్రనయనపద్మాభునకున్
శరణాగతభరణాపర, నరసింహున శోభశౌరినరసింహునకున్. 109
- ప. అభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధిగా నాయొనర్పం బూనినయిమ్మహాలంకారప్రబంధం
బునకు నాదికారణం బగునాయకగుణవ్రాతం బభినర్తించెద. 110

నాయక గుణములు.

- క. కులము మహాభాగ్యము ను, జ్వలత యుదారత మహావిశాలత ధర్మా
కలనయు వైదగ్ధియు నన, నిలనాయకగుణము లమరు నివి యేర్పఱుతున్. 111

క. వీనికి లక్ష్యములెల్లను, శ్రీనరసింహేంద్రుపేరఁ జెప్పెద నెలమి
నానావిధ క్తిసూచిత, నానావిధపద్యగుంధనసమగ్రముగాన్.

112

కులీనత. —

సీ. ఏవంశమునఁ బుట్టెఁ బావనశ్రుతిధర్మమగ్న కర్మకుండైన మనునృపాలుఁ
డేవంశమునఁ బుట్టె నింద్రుడు లగు దండ, సత్య చూడినహరిశ్చంద్రస్వపతి
యేవంశమునఁ బుట్టె నిలఁ జతుర్దశలోకరక్షణక్షముఁడైన రావణారి
యేవంశమునఁ బుట్టె నివాపరాధ్యుతపుణ్య, చరితధుర్యుడు చోళచక్రవర్తి

తే. యట్టియిందుగ్రహరిసేనాధిపత్య
సత్యయశుఁడైనభానువంశమునఁ బుట్టి
పరఁగుఘాపాలసింహు నోబయనృపింహుఁ
దలఁపఁ గలికాలదోషంబు దొలఁగుటరుదె.

113

మహాభాగ్యము. —

మ. ప్రకటాభీలవిరోధినైస్యముల ద్రుంపంజాలు నొక్కొక్కనే
వసుఁడే వారణవాజికాలలు నమద్వైరిక్షీతీంద్రాద్వితా
ధికవేదండహయాన్వితంబులు భుజాదీప్తాంగదంబుర్విభా
గ్యకళానైభవ మెన్న శిష్యమె నృసింహక్షాతలస్వామికిన్.

114

బౌజ్వల్యము. —

మ. స్థిరసోమాన్వయసుగ్ధవార్ధి జనియించె స్వేంకటాద్రీంద్రభూ
నరచంద్రుండు తదీయసోదరిరమావామాక్షి లక్కంబయై
పరఁగెం దద్వనితాశిరోమణికి నోబట్టోణిపాలేంద్ర శ్రీ
నరసింహాధిపుఁడై జనించె మరుఁ డొన్నత్యంబు దీపింపఁగన్.

115

బౌదార్యము —

సీ. అలబలీంద్రునిచేత నడుగు వెట్టఁగ నేర్చి, ధారాధరముచేత నిరువోసి
కానినుచేఁ గంచుకముఁ బూనఁగా నేర్చి, యెలమి దధీచిచెముక బలిసి
క్షీరాంబురాశిద్రచ్చినవెన్న నీడేరి, నైలింపగవి చున్నపాలఁ బెరిగి
కల్పపాదపథలోత్కరములఁ జవి గాంచి, వనజారి నె ప్పేన ననఁగి పెనఁగి

తే. ధరణిఁ బ్రోదింపించినదానకన్య, సకలయాచిక బౌంధపు ల్పన్నతింప
నికరగ్రహణావాప్తి నెఱసి నార, సరసగుణవారి యోబయనరసధర.

116

తేజస్విత.—

సీ. బహుతరాకాభ్రాంతి బయలు వ్రాకికి యున్న, గులయద్వేషంబు గోర కున్న
మితితమలవిరిపోటు నేయక యున్న, వాచనీసక్తికి బాట కున్న
జగతి నందఱు దను బగ లానర్పక యున్న, దోషభీభూతుఁ డై తొలఁగ కున్న
ద్విజరాజపరిభవోద్వృత్తి నేకొన కున్న, సరసుల నింకింపఁ జాల కున్న
తే. సాటి యగువిశ్వవిమతశశ్వత్ప్రతాప, వై భవద్వస్త్రదుర్వారవైరివీరుఁ
డైనయోబలునరసింహు నమితభువన, భవనభృత తేజమున కబ్జ బాంధవుండు. 117

ధార్మికత్వము.—

చ. పలుకుట సత్యవాసన కపారవిరోధి జయోత్సవంబు దా
నలఘుయశోధనఁబుకొఱ కంబుధవేష్టిత భూపరిగ్రహం
బలరు నగణ్యపుణ్యచరితాచరణంబున కాత్మజీవనం
బల సుజనావనంబుకొఱ కార నృసింహస్వపాలమాళికెన్. 118

వైదగ్ధ్యము.—

సీ. పజబారికళలచేఁ దనివి నొందించిన, నిలభేచరుండు ప్రాణ మిక్తు వనిన
వనదంబు తనకుజేన మెల్ల నొసఁగిన, నెమేను శిబికోనీకొమ్మటన్న
నీగి మ్రానేసామ్మ లిచ్చినసురమణి, మి న్నంది తలఁపులో మెలఁగు చున్నఁ
జేరి పాదము బలి శిరసావహించినఁ, బాఞ్శోధి దా నెంత ధంగపడిన
తే. వారి నెవ్వారిఁ గా దని వసుధ నార, నిక్కముగఁ గీర్తకామిని నీకుఁ దక్క
నీదువైదగ్ధ్యగుణము పర్ణింపఁదర మె, నరసుతాటోప తొరగంటి నరసభూప. 119
క. ఆనయము నాయకముగుణము, లనేకములు గలవు వాని నతివిస్తరభీ
తిని రూపింపఁగ లే నిక, నమపమ నేతృస్వరూప మభివర్ణింతున్. 120
నాయకస్వరూపము.

క. కీర్తిప్రతాపసుభగుం, దార్తావనుఁ డభిలగుణగణాధ్యుండు బాహు
వర్తితభూభరుఁ డై పరి, కీర్తితుఁ డగు భర్త కావ్యగీతప్రియుఁడై. 121

కీర్తిప్రతాపసుభగత్వము.—

మ. అరినిశ్చేదనధుర్య యోబయన్యసింహ సింహసత్వాధ్య నీ
వరవత్కీర్తిమరాళబాలిక భవద్వర్తిమృశార్యప్రభా
భరితాదుఱ్యముభాగ్రయై పరఁగుచుం బా ల్నిరు నేకంబుగా
ధరఁ గావించునమ స్తవిస్తయకళాదానప్రవీణోన్నతిన్. 122

అర్థావత్యము.—

మ. ఒకప్రహ్లాదుని నార్తుఁ గాచితి మదయోత్సేక మేకావన
ప్రకటం బానె యటంచుఁ దా బహుతరార్తత్రాణపారాయణో

త్యుక్తిత స్మృతసంహార దుర్వివరసంజీవీశుఁ డైపుట్టెఁ గా
కొకభూపాలున కిట్టియూర్తభరణోద్యోగంబు వాటిల్లునే.

123

గుణాధ్యత్వము. —

చ. ఆరయఁ బయోధపాత్రమును సంజనశైలము కజలంబుఁ ద
త్యురతరుకాఖలేఖని వసుంధర పత్రముఁ జేసి వేడ్కతోఁ
గెరలి విరించి గేహిని లిఖించినఁ బారము వొంద చార' మా
నరసనృపాలమాళిసుజనస్తుతనదుణసంప్రదాయముల్.

124

భూభరణము. —

చ. విపులభణాసహస్రమున వీర ధరింపఁగ నేని మేనిని
న్నిపుణత బాహుపీఠమాన నిల్పె నృసింహుఁ డటందుఁ బన్నగా
ధిపతి నిరంతరాద్యుత్తమతలం దల లూఁచ జరావిపాండురుం
డైపుడుఁ బురాణభోగి యని యెన్నడు రాభుజగేంద్రు నందఱున్.

125

కావ్యగీతప్రియత్వము. —

మ. నరసింహుం డతిధీరవీరరససన్నాహంబు వాటించియుం
గరుణాశోమలుఁ డై రమావిమలశృంగారాద్భ్రుఁ డై పొల్చుచా
తురిసాహిత్యజమర్త కర్తకఠినోద్యోగాద్యుత్తుం డయ్యు నీ
నరసింహేంద్రుఁ డనునగానరససంధానప్రియుం డెంతయున్.

126

మ. ఆమరత్నాధరధీర ధీరచితకార్యారంభ రంభాసమ
ప్రమదాభివ్యమనోనురాగఘటనాపాంచాల పాంచాలగౌ
ళముఖోర్వీనుతశౌర్య శౌర్యవనలీలాలోల లోలాభవ
ద్రమణీయాగమధర్మధర్మ తనయప్రఖ్యాతసత్యవ్రతా.

127

క. కుటిలారిభయదధాతీ, పటుపటహాధమన్ని నాదభరిపాటితది
క్రటపటలచటులమేధా, పటిమపరాభూతభూతపతిమణిహారా.

128

మాలిని. అలఘునయవిహారా హరనిహారతారా
హలధరరుచిధారా హరకీర్తిప్రచారా
జలధివరగభీరా జైత్రకాక్షేయధారా
లలితగుణవిచారా లక్ష్మమాంబాకుమారా.

129

గద్యము. ఇది శ్రీహనుమత్ప్రసాదలబ్ధ కవితాసారసారస్వతాలంకారనిరంకుశప్రతిభా
బంధుర ప్రబంధపతనరచనాధురంధర ప్రబంధాంక వేంకటరాయభూషణ
సుపుత్ర తిమ్మరాజపాత్ర సకలభాషావిశేషనిరుపమావధానశారదామూర్తి
మూర్తిప్రణీతం బైన కావ్యాలంకారసంగ్రహం బనుమహాప్రబంధంబునందు
నుపోధాతప్రకరణంబును నాయకగుణవర్ణనంబును నాయకస్వరూపకథ
నంబు నన్నది ప్రథమాశ్వాసము.

శ్రీ క స్తు.

న ర స భూ పా లీ య ము

కావ్యాలంకార సంగ్రహము - ద్వితీయాశ్వాసము.

రాజితసదనకలా

ధారనిరంతరతరాగ్ధిదారిద్ర్యహరా

నారాయణచరణార్చన

నారీజనతారతీశ సరసాధీశ.

1

తే. అవధరింపుము లత్తలత్త్యములనెల్ల, వనఘ భవదీయనామధేయాంకితముగ
బహువిభక్తుల నొనరింతుఁ బద్యవితతి, నిచట నాయకభేదంబు లెట్లు లనిన.

2

క. ధీరోదాత్తప్రముఖులు, ధీరోద్ధతధీరకాంతధీరలలితు లీ
ధారుణి నలుపురునాయకు, లారయఁ దల్లక్షణంబు లభివర్ణింతున్.

3

శా. ధీరాత్తుం డవికథనండు గరుణోద్వేలండు సత్వాఘ్నఁ డా
ధీరోదాత్తుఁడు శౌర్యదర్శకుహనాధీనుండు ధీరోద్ధతుం
డారుణి న్నమధీత్రసన్నుఁడు ద్విజుం డౌధీరకాంతుండు వృ
త్రారిం దోలినభోగధీరలలితుం డై పొల్చునిశ్చింతకున్.

4

ధీరోదాత్తుఁడు:—

సీ. చలిచీమనేనియుఁ బాఁ ద్రొక్కఁగఁ బాలఁ, డేరీతి గల్పనోపైరివరులఁ
గల నైననిజవర్ణనలు నేయ విసఁ బాలఁ, డెట్లందుకొనియెనోకృతిచయంబు
చెలు వొందునాకారచేష్ట లెయ్యడఁ గానఁ, డెట్లు నవ్వునో యాత్తహితులతోడఁ
బరుపాక్షరంబులు వలంకఁ డెక్కులంబు, నెట్లు భర్జించెనో హీనమతులఁ
తే. బరులఁ జేపట్టఁ డెలమిఁ జేపట్టి విడువఁ, డలయఁ డేమఱఁ డరి నైన నవగుణంబు
లెన్నఁ జోబయనరసధాత్రీశతిలక, మరయ నరలోకభాగధేయంబు గాడె.

5

ధీరోద్ధతుఁడు:—

మ. బలవద్వైరిభిదామదాభిరత మై భవ్యప్రతాపాజ్వల
జ్వలనజ్వాలజటాల మై రణభయవ్యాసక్తతత్సనో

జలజాంధంకరణప్రగల్భకుమానాసంపాది యై పాల్కుఁ దా
నిలధీరోద్ధతవృత్తి యై నరపథాత్రిశోగ్రఖడ్గం బనిన్.

ధీరకాంతుఁడు—

చ. ఇనకులధుర్యుఁ డైననరసేంద్రునిచేతఁ బ్రతిష్ఠితంబు తా
ననఘ మహాగ్రహారములయందలిభూసురకోటిమేటి యై
ఘనతరకాఖిలం జెలఁగి కాంతశుకక్రమ మై మెలంగున
య్యనిమిషభూజవాటిక్రియ నాత్తశుచిప్రసవాభిరామ మై.

ధీరలితుఁడు—

ఉ. కుంతల గౌళ చోళ కురు ఘూర్జర హూణ శకాదిమేదిని
కాంతులు సంతతంబు నిజగాఢబలశ్రుతిమాత్రభీతు లై
యింతులరత్నహారముల నెల్ల ధనంబుల నిచ్చి కొల్వ ని
శ్చింతతఁ దాల్చునోబయన్మసింహుఁడు భోగకళాప్రవీణుఁడై.

తే. మఱియు శృంగారలీలాపమగ్రయోగ్య, తానిశచిచ్ఛేదములు దక్షిణానుకూల
ధృష్టశకు లనఁ గాంతు లభీష్టమతులు, గలరు తల్లక్షణంబులు చెలివివజతు. 9

చ. చెలఁగుబహుప్రియాసదృశకీలుఁడు దక్షిణుఁ డొక్కకాంతకే
వలచి గుణాభిరాముఁ డగువాఁ డనుకూలుఁడు సాపరాధుఁ డై
యలుగనివాఁడు ధృష్టుఁడు ప్రియాశయమాత్రనివేద్యవిప్రియుం
డలశతుఁ డింద్రు వీరల కుదాహరణంబులు నిర్ణయించెదన్. 10

దక్షిణుఁడు—

ఉ. సాగరమేఖిలాసతికిఁ జారుభుజాపరిరంభ మిచ్చె వా
ఁగిగనావలగ్నకును నేర్పుమెయి న్నొగ మిచ్చె వీరల
క్షీగజరాజగామిని కమేయభుజాంతర మిచ్చె సంతత
త్యాగిన్మసింహభూవిభుఁడై దక్షిణనాయకుఁ డెన్నిభంగులన్. 11

అనుకూలుఁడు—

చ. కవకము లంబరంబులును గ్రామము లుజ్జ్వలదివ్యరత్నమం
డనములు వాజివారణఘట ల్లు నసారసుగంధసారము
ల్లనివి దలిర్ప వేడినకొలంది నొసంగుచు నోబభూపనం
దనుఁ డగునారసింహుఁ డిట దానరమాప్రియుఁడయ్యె నెంతయున్. 12

ధృష్టుఁడు—

చ. ఉరమున నున్నకుంకుమమధుజ్జ్వలరోషకపాయవీక్షణ
స్ఫురదరుణాంతుపుంజ మని బొంకితి కన్గవకంపుభాగ్యబం

ధురసహజారుణత్వ మని నూల్కొన నాడితి వెట్లు దాచె దీ
పరిమళవాసనాలహరిపర్వడు మేన నృసింహభూవరా.

18

శతుడు—

చ. కనుగపఁ బాఱఁజూచెదవు గాని మనంబునఁ జూడ వుక్తులం
దనిపెడుగాని భారమునఁ దన్న వొకప్పుడు నీ ప్రవీణత
ల్పమపడ వింక నీసటలు బచ్చెనచేతలు చాల్ఁ జాలునన్
జెనకకు కీర్తికాంతయె నృసింహప్రియాంగన నీ కలుంగుదున్.

14

క. ప్రకటికృతు లగునీనా, యకులకు విటపీతమృగ లనఁ జేటివి దూ
క్షకు లనఁ గలరు ప్రియాకే, లికలాసంఘటనపటిమలీలాచార్యుల్.

15

చ. వసుమతి నేకవిద్య గలవాఁడు విటుం డనఁ బొల్చునాయకో
ల్లసనముకన్నఁ గొంతగుణలక్షణహీనఁడు పీతమర్దకుం
డసదృశ బాలికాసుఘటనాదిరహస్యవిదుండు చేటుకుం
డెనఁగ నజ స్రహస్యరస హేతువువాఁడు విదూషకుం డెలన్.

16

క. ఈమతమున స్వీయాన్యా, సామాన్య లనంగఁ గలరు సతులందుఁ ద్రపా
సామగ్రి శీలార్జవ, కోమలకమరయస్వీయగుణములఁ జెలఁగున్.

17

క. అన్య యనఁగ నన్యోధ్యయఁ, గన్యయు సామాన్య యనఁగ గణికామణి యీ
మాన్యల కుదాహరణముల, నన్యదృశవిశదఫణితి నాపాదింతున్.

18

స్తోత్రము—

చ. అమృతముపంటిసద్గుణము నందితచంద్రకలావలసభా
వము శివగోత్ర భూతియు నవారణఁ దాల్చి యశఃపురంద్రి దా
గమలపరిహితాన్వయశిఖామణి యైననృసింహ మేదిని
రమణుల కేకపత్ని యన రంజిలులోకము లెల్ల మెచ్చఁగన్.

19

అన్యోధ—

నీ. పారసీకక్షమాపతులచొ పుడఁగించి, నేర్పు మీఱఁగ మోహనిద్రపుచ్చి
యవనసేనాధినాయకులదో స్తంభసంభరిత ప్రతాపదీపంబు లడఁచి
యభిధౌతభానమల్కావిష్కృతాయశో, ధ్వాంతసంతతికాత్త సంతస్థి
నడుదముష్కతురుష్కప్రాప్తసీమల, నడుగు మోవఁగనక యరుగు దెంది

తే. ప్రాజ్యసామ్రాజ్య యగువారిరాజ్యలక్ష్మీ, కదనసంకేతమున జారకాంత యగుచు
నందితస్ఫుర్తి నిన్ను వరించె నొర, వైరిగజసింహ యోబయనారసింహ.

20

కన్య—

క. అజానేయము నెక్కి యోబయనృసింహస్వామివాహ్యాళిరా
నోజం గాంచనసాధవీధికఁ దదీయోల్లాసముం జూచి మా.

తేజోవిభ్రమధన్యకన్యమదహస్తిం శిందిప్రాసాదపా
 బీజాగ్రస్తణిపుత్రికానియతిః దాల్చెన్ దగ్ధతస్వాంత యై.

21

సామాన్య—

క. వీరీతి వారుచెందిన, నారీతిఁ దదీయరాగ మంచెడిసారా

వారాంగన యది సాక్షి, త్కారపుఁబటికంపుబొమ్మగాఁబోలుఁ జూమి. 22

క. ఈమగువల కాద్యయు ము, గామధ్యాప్రాధ లనఁగఁ దగునవ్యవయో
 వ్యామిశ్రితయోగ్యము లగు, నామములు తదీయలక్షణము లేర్పఱుతున్.

23

చ. నవనవకామయావననాథయు నల్పరతంబు గల్గు న
 య్యువిదయో ముగ్ధమధ్యపద్యశోదితయావనకామ యై రతాం
 తవివశ యాలతాంగిసతత ప్రధితోల్పణకామయావనో
 త్వనము రతాదిమోహమును దాల్చుతలోదరీప్రాధ దా నగున్.

24

ముగ్ధ—

క. చిలాపంబున కుత్తరం బొసఁగ దాయాసంబునఁగాని తా

నాలోకింపదు పాటలాధరమరందాస్వాదసమృద్ధముం

దాళం జాలదు కౌగిలియ్యదు తినుతాపంబు చల్లాఱఁగా

నే లజ్జావతితద్రతంబు దయితాభీష్టంబు గాకుండునే.

25

మధ్య—

ఉ. మానితవైఖరిస్తణితమంత్రములం గబరీవినిర్గళ

త్సూనములం బ్రసూనశరశూయనిపూజ లానర్చి తా రతి

స్తానిని యొప్పె నప్పుడ సమానమనోంబుజవీధి నాతనికొ

ధ్యానము సేయుకై వడిరతాంతనితాంతనిమిలితాక్షి యై.

26

ప్రాధ.—

మ. నటదుత్తుంగ పయోధరంబు జితమందాక్షక్రియోదారమ

స్ఫుటవాగంకుర మక్షిణోణనివసత్సప్తేషుదర్పంబు సం

ఘటితాలింగనవామపిక్వతకచాస్రప్రాధరోమాంచ మై

విటుఁ జొక్కించెఁ బ్రపుల్లపద్మనయనావీరాయితం బెంతియున్.

27

క. ధీర యధీరయు ధీరా, ధీరయు నగు నందు మధ్యధీరాధీరా

ధీరాధీరావ్యయముల, ధారుణిఁ ప్రాధయుఁ జెలంగుఁ దల్లక్షాముల్.

28

తే. తప్త గలగ్రస్తమ్రలసోత్ప్రసఫణితి, కేరడము లాకుసతిమధ్యధీరసాశ్రు
 పరుషవచనయధీరసహృత్కుటిల, హరివచనధీరాధీర యనఁగఁ జెలంగు.

29

తే. కాంతుఁ డపరాధి యైన నాకారగుప్తిఁ, బరఁగి రతివేళ నలయించుఁ ప్రౌఢధీర
తాడనోగ్ర యధీరయుదగ్ర కుటిల, ఫణితియుఁ ఫయాఖ్యవీరి నేర్పఱుతుపరుస. 80

మధ్యధీర—

ఉ. మోక్షునఘర్త శీకరసమూహము గానఁగ నయ్యె నిప్పు డా
రామవిహారకేలిని భరంపడినాఁడవొ నన్నుఁ బాసి యీ
రేమదనాస్త్రఘాతముల వేఁగితో నియుర మెల్లఁ దద్వ్రణ
స్తోమము సోఁకి యున్నయది చొప్పడఁ గాంత యెఱుంగఁ జెప్పమా.

మధ్యాధీర—

క. చాలుఁ బాలుఁ బిసాళి నేతలు పదాబ్జాతంబుపై మాటికిఁ
వ్రాలం బోకు భవత్ప్రియానఖివిమిశ్రం దైననీవత్సమీ
నిలసాపితకుట్టిమం బొరసిన స్వేధించు లే లేము నీ
బాలాసంగమసౌఖ్యవై భవము నూప న్వచ్చితే యిచ్చటన్. 82

మధ్యధీరాధీర—

చ. పలుక వటంచు నేమిటికి బాములఁ చెట్టెదుకాంత నీపయిగ
చెలియఁగఁ దప్పు లేమికిని ని న్ననఁజాలక యూరకుండినం
బలుమఱు సాపరాధుగతిఁ బల్కెద వెన్నఁడు దప్పు నీయెడం
గలుగునె యంచు నించెఁ చెలిగన్నులనిరు లతాంగి యంతటన్. 83

ప్రౌఢధీర—

చ. హితమధూర్తభర్త కెదురేగెడు నేర్పున నేకపీఠం
గతి వారియించి పల్కుటయుఁ గ్రక్కున నెచ్చెలి కూడిగంబులం
జతురత నేర్పుచందమున జాణఁగఁ ద్రోచి యతిప్రగల్భ యా
సతియింపచార గౌరవము సల్పెడునట్లు విహించుఁ గోపమున్. 84

ప్రాధాధీర—

చ. నరునిఁ గృతాపరాధుని సవారణవారణయానయాసునం
గరలి భుజగుణంబున బిగించి వితంసితసారస్వంబునం
గరము దమింపఁగాఁ దొడఁగెఁ గాంతునిసాంత్యనశీత లోక్తు లాం
తరనిజకోపతప్తఘృతధారక కౌరణవారిధార గాన్. 85

ప్రాధాధీరాధీర—

చ. బొనుముడిపాటు జం కెనయుఁ బూని పురంధ్రులు సాపరాధు లే
రమఁబలు వేడుకొన్న ననురాగము దాల్చుదు రట్లు గాదు మ

త్క్రమ మపరాధ లేశమును దాల్చునిసి విపు డెంతమొక్కినం

దెమలడు కాంతిఁ బొందరు మదీయమనం బిఁకఁ జాలుఁ బ్రాధనల్. 36

క. ధారుణిమధ్యయుఁ బ్రాధయుఁ, ధీరాధీరాదిభేదదీపిత లై వే

రేవరను జ్యేష్ఠ కనిష్ఠయు, నై రంజలి ద్వాదశాఖ్య లగుదురు వరుసన్. 37

క. కావున స్వీయత్రయోదశ, భావంబు విహించునన్యపరఁగుద్వివిధ యై

యావారాంగన యేకవి, ధావహ య ట్లెన్నఁగాఁ బదాఱ్ఱురు సుదతుల్. 38

తే. మఱియు శృంగారశంభుసంభావితాప్త, తనువు లన నిమృ గాతులు వినుతిఁ గాంతు

రప్తవిధభేదములపీరియాహ్వయములు, లక్షణము లేర్పరించెద లలితఫణితి. 39

సీ. వరుడు వైవస్ మెనపనితస్వాధీనభ, ర్తృకప్రియాగమవేళ గృహముఁ దనువు

సనరించునింతివాసక సజ్జపతిరాక, తడవుండ నుత్కంఠఁ దాల్చునింతి

విరహోత్కంఠకేత మరసి నాథుఁడు లేమి, వెన నార్త యాకాంత విప్రలబ్ధ

విభుఁ డన్యతఁ జెంది వేకువరాఁ గుండు, నబలఖండితయల్క నధిపుఁ జెగడి

తే. యనుశయముఁ జెందునతికలహంతరితని, జేసుఁడు విదేశగతుఁ డైనఁ గృతఁదాల్చు

నతివప్రాప్తితపతికాంతాభిసరణ, శీలయభిసారికాఖ్య యై చెలువు మెఱయు. 40

క. ఈరీతిఁ జెలఁగు నతిశృం, గారకలాకలితనాయికామణులకు వే

రేవర సుదాహరణంబులు, భూరిమధురపదనరచనముల నేర్పఱుతున్. 41

స్వాధీనపతిక—

ఉ. శ్రీనిధి యోబధూవరున్యసింహుఁడు కైవస్ మై చెలంగఁగా

భూసుతవైభవస్ఫురణఁ బొల్చుయశోజలజాక్షీనిత్యస

మ్నానితశీల యై ధవుని మన్నన సౌదల యెక్కినటివై

మానికబాహిని న్నగు నమందనిబాతిశయంబు పేర్చికిన్. 42

వాసకసజ్జక—

చ. యవనచమూసమూహముల నాటి జయించి యుదగ్రదిగ్గయో

త్సవిభవాభిరాముఁ డయి సారెకు నోబయనారసింహభూ

ధవుఁ డరుదెంచులగ్నమునఁ దత్పురలక్ష్మీవిభూషితోల్లస

ద్భవనవిశేష యై మృగమదద్రవవాసనఁ దాల్చునిచ్చలున్. 43

విరహోత్కంఠిత—

ఉ. నెచ్చెలు లీన్యసింహధరణీవరుఁ జెచ్చెద మంచుఁ బోయి రా

రిచ్చట నివునుం గరుణ యించుకలే కలరంప గుంపులన్

గ్రుచ్చెద వేల మత్ప్రియునిఁ గూర్పుము మన్నభ నీకుఁ దద్విభం

దెచ్చుటకై యొసంగెద మదీయకటాక్షముల న్నయాస్త్రముల్. 44

విప్రలబ్ధ—

చ. ఎనయఁగ నినివాసమున కే నరుఁడెంచెద నంచు నాపయిం
గనుఁగొన నిక్కపుంబ్రియము గల్గినవాఁడునుబోలెఁ బల్కి యీ
మనికికి రాక తక్కినను మానెడుఁగాక మనీయదృష్టికిం
బనుపడి మ్రొల నున్నగతి మాయలు నేయఁగ నేల భర్తకున్.

45

ఖండిత—

చ. వృపులకు నెల్లవారల భరించుట యోగ్యము గాన నేటికే
యపరిమిలోత్సవంబునఁ బ్రియాసదనంబుల కేగి యేగి యా
నెవమున మద్దవహంబునకు నీ వరుదేరఁ బ్రభాత మయ్యెఁ గా
కిపుడుస్మసింహ నీపయి నొకించుక వంచనలే దెఱుంగుచున్.

కలహంతరిత—

ఉ. ఆనఁగ రానితోపమున నప్పుడు కాంతుని ధిక్కరించువో
మానదురాగ్రహగ్రహము మానుపలే కపు డెందుఁ బోయెనో
యీననవింటిదంట యపు డేపఁ దొడంగె భవిష్యదర్శము
ల్లాననినామనంబునకుఁ గావలె నిట్టి విషాద నేవనల్.

47

ప్రోషితభర్తృక:—

చ. చీరయశయోబభూవకున్మసింహభవద్రిపుభామకాననాం
తరమున కేగి యందు నిజనాథునిఁ గానక మన్నభార్త యై
వరునిపరోజపత్రమున వ్రాయునెడం గరము లైమృగగా
నరయ నిజాంగకంటె పగ యయ్యె నటంచుఁ దలంచు దైవమున్.

48

అభిసారిక—

ఉ. నాతిమదిం బ్రియాభిసరణం బొనరింపఁ దలంచె దీవు చం
ద్రాతపసాంద్ర దీధితు లజాండకటాహమునిండఁ బర్యఁగా
నీతలఁ పెట్లు గూడు రమణీవలె నే నొకవన్నెఁగాఁగ ము
క్తాతతులుం బ్రనూనములు దాల్చు మలందుము గంధసారమున్.

49

క. ఈయెనిమిదిభేదంబులఁ, ప్రేయసులు పదాఙ్వురుం బ్రభిన్నాత్మిక లై
యాయతగతి నిల నూటిరు, వైయెనిమిది భేదములును వఱిలుదు రెలమిన్.

50

క. ఇల నీసంఖ్యలఁ దగునతు, లల యత్తమమధ్యమాధమాభిఖ్యలఁ జె
న్నలరఁగ మున్నూ పెనుబది, నలుపురు నాయక లటందు వవరసరసికుల్.

51

కావ్యస్వరూపము.

తే. ఇంకఁ గావ్యస్వరూపంబు లేర్పరింతు, విగతదోషంబులును గుణాన్వితము లధిక
లనదలంకారభావోపలక్షితములు, నైన శబ్దార్థములు కావ్య మనఁ జెలంగు. 52

క. తను పగుశబ్దార్థంబులు, ధ్వనిజీవ మలంక్రియాలతానము సామ్యుల్
తనరుగుణంబులు గుణములు, ఘనవృత్తులు వృత్తు లౌర కావ్యేందిరకున్. 53

తే. అందు వాచకలక్షకవ్యంజకంబు, లనఁగ శబ్దప్రపంచంబు వినుతి కెక్కుఁ
ద్రివిధమై యర్థజాతంబు లేజరిల్లు, నవనివాచ్యంబు లక్ష్యంబు న్యంగ్య మనఁగ. 54

తే. శబ్దవృత్తులు నభిధలక్షణ యనంగ, వ్యంజనయనంగఁ బెను పొందు నందు నభిధ
సతతసంకేతీతార్థగోచరసుశబ్ద, ధామ మై యోగరూఢిభేదములఁ జెలంగు. 55

యోగమూలాభిధ—

స. అలఘుబలాభిరాముఁ డగునాబళ రాజన్యసింహమేదిసి
తలబలవైరిదానజలధారల నిచ్చలుఁ జేలి తేలి త
ద్గళితవిరోధికోణితనడముల నిమ్ములఁ గూడి కూడి యా
జలధులు వాహినిశు లనఁ జాలఁ జెలంగుఁ బయోనిధానముల్. 56

రూఢిమూలాభిధ—

క. కులమణియై బలవద్రిపు, కులగిరికులిశంబు నై యకుంతితధర్మా
కలనకలాలసుఁ డయి, వెలయు న్నరసింహవిభుఁడు విశ్వోన్నతుఁ డై. 57

తే. ఇంక లక్షణవివరింతు, నిందు గౌణ, వృత్తియు నభిన్న మై పొల్పు నెట్లటన్న
క్షోణిసురుఁ డగ్ని యసునెడ శుచిగుణంబు, వాచ్యవిభవాభిభావియై వజ్రుత్తన.

క. బంధుర యగులక్షణసం, బంధానుపపత్తిమాలభావన నది సం
బంధనిబంధనసామ్యని, బంధన, యన్తఁ డెందుగతులఁ బరఁగుచు నుండున్. 59

తే. అందు జహదభిధేయయ్య, నజహదర్థ, యనఁగ, సంబంధలక్షణ యలరు సామ్య
గుణనిబంధన తాను ద్వైగుణ్యమందు, జగతి సారోపసాధ్యససాయ యనఁగ. 60

సీ. అలంగలలో ఘోష మగునెడ గంగాప,దంబు సంబంధి యాతలముఁజెలుప
సంబంధలక్షణజహదర్థ యగు నందు, మంచె మ్రోసె నటన్న మంచగతులు
దోలఁచుఁ గోదండవజ్జులు వచ్చె ననీ విండ్ల, నమరు యోధులుదోల ప నజహదర్థ;
యవనిపాలుఁడు సింహ మనువేళ నదృశతా, గుణసిద్ధి సామ్యలక్షణచెలంగు ;

తే. నందు సుపమాన ముపమేయ మప్రభిన్న, మైన సారోప్యయ్యపమాన మగదిలోప
మేయ మై యున్న సాధ్యవసాయయిట్టి, లక్షణల కన్నిటి కొనర్తు లక్ష్యములను.

జ హల్లక్షణ. —

చ. అగణితశౌర్యధైర్యవిభవాన్విత యోబయనారసింహ ని
గగనచరామరాగశిబిరజయోన్నత దానలక్ష్మీకిక్
జగములు నంతసిల్లె నతిసాంద్రజ్ఞయభేరిభాంకృతి
ద్విగుణితసైన్యఘోషముల వే వడఁక నిపుపట్టడాపరుల్. 62

అజహల్లక్షణ. —

శ. అసమరణరంగమున ని, యసివటి నటియింపఁ గరుల హరుల నిరులక్
వెన నొసఁగు నార యెంతటి, రసికుఁడు నిపైరి యోబరాజన్యసింహ. 63

సారోపలక్షణ. —

మ. అమరద్వీపవతీర్ఘరాంతరములం దారూఢి నిలాంబుపూ
రము సూర్యాత్మజఁగాఁ దలంపురురసారప్రాధిమైఁ గొంద టు
ద్యమలేజోధిక నారసింహ భవదుద్యతీ-ర్చినిర్భూతసం
భ్రమ యాగంగయత్తెరి దాల్చె నని నే భావించుఁ జిత్తంబునన్. 64

సాధ్యవసాయలక్షణ. —

క. నిరతబుధప్రవ్లాదా, దరకరుఁడు హిరణ్యకశిపు దానోన్నతుఁడై
ధరఁ బోచిరాజవంశ, స్థిరత్వస్తంభమున నృసింహుఁడు పుట్టెన్. 65

క. సంగతము లగుపదార్థము, లం గలవాక్యార్థమున కలంకారం బై
రం గగు నర్థాంతర మర, యం గాన్యములం నున్యంజనాఖ్య చెలంగున్. 66

క. ప్రకృతోపపన్న కభిధకు, బ్రకృతానుపపత్తిగోచరకు లక్షణకుక్
బ్రకటితవిభేద్యవ్యంజన, ప్రకృతాప్రకృతోపపత్తిఁ బరఁగడుకతనన్. 67

ఆ. జగతి నదియు శబ్దశక్తిమూలంబును, వర్ణశక్తిమూల మరయ నుభయ
శక్తిమూల మనఁగ సన్నుతిఁ గాంచుఁ ద, దీయలక్ష్యములను దేటపఱు. 68

శబ్దశక్తిమూలవ్యంజన. —

క. ఘనతన్యసింహునికరమునఁ, దనరెడునని నిజసమగ్ర ధారాగ్ర నిమ
జ్జనతత్పరు లగునరులకు, ననిమిషభావం బొనర్చు ననవరతంబున్. 69

అర్థశక్తిమూలవ్యంజన. —

న. అలఘుపరాక్రమక్రమసమగ్ర భుజాగ్రన్యసింహభూప ని
విలసదనూనదానగుణవిభ్రమ మెంతయు నాలకించి తా
వెలవెలఁ బాటె మేఘ మరవిందవిరోధియఁ గండువాటె నా
కులపడెఁ గల్పకాఖి తృణజోటి గ్రసించె నమర్త్యధేనువున్. 70

ఉభయశక్తిమూలవ్యంజన.—

౧. ఆరిదరకరుఁడై సుమనో, వరభరణధరీణుఁడై యవారితలత్తీ
స్థిరవాసభాసురుండై, నరసింహుఁడు వొల్పుఁ ద్రిభువనస్తుతమహిమన్. 71

తే. మఱియు రచనాశ్రయంబులై మధురరసని, వేళయోగ్యతవృత్తులు కైశియును
నారభటియును సాత్వతి భారతియును, నాగఁ బొగడొందుఁదలక్షణము లొనర్తు.

మ. చెలఁగుం గైశికి కోమలాగ్ధరచనాశ్రీమద్ధతార్థక్రమా
చలితాడంబరమూర్తి యారభటి యీపత్ప్రేధసందర్శని
శృల యాభారతి పొల్పు సాత్వతియు నిషతోమలాగ్ధక్రమం
బుల నివృత్తులకు న్యసోచితరసన్నాగు ల్నిరూపించెదన్. 73

తే. కైశికి చెలఁగు శృంగారకరుణలందు, నారభటి రాద్రభీభత్సహరిణి యగు
నలరు భారతి హాస్యకాంతాచ్ఛతముల, నమరు సాత్వతి వీరభయానకముల. 74

కైశికి.—

ఉ. తిన్ననిమేను గన్నుఁగవ తేటలు దేనియ లొల్కుమాటలుక
సన్నపుఁగొను గుందవపుఁజాయలు దేలు మెఱుంగుఁజెక్కులుం
గ్రొన్నెలవంటినెన్నుదురు గుబ్బచనుంగవ తక్కుఁజూపులుక
జె. న్నెసలారఁ గన్య నరసింహునిఁ జూచె విలాసధన్యయై. 75

లరభటి.—

మహాప్రగ్ధర. ప్రతిపక్షత్వాపవక్షః ఫలకవిదశనప్రాధాన్యప్రతాప
ప్రతిభాసంరంభగుంభప్రబలసుబలశుంభన్ననింహోగ్రరంహో
యంత మై కల్పాంతదృప్త్యన్యమణిధగధగ ప్రోద్యతబాలజాల
ప్రతికూలప్రక్రమంబై పరఁగు నరసభూపాలదోఃఖిడ్ల మాజిన్. 76

భారతి.—

సీ. నీక్తిరి కన యని నెగడినసురదంతి, శిరము మధ్యే భిన్నతరము గాదె
నీక్తిరితోఁ బ్రతిసేరసినయిందుమం, డలము పదాఱుఖండములు గాదె
నీక్తిరి నొరసినకాకోదరస్వామి, తల సహస్రచ్ఛిదాకులము గాదె
నీక్తిరిఁ బోలఁ బూనినధవళాంభోజ, తతి శతధా దభితంబు గాదె

తే. యవాహ నీక్తిరికవనిలో నమర కరియు, గిరియు నిందుండు గిందుండు నురగపతియు
గిరియుఁ దెలిదామరలచాలు గీలు నెనయై, యాబళేంద్రుని నారసింహక్షీతింద్ర.

సాత్వతి.—

ఉ. ఉభయరంగఁడః తావకరణోగ్రజయానకము ల్లభుల్లభు
ల్లభు లని ప్రాయఁగ్గాభివదకుంతితపీరభలు ల్పిభుల్పిభు

ల్పభు లని శత్రుభూపతులపై జౌరఁ బాఱ నెడ నివ్యభుల్విభు

ల్విభు లని సంభ్రమింపుదురు వేడ్క నఖర్యసుపర్యభామినుల్.

78

తే. ఇంక రీతులు వివరింతు వృత్తు లట్ల, సముచితార్థపదన్యాససౌష్ఠవములు

గాక సందర్భమాత్రసంగతము లైన, కతన రీతులు వృత్తి భిన్నతఁ జెలంగు.

79

తే. పరఁగురీతులు కోమల ప్రాధపదవి, ధానవాసన నందు వైదర్భి యనఁగ

గొడి పాంచాలి యనఁ బొల్పుఁ గ్రమముతోడ, వీనికిని లక్షణంబులు విస్తరింతు.

తే. అతిమృదులబంధయుతయనాయతసమాస, దనలు వైదర్భియాక్షబంధయును భరస

మాసయుగుగొడియుభయార్థమహిమగల్గి, యలరు బాంచాలివీనిలక్ష్యము లానర్తు.

వైదర్భి.—

కా. ఆలావణ్య మగణ్య మాగుణగణం బవ్యాజ మాతేజ ము

ద్యేలం బావినయం బమేయతర మావీర్యం బనిర్వాచ్య మా

యాఽపం బతిసత్య మావితరణం బాకాంతవిశ్రాంత మా

శీలం బార్జవమూల మెన్నఁ దరమే శ్రీనారసింహేంద్రునిన్.

82

గొడి.—

కా. అంభోరాశిగభీర యోబయన్యసింహా నీ రణోదస్తదో

స్తన్యంభోత్తంభితబృంభితాసిలతికాసంరంభసంభాసనా

దంభావర్గశుద్ధుర్గుర్గుమమదోద్యద్వృష్టధృష్టాః

ట్వంభచ్చుంభనిశుంభసంభ్రమహరన్భూర్తి నివృంభంభించురా.

83

పాంచాలి.—

కా. అయాశీం దప మాచరించెదవు చంద్రా యల్లమందాకినీ

తీరక్షోణితటిన్త హావటజటాదీరాటవీనాటిలోఁ

బ్రారబ్ధం బగుమేనియంకము హరింప స్వేడి యిం తేల నీ

కారాధింపఁగ రాజె యోబయన్యసింహాధ్యక్షునక్కిర్తులన్.

84

ఉ. పాక ముదీరతార్థపరిపాక మనం దగు నందు గోస్తనీ

పాకము నారికేళఫలపాక మనక ద్వివిధంబు గోస్తనీ

పాకము సంవృత్తార్థపరిపాక నివేద్యము నారికేళపా

కాకలనంబు గూడి నివిచ్ఛా విచార్యము వీనిలక్ష్యముల్.

85

ద్రాక్షపాకము.—

క. వాలిక లై వెలిదమ్ముల, పోలిక లై చందమామ పులుఁగులకును దా

మేలిక లై నవరీక్షణ, మాలికల నృసింహుఁ జూచె మదవతి వేడ్కన్.

86

వారికేళపాకము.—

మ. పరభూషామలపై మనం బిడిక దృగ్వాప్యపార మెంతే బరా

పరసందర్శననాతిభిన్న మయి చూపట్టంగఁ గార్యాంతర

స్తరణం లేమియు లేక నిశ్చలత నీసాంగత్యమం గోరి మా

హరిణిలోచన యాత్మయంగు నరసింహ నిన్న భావించెరా. 87

క. కదిసి పదంబులు ముందటి, పదములలోఁ బరమమైత్రిఁ బరఁగి పరపదా

స్పద మన కుండినఁ గృతులం, దదిశ య్యతదీయలక్ష్య మాపాడింతున్. 88

క. రతిపతివో చెలువున భా, రతిపతివో నుతగుణాభీరామత రామ

క్షీతిపతివో ధర నోబ, క్షీతిపతిసరసింహ శౌర్యజితనరసింహ. 89

కావ్యవిశేషములు.

లే. ఇట్లు కావ్యస్వరూపంబు వేర్వరించి, యింకఁ గావ్యవిశేషము ల్పాంకపఱుతు నటనపటుధూర్జటిజటాఁ చెటులసింఘు, ఘుమఘుమారంధ్రఁ భీరగుంధనముల. 90

లే. న్యంగ్యము ప్రధానమైనను ప్రధాన, మైననస్ఫుటమైనఁ గావ్యము త్రిసంఖ్య నమరు నుత్తమమధ్యమాధమతద్వనిగు, ణీకృతవ్యంగ్యమును జిత్రమై కడంగి. 91

స్వని.—

లే. తల యెత్తుకొనఁ గల్గెఁ గులమువారలలోనఁ, బదిసూటుశిరములపాఁప తేని

కనుపమచ్చాయావిహార మందఁగ గల్గె, జిమ్మచీకటిప్రింగునెమ్మెకాని

కమృతాభిలో నిర్మయపధరింపఁగఁ గల్గె, వెలిదమ్మపాక్కిటివేల్పుసామి

కలమహానటజటావలభి నుండఁగఁ గల్గె, నెలకొన్న చల్లనివెలుగువాని

లే. కవుర భువనాతికాయవైధవవిభూతిఁ, బూని జగదేకజేగీయమానుఁ డైన

యోబభూపాలునరసింహుఁ డుర్వియందు, నవతరించి శుభనూర్తి నతిశయిల్ల. 92

లే. ఇందుఁ దలయెత్తుకొనఁ గల్గె దందశూక, పతికి నన నారసింహభూపాలుఁ డుర్వి

తాలైనచువ్యంగ్యమాదియాధ్వనలుదోపఁ, దనరు నుత్తమకావ్యవైధ్వనియనంగ.

గుణీకృతవ్యంగ్యము.—

క. కొలు వాస యొసఁగి సురగవి, వెలికిలఁబడుఁ గల్పతరువు వేడిని మఱి యా

కులపడి పండ్లిగిలిఁచును, నలువుగ నినుఁ బోలఁగలవె నరసింహనృపా. 94

క. నినుఁ బోలఁగలవె సురతిరు, పనునెల లే దనెడివ్యంగ్య మరయఁగ వాచ్యం

బు నతిక్రమించి మించుమి, దనరు ధర నిది గుణీకృతవ్యంగ్యం బై. 95

క. చిత్రము శబ్దాఢ్యోభయ, చిత్రము లనఁ ద్రివిధగతులఁ జెలఁగునదియు సు

నూత్తమగుముందట నా, చిత్రాలంకారతతులు చెప్పెడివోటన్. 96

క. ద్వివిధం బగుధ్వనికృతులం, దవిరళగతిలక్షణాభిధాయోజిత మై
యవివక్షితవాచ్యంబును, వివక్షితాన్యపరవాచ్యవృత్తియు ననఁగన్ . 97

క. చను నత్యంతతీర్థస్కృత, మన నర్థాంతరసమేత మన ద్వివిధతఁ గై
కొనియ వివక్షితవాచ్యం, బినుమడి యగువాక్యపదము లేననిన నదియున్ . 98

చ. ననువుగ వీనిలక్షణ మొనర్తు ధృతిం దిగుఁ డన్న ధృష్టఁడ
న్ధ్వని యభిభూతవాచ్యముగఁ దత్ప్రభమంబు చెలంగు యాపను
ల్ప నమునఁ గ్రొవ్వమానుఁ డనఁ దద్యపవాళిని ద్రుంచు నితఁ డ
న్ధ్వని యితరాధసంక్రమితవాచ్యము గాఁగ ద్వితీయమిం పగున్ . 99

తే. ఆరయ మఱియు వివక్షితాన్యపరవాచ్య, మునిలక్ష్యక్రమన్యంగ్యమనలక్షీ
తక్రమన్యంగ్య మన ద్వివిధంబు వీని, లక్షణముఁ లేర్పరించెద లలితఘటితి. 100

తే. ఇతఁడునరసింహుఁడను నెడనిదియన్యంజ
కంబగుచుధృష్టఁడనెడున్యంగ్యమునువరుసఁ
చెలుప లక్ష్యక్రమన్యంగ్య మిల నలక్షీ
తక్రమన్యంగ్య మిట్ల వేద్యక్రమంబు. 101

తే. అందు లక్ష్యక్రమన్యంగ్య మమరు శ్చ, శక్తిమూలం బనఁగ నర్థశక్తిమూల
మన సుభయశక్తిమూలంబు ననఁ ద్రిసంఖ్య, దాల్చు వేర్వేల వీనిభేదము లొనర్తు.

క. తనరారు వస్తురూపం, బనఁగ నలంకారరూప మనఁగ ద్వివిధ మై
ఘనవాక్యపదగతత్వం, బున నాల్గు శబ్దశక్తిమూలము ధరణిన్ . 102

నీ. సమధికం బగునర్థశక్తిమూలము స్వతః, ప్రతిపన్నమును గవిప్రార్థనదన
సిద్ధంబు సుకవినిబద్ధోక్తి సిద్ధంబు, ననఁ ద్రిరూపం బగు నవియు వస్తు
కలితవస్తుధ్వని యలవస్తుభేదలం, కృతిమయధ్వని యలంకృతినిరూఢ
వస్తుధ్వని యలంకృతిస్తుతాలంకృతీ, ధ్వని యన నాల్గుభేదములు వరుస

తే. నొక్కొకటి దాల్చి రతిసంఖ్య నొనరునవియు, దనరుముప్పదియొకైవడప్రబంధ
వాక్యగతభేదముల నిట్లు విజులు సుభయ, శక్తిమూలంబు నేక మై జగతియంచు.

క. నలువిదియొకరూపంబులఁ, బొలు చగునీరీతిభేదముల కాస్పద మై
యలసంలక్ష్యక్రమమున, నలరెడున్యంగ్యం బశేష మాపాదింతున్ . 103

క. అనుమవిభావాదులచే, రసధ్వని జనించు వేళఁ గ్రమ మొదవమిఁ బెం
పొనఁగు నలక్ష్యక్రమ మై, యెసఁగినన్యంగ్యంబు దీనికెల భేదంబుల్ . 104

క. పదవాక్యవర్ణరచనా, పదైకదేశములఁ గృతులఁ బరఁగుచు నౌరా
యిది గూడ నలువదే డగుఁ, బదిలముగ వివక్షితాన్యపరవాచ్య మిలన్. 107

క. మును పవిత్రీతవాచ్యం, బునఁ గలిగిననాల్గుభేదములు నివి గూడం
దనరుఁ గృతిజీవశుద్ధ్యని యేకశతార్థభేదవంతం బగుచున్. 108

క. ప్రకృతంబు పై నయ్యాధ్వను, లొకటొకటిం గూడ నేఁబదొకభేదములం
బ్రకటిత మగుఁబ్రాగ్భేదం, బకట ద్వితీయంబు నేఁబ దగు నిరీతిన్. 109

క. కృతి నన్నియు నేర్పొకొ, న్నతసముచితసంఖ్య గైకొనఁగ మిశ్రంబుల్
క్షీతిపద్వింశత్యుత్తిర, శతత్రయాన్వితసహస్రసంఖ్యఁ జెలంగున్. 110

తే. త్రివిధ మగుసంకరమున సంస్కృప్తి చేత, నొకటొకటి నాల్గుగై యివి యొప్పమీఱు
నవనిఁ జతురు త్తరశతత్రయాభిరామ, పంచదశశతభేదప్రపంచగరిమ. 111

క. ఎన్నిక వీనిని లక్ష్యము, లన్నిటికి నొనర్పఁజాల యగు ననుభీతిఁ
గొన్నిటి కొనర్తు వినుఁడు ప్ర, సన్నలసన్నవచోవిచారధురీబుల్. 112

అత్యంతతీరస్కృతావివక్షితవాచ్యధ్వని.—

క. ఖరఖరకుట్టనఘట్టిత, ధరణిరజస్సంగితసదృశతామదవిచల
త్రరకరతురగోత్కర మై, కర మమరు నృసింహధాటికాహయ మునిన్. 113

క. ఖరఖరకుట్టనఘట్టిత, ధరణిరజస్సంగితసదృశతామదవిచల
త్రరకరతురగం బనునెడఁ, దిరస్కృతస్వార్థ మగునది బహువ్రీహిన్. 114

అథాంతరసంక్రమితావివక్షితవాచ్యధ్వని.—

ఉ. ఇంద్రసుతుం జయించి నరనేంద్రుఁ డొకమ్మన మత్స్యయంద్రమున్
సాంద్రనిరూఢి నేనె నని సంతతము న్విని తత్తఱించి మ
త్స్యేంద్రుఁడు యోగముద్ర ధరియించి చరింపఁ దొడంగె నొర ని
స్తంద్రజనంబున న్వివేచనై లగుహాగహానాంతరంబులన్. 115

తే. నరసభూభర్తమత్స్యయంద్రంబు నేయ, నలుగును తేన్యంద్రుఁడనునెడనాత్తమత్స్య
శబ్దసామ్యంబుచేఁ గల్గితంకఁ దనరు, న్యంగ్య మథాంతరసమేతవాచ్య మగుచు.

శబ్దశక్తిమూలాలంకారధ్వని.—

క. ఈకోమలి పద్మిని యెఁట, యేకాలముఁ బ్రోచునినుడ వీ వఁట సతిదా
నికరసంస్పర్శసహన, గాక చెలంగునె నృసింహ ఘనబలసింహ. 117

తే. ఇందుఁ ప్రకృతంబు లగుసహస్రపతివాచ, కంబు లల పద్మినీశంబు తెలమిఁ
గమలిభాస్కరులఁ చెల్పఁగలుగునుపమ, న్యంగ్యముగ నియంకృతిధ్వనిచెలంగు.

శబ్దశక్తిమూలవస్తుకృతవస్తుధ్వని.—

క. అవన్నులార చెప్పెద, మీపాలిటికిని హితంబు మెఱయు నృసింహ

శ్రీపాదకమలసేవా, వ్యాపారము మఱి నుండుఁ డాత్మలలోనన్.

119

తే. ఇచ్చట నృసింహపదసేవ నెవయఁడనెడు, శబ్దశక్తిని ప్రకృతుఁ డౌజనవరేంద్రుఁ
గొలుపుఁడతఁ డాపదలుమాన్పుఁగొలుచువారి, కనెడువస్తువున్యంగ్య మెయితోయిల్లు.

స్వతస్స్విధార్థశక్తిమూలవస్తుకృతవస్తుధ్వని.—

ఉ. చల్లనివాఁడు మానెలవుచందురుమామకడఁగి వేడుముల్

చల్లనివాఁడు మాయచటిచందన శైలసమీరుఁ డంచుఁ ద

ద్విల్లవధూమతల్లికల, బేర్కొని పల్కునృసింహమేదిని

వల్లభ నీవిరోధివృషస్థలభ దుర్లభశైలవాస యై.

121

ఉ. చల్లనివాఁడు మానెలవుచందురుమామ యటన్నఁ దద్విష్ణు

ద్వల్లభధూమగృహవైభవము వ్యంగ్యము తద్ధ్వనిచేత నాయకా

యల్లకమున్న యౌ ననుట వ్యంగ్యము తద్ధ్వనిచేత వ్యంగ్యమా

నెల్లవిరోధిరాజుల జయించె విభుం డనువస్తు వెంతయున్.

122

వస్తుకృతాలంకారధ్వని.—

మ. సలిలచ్ఛాయఁ గుఱించి యంత్రకృతమత్స్యం బీనృసింహక్షమా

తలనాథాగ్రణి యేసె నంచు విని తద్వంశాధిపుం బట్టినకా

సలిలచ్ఛాయఁ గుఱించి యేయు నని యంచద్భీతిమార్తాండునికా

బలిమిం బట్టెడు వేగ రాహు విధునిం బైకొన్న చందంబునన్.

123

తే. యంత్రమీనంబుదునుమాడినట్లుదునుము, ననియకాబోలురాహువర్కునిగ్రహింపఁ

డనెడును లేస్త్రీక్షవాచకం బెనయ లేమి, వ్యంగ్య మగునిట్టివాక్యార్థవైభవమున.

అలంకారకృతవస్తుధ్వని.—

ఉ. భూరిభూజాప్రతాపగుణభూషణ యోబయనారసింహ నీ

చారుయశోవధూమణికి సారసవైరిముఖంబు తారక

ల్సారసఖంకురంబు లల శంకరశైలహిమాద్రు లాత్మవ

క్షోరుహము ల్నితాబ్జములు సాం పగులోచనపంకజాతముల్.

125

తే. తనరుసత్కిర్తికొంతకుఁ దారకాను, లరయ నంగంబు బై వేడ్కఁబరిణమింపఁ

గలుగుపరిణామమునఁ ద్రిలోకములు నిండు, నరసవిభుకీర్తిన్యంగ్య మనం జెలంగు.

అలంకారకృతాలంకారధ్వని.—

చ. అరిపురభంజనోజ్జ్వలబలాధిక శ్రీనరసింహరాజశే

ఖర భవదీయకీర్తిరుచి గంగ యనంగఁ జెలంగుఁ బొంగుచుకా

హరిపదసంగసంకలిత యై భువనత్రయపూర్ణ యై నిరం
తరతరహంసజాంతుసముదాయ సమన్విత యై వసుంధరన్.

127

తే. రాజశేఖర భవదీయరమ్యకీర్తి, యైనరు నలగంగవలె వసువసువచేతఁ
బరఁగుదు నృసింహ నీవు శంకరునికరణి, ననుపమవ్యంగ్య మా నిందు వరసిచూడ.

కవిప్రాధోక్తిసిద్ధార్థశక్తిమూలవస్తుకృతవస్తుధ్వని.—

నీ. ఒంటిగా మడికాసు గుంటిపైఁ గూర్చుండి, సంజకంజాయపెన్నడలు దాల్చి
సారిది సేకాలంబు మరనదీస్తాతుఁడై, నిద్దంపుబూది మైనిండ నలది
యచ్చుగాఁబులితోఁకచ్చడంబు ఘటించి, యొడలఁబాములు వ్రాఁక నోర్చుగలిగి
హాలాహాలనలాభిలఘామము గ్రోలి, యజ్ఞచేత హవ్యవాహనము బూని

తే. నీయశోలక్ష్మి బోలు పూనికలఁ దపము, నేడు నొనరించుచున్నాఁడు సిలగకుఁడు
కానియెడ నేల యతని కీగతిఁ జెలంగ, సరసగుణహార యోబయనరసధీర. 129

క. సరసవిభుకీర్తిఁ బోలఁగ, హరుఁడు దపము నేయు చుండుననువస్తువుచే
సరిగా దాతనికీర్తికి, హరుఁడును ననువస్తు వలరు వ్యంగ్యంబగుచున్. 130

కవిప్రాధోక్తిసిద్ధార్థశక్తిమూలవస్తుకృతాలంకారధ్వని.—

క. మేలిమి నృసింహధరణీ, పాలు ప్రతాపాగ్ని దిశలఁ బ్రబలినఁ గీ-
భిలదవానలమడవుల, పా లయ్యె స్తలధిఁ బడియె బడబానలమున్. 131

క. జనపతి ప్రతాప మమరఁగ, వనవాటికి నరిగ దావహ్ని యనెడిహో
మనమునఁ గలఁగియునుం బలె, ననియెడునుల్పేత్త వ్యంగ్య మగువస్తువుచేన్. 132

ఉ. అంచితవిక్రమంబున మహాసమరప్రతదీక్షచేనో హో
షించినకారణంబుననో శ్రీనరసింహుకృపాణ మాజాలం
బొంచి మదింది మించు సరిభూభృదకుంతితకంఠపీఠముల్
గ్రుంచియు వాఁత నంట దలయఃక్షీతిప త్తతజప్రవాహముల్. 133

క. అలఘుగలిని బోషించియు, బలె నంట దుర్వక్త మతనిపటుఖడ్గ మనం
గలిగినయుల్పేత్తవలన, నలఖండన వేగవస్తు వలరుకా ధ్వని యై. 134

కవిప్రాధోక్తిసిద్ధార్థశక్తిమూలాలంకారకృతాలంకారధ్వని.—

కా. అమోదంబున శ్రీనృసింహవిభు దానాంభోనదు ల్నాగర
స్వామిం జెంద యశంబు మేఘములఁ బర్యం గల్గవర్షాశర
త్సామానాధికరణ్యశంక నచట న్నామోదగుం జొందుని
ద్రాముద్రానుగతప్రబోధములఁ జిత్తం లేకకాలంబునన్. 135

లే. హరికివర్షాశరద్భృంతి యడరువనెడి, భ్రాంతిమదలంక్రియారూఢిఁబ్రబలునిద్ర
కలివినున్నట్లుయోగనిద్రలువహించు, ననెడియుత్పేక్షవ్యంగ్యమైయతిశయిల్లు.

కవినిబద్ధవక్త్రప్రాధోక్తిసిద్ధాంతశక్తిమూలవస్తుకృతవస్తుధ్వని.—

మ. అనురాగాంబుధి యుల్కి వెల్వడినయట్టాపూర్ణఘర్తాంబువులే
దనువల్లిం దిగజాఱఁ గన్నుఁగన లేదశుక్ల- ల్పిసాలించుచుకా
ననవిల్కానిపురప్రవేశకలనానాళికదామంబు లై
తనరం గోమలి నిన్నుఁ జూచె నరనేంద్రా సాంద్ర లేజోనిధి.

187

క. ఈవాక్యార్థముచేతను, భూవల్లభ నిన్నుఁ గోరి పోలఁతి విరహతా

పాపృత్తి నున్న దిపు డను, నావస్తువు వ్యంగ్య మగుచు నతిశయ మొందున్. 188

కవినిబద్ధవక్త్రప్రాధోక్తిసిద్ధాంతశక్తిమూలవస్తుకృతాలంకారధ్వని.—

చ. సురగిరిచుట్టునం బురిచుట్టెద వేల దినేశరత్నసం
భరితము దేవతాధనముఁ బాయక కాచెద నంచు నేటికిన్
సుగతరులం గరాంగుళులఁ జొప్పడఁ దాల్చి యశోభంగగచేఁ
బరఁగి నృసింహుఁడే సుకవిపంతులఁ బోవ నిడల యేరికిన్.

189

క. తనరెడు నివాక్యార్థం, బున శ్రీనరసింహుఁ డఖిలమును బ్రోవఁగ నా

యనివిషగినిలెఁ దగు నను, ననుపమ మగునుపమ వ్యంగ్యమై పొగ జొందున్.

కవినిబద్ధవక్త్రప్రాధోక్తిసిద్ధాంతశక్తిమూలాలంకారకృతవస్తుధ్వని —

చ. ధరణి ననంతకీర్తియుఁ బ్రతాపముఁ గల్గినరాజ పౌట నికా
దరణి మనోరవిందమునఁ దాల్చినచుట్టటికంబుపేర్చినో
కరివరయానకు నివృతదకాంతియుఁ గాఁకయు నై కడంగి బి
త్తర మగుమేనఁ గీర్తియుఁ బ్రతాపము నిల్చె నృసింహభూపరా.

141

లే. నెఱయు కీర్తిప్రతాపాధ్యునిన్నుఁ దలఁపఁయ్యకముశౌర్యంబుగలిగిన ట్లరువెలరు

గాఁకయునుననును తేప్రితఁ గాంతినేలు, విరహమునకోర్వదనువ్యంగ్యవిభవమలరు.

కవినిబద్ధవక్త్రప్రాధోక్తిసిద్ధాంతశక్తిమూలాలంకారకృతాలంకారధ్వని —

చ. చెలన యదేమి యామగున చిత్రమునంచు నృసింహభూపరం
గలయ లిఖించువేశఁ బులకంబులు గ్రొంజెమరుం దలిర్పఁగా
నొలవు వడంతు చున్నది సమ్మజ్జ్వల మైనవృపాలరూపముకా
వలపులు లేచు చున్నరతివల్లభురూపనిభీతిఁ జెంచెనో.

148

క. వరుని లిఖించుచు వడఁకడి, సరోజశరుఁ డనియొ యనెడిసందేహమున

మృనసింహుఁడు మరుత్తవడిఁ, బరఁగు ననెడియుపమ వ్యంగ్యభావము నొందున్.

క. ఈమధుర బ్రబంధాదిక, తావేలధ్వనులు బుద్ధి ననుమేయము లౌ
నావల రసస్వనులు రస, భావప్రకరణములం బ్రపంచితము అగున్. 145

శ్రీ. ఇచట నున్న మహావ్య మై రుచిర మగును, టీకృతవ్యంగ్యవిభవంబు నిశ్చయింతు
నిదియు నెనిమిదిభేదంబు లెనయు వీని, భవ్యనామంబు లెఱిగింతుఁబ్రక్రమమున.

క. అనయ నగూఢము నపరాం, గము వాచ్యాంగంబు నప్రకాశము సంది
ద్ధము నల తుల్యప్రాధా, న్యముగా త్యాజీప్రమరుచిరాఖ్యము ననంగన్. 147

క. పనితాకుచకుంభము గతి, ధ్వని గూఢం బైనఁ గాని వైదగ్ధ్యము లే
మినిఁ దగుమధ్వనుకావ్యం, బెనిమిదివగలకు నొనర్తు నిల లక్ష్యంబుల్. 148

అగూఢము:—

క. పరిపతితకవాటము లై, పరిపాటితకనకకూటపటవాటము లై
యరిసికరపురప్రకరము, లరుదుగ నరిసింహుశౌర్య మంతయుఁ జెలుపున్. 149

క. పరిపతితకవాటములై, యరిపురములు చెలుపుశౌర్య మంతయు ననుచో
నరినరులఁ గెలిచె విభుఁ డని, పరఁగెడివ్యంగ్యంబ గూఢభావముచెందున్. 150

అపరాంగము:—

క. మెడ గ్రుచ్చి కొఁగిలించును, నొడ లెల్లం బారవశ్య మొందించు నరిక
పడి మోహనిద్రపుచ్చును, బుడమి నృసింహేంద్రఖడ్గపుత్రిక యారా. 151

క. రంగుగ నియెడ ధ్వని యగు, శృంగారము రొద్దరసవిశేషమునకుఁ దా
నంగం బై విలసిల్లుచు, సంగతి వపరాంగ మనఁగ సన్నుతి కెక్కన్. 152

వాచ్యసిద్ధ్యంగము:—

క. ధారుణి శ్రీనరసింహుని, నిరంధ్రధనుర్విసిలనిరద మమరుక
దారుణితరళరధారా, వారితరిపుశౌర్యనూర్వవై భవ మగుచున్. 153

క. శరధార యనఁగ ధ్వని యై, పరిణిత మగుసలిలధారపార్థివునిధను
శ్శరద మనువాచ్యమునకు, ర్వరలో నంగంబు గాఁగ వాచ్యాంగ మగున్. 154

అస్ఫుటము:—

క. శ్రీనరసింహునిభుజస, న్నానితకాక్షేయకంబు మహిమండలిలో
నానారితుభూనాథవి, తానాజితకీర్తిదుగ్ధధారలు గ్రోలున్. 155

క. అరికీర్తిదుగ్ధ మానును, ధరణీశ్వరుఖడ్గ మనుడు దర్శికరశే
ఖరముగలిఁ బొల్పు ననియెడి, సరసోపమకృతులయందుఁ జను నస్ఫుట మై.

సందిగ్ధము:—

క. నరసింహు నభంగురపం, గరమున నెనురించుచివులు గడు ముందరగా
నరుగుదు రాయితపడుదురు, శరములు విడుతురు సమగ్రసంభృతిపరు లై. 157

క. ఆరివరు లాయితపడుదురు, శరజాలము విడుతు రనిన సమరంబున కో
గిరిగుహల కరుగనో యన, సరి వ్యంగ్యము లలరుచుండు సంద్ధిము లై. 158

తుల్యప్రాధాన్యము.—

క. నరసింహేంద్రునిచరణం, బరుణంబుగ సంఘటింపుఁ డరులార భవ
ద్వరమకుటస్ఫురణంబుల, నరుణం బగునతనినయన మటు గాకున్నన్. 159

క. నరసింహేంద్రునకు నమ, స్మరణం బొనరింప కున్నఁ గాంతారంచే
శరణం బగు ననువ్యంగ్యము, నిర ఎగువాచ్యంబు సమము లిచ్చటఁ దలఁపన్. 160

కావ్యక్షీప్తము.—

క. ఒసఁగునెడఁ గనరు గర్జిలు, నొసఁగి యొసఁగి వెల్లఁబాటు నొగి నీకరణిక్
వినువక యొసఁగఁగ నేర్చునె, యసదృశగతి నంబువాహ మాబశనరసా. 161

క. ఒసఁగునెడఁ గనరు గర్జిలు, నెసఁగఁగ నీలాంబువాహ మిల నీవలెఁ దా
నొసఁగఁగ నేర్చునె యనవుడు, నొసఁగఁగ లేదనెడివ్యంగ్య మొగిఁ గాకువగున్. 162

అరుచిరము.—

మ. బలితం బైవమనోజబాణహతిచేఁ బల్కాటు నిల్పిపరే
కలిసిలాలక ప్రాణము ల్వెడలి నేత్రంభోజమార్గంబునం
గలయం బ్రాతుమ వచ్చి యన్నెలపునం గన్నటియే అడ్డ మై
నిలుప న్నిల్చె నృసింహభూరమణ మన్నింపంగఁ బాడింతటన్. 163

క. ఏణాక్షి రాకయున్నను, బ్రాణంబులు విడుచు ననెడివ్యంగ్యంబునకుఁ
క్షోణి న్వాచ్యమకన్నఁ బ్ర, ఏణత్వము లేమిఁ దనరు నెస నరుచిర మై. 164

లే. ఇంకఁ గావ్యప్రభేదంబు లేర్పరింతు, పరుస నష్టాదశవిశిష్టవర్ణనములు
గలుగవలయు మహాకావ్యతిలకమునకు, నెలమిఁ దన్నామధేయంబు లెట్టి వనిన. 165

క. పురసింధునగ ర్తివశశి, సరసీననమధురతిప్రసంగవిహరముల్
పరిణయితనచూదయనయ, విరచనయాత్రాజిహిత్యవిభువర్ణనముల్. 166

లే. ఇందు నొకకొన్నకడమైన నెంచిమాడ, నదియు నవని మహాకావ్య మనఁగఁ బరఁగు
మఱియు తుద్రప్రబంధనిర్దామర్త, లక్షణము లేర్పరించెద లలితఫణితి. 167

తుద్రప్రబంధము.—

క. కలికోత్కలికలు పద్యము, లలరారు విభిక్తులుం దదాభాసయుతో
త్కలికలు సజయితపద మా, నల మాలిని మొదలఁ దగ సుదాహరణ మగున్. 168

క. అందు విభిక్త్యాభాసము, అందుఁ జతుర్థికిని దెనుఁ గుదాహరణము పెం
పొందం గలికోత్కలికల, సందీప్తవిభిక్తితాలసంప్రాసం బై. 169

క. ముక్తపదగ్రస్తంబై, సత్కాదిమపద్య మై ససంబోధన మై
ప్రోక్త మగుఁ జక్రవాళము, ముక్తమహాధీరశబ్దమోహన మగుచున్. 170

క. ఆచక్రవాళలక్షణ, నూచితమై బిరుదభరితశుభవాజ్ఞయ మై
యాచక్రవాళవిపుల, త్వాచక్రము నందు బిరుద గద్యము వొల్పున్. 171

క. తరుణిమణిశృంగారము, విరహము మధుమదనగర్వవిభవంబు సరో
నరవనఖేలనములు గల, దరయ వృంజరి యనంగ నభినుతి కెక్కున్. 172

క. తారక లిరుపదియేడును, వారయ నొక్కొక్కపద్యమందుఁ జెలంగం
గూరిచినపద్యమాలిక, తారావళి యనంగ నభినుతంబై పొల్పున్. 173

మ. ఘణిశుంభద్యుజసారసారసముభవంచాయుధాకారకా
రణసంతత్యవతారతాగిరి ధ్వజస్థేమదుర్వాసా
రణసమ్రాజ్యలభారభారవికవిప్రార్థోక్తి సంచారచా
రణసంస్తుత్యవిహారహారహరవిభ్రాజద్యశోవైభవా. 174

ఓష్ఠ్యము. —

క. భూమిసుమనోమరద్రుమ, వామః ప్రద్యుమ్నభానుపంశోద్భవపా
లోమిమిభుశుభవైభవ, భీమపముభీమభీమపుంగుదోర్విభవా. 175

పంచచామరము ఘనాఘనాఘనాశదాధిక ప్రగానరంజనా,
జనావనాది నాగితల్పసత్కవిప్రసాధనా,
ధనాధినాధనందనాబద్ధర్పకాంగవాసనా,
సనాతనాధునాతనాతిశౌర్యఘర్వలంఘనా. 176

గద్యము. ఇది శ్రీహనుమత్ప్రసాదలబ్ధకివితాసారసారస్వతాలంకార నిరంకుశ ప్రతిభా
బంధుర ప్రబంధపతనరచనాధురంధర ప్రబంధాంక వేంకటరాయభూషణ
సుప్రత్యుత్తిష్టరాజప్రేత్త సకలభాషావిశేషనిరుపమావధాన కారదామూర్తి
మూర్తిప్రణీతంబై ఎకావ్యాలంకారసంగ్రహం బహుమహాప్రబంధంబునందు
సర్వరససాధారణనాయకవిర్ణనంబును శృంగారనాయకాఖ్యానంబును రీతి
న్యైతిప్రశంసయుఁ బాకశయ్యాప్రపంచనంబును గావ్యభేదప్రకరణంబును
మహాకావ్యప్రకటనంబు త్సంద్రప్రబంధమార్గదర్శనంబు నన్నది ద్వితీయా
శ్వాసము.

శ్రీ క స్తు.

న ర స భూ పా లీ య ము

కావ్యాలంకార సంగ్రహము - తృతీయాశ్వాసము.

రమణచరణసేవా

పారాయణ యుభయవంశపావన లక్ష్మ-ం

బారచితభాగధేయ య

పారకృపాసరస యోబపార్థివనర సా.

1

తే. అవధరింపుము లత్తలత్త్యముల నెల్ల, ననఘ భవదీయ నామధేయాంకితముగ
బహువిధక్తుల నొనరింతుఁ బద్యవితతి, నిచ్చటఁ బ్రబంధజీవితం బె ట్లటన్న.

2

తే. మహితకవితావిలాసిమధురతరవి, లాసవిన్యాసములలీలవాసి కక్క-
నవరసంబుల నెఱిగింతు నవరసార్థ, గుంఢగంభీరతరవహో జృంభణముల.

3

క. పులకండంబులు గలిపిన, నలు నగునలీలము రసాయనం బగుపగిదిక్
లలితవిభావాదులచే, నలఘుతరస్థాయిభావ మమరుక్ రసమై.

4

స్థాయిభావలక్షణము.—

తే. గరిమ నదులెన్ని గలిపినఁ గప్పకొనుచు, జలధి గనుపట్టురీతిసంచారిభావ
సంచయము లెన్ని గలిపిన మించ నీక, తాన కనుపట్టుభావంబు స్థాయి దలఁప.

క. ధర శృంగారము హాస్యము, కరుణాయు పీఠము భయానకము బీభత్సం
బురురౌద్ర మద్భుతము, శాంతరసంబును రసము లనఁగఁ దవరం గృతులన్.

6

క. రతిహాసశోకయత్నము, లలిభీతి జాగుప్ప రోష మచ్చెరువు శమం
బతులక్రమమున నివి సాంప్రతము రసస్థాయిభావభావనఁ జెందున్.

7

క. రసములకుఁ దొప్పిదింటికిఁ బాసఁగిన యీస్థాయిభావములకు నొనర్తుక్
రసికతలక్షణలక్ష్యము, లసద్వశరసశాస్త్రవేత్త లౌ నౌ ననఁగన్.

8

రతి.—

క. తమజీవులులకుఁ బురుషుల, కరయఁగ సంభోగవిషయ మగునభిలాష

స్ఫురణము మనములఁ బొడమిన, ధరలో నది రతి యనఁగఁ దగు నె ట్లన్నన్.

9

ఉ. చల్లదనంబె చంద్రునకుఁ జక్కఁదనంబె ప్రసూనధన్వికిన్
 స్థలితోరుసౌరభమె చైత్రున కొక్కని కొక్క మేలిమే
 తెల్లము గాక నాపతి యుదీర్ణగుణాఘ్యుఁడు నారసింహధూ
 వల్లభుఁ డట్లు సర్వగుణవైభవ మెవ్వరికైనఁ గల్గునే.

10

హాసము. —

క. చేకొని 1 య పూరము లగు, నాకారవికారచ్చే లాలాకింపన్.
 గైకొనుమనోవికాస, స్వీకారము హాస మయ్యె విను మెట్లన్నన్.

11

చ. ఆదె యిదె వచ్చె వచ్చె వరసాధిపుదాడి యటంచుఁ బాశము
 లెబ్బదరి బరిదుఁ డేగునెడఁ బెంపటి ఖానులు వెన్నముంచుగాఁ
 గదిసి హయాళి నెక్కి హనుకంధరము ల్పొడగాన కప్పడే
 చదివీరి వాజిమస్తమల శత్రు లటంతు భ్రమింతు రెంతయున్.

12

శోకము. —

క. హితజనవిర 2 హవ్యధచ్చే, నతిశయ మై జనులమానసాంభోజమునన్
 బ్రతిదినముఁ బొడపునుఖం, బతిభూమి వహింప శోక మగు నెట్లన్నన్.

13

చ. పతుల నృసింహశౌర్యశిఖిపాలుగఁజేసినయట్టిపాపపు
 నృతకృతి కంఠటం జలము జూటను మమ్మును దావపాపక
 ప్రతగులపాలు చేసె నని పల్కలు గోదన మందువిద్విష
 త్నతులన బాష్పపూరములె చాలు వనానలమున్ హరింపఁగన్.

14

ఉత్సాహము. —

క. అత్యున్నతలోకోత్తర, కృత్యంబులు నేయ వేడి కృతకృత్యు లిలన్
 నిత్యము దలంచుత్రయత్నం, బత్యంతోత్సాహ మయ్యె నది యెట్లన్నన్.

15

మ. అనిఁ జెండాడి విపత్సృష్టముల శౌర్యాన్నిచ్చటం బెల్చి శ
 స్త్రుసరస్వీరములన్ రణోర్వితలమున్ సంక్షుల్లముం జేసివై
 ర్యసృగార్ద్రం బొనరించి ప్రోది గొన కుద్యత్ప్రీతి సస్యాఘము
 ల్వస సిద్ధించునె యంచుఁ బల్కు నరసోర్వి నాథుయోధావళిల్.

16

భయము. —

క. పూరాకారిమ చూచిన, నారయనే జనునిహృదయమందు వనరాం
 కూరాశంకన మగు నది, ధారుణిలో భయ మనఁగఁ దగునెట్లన్నన్.

17

చ. అనఘ నృసింహ దియరి వనావళి కేగి గుహగ్రసుప్తఁ డై
 యని మరలం గలం గని భయంపడి పాలుచు నాజి కాదు కా

1 యతివికృతము లగు, నాకారాలాపవేషితాదులుచూడఁ. 2 హాదులనే.

3 రాసికమున. 4 గా.

దని సతి చెల్వినం చెలియఁ డొర నిషాదులఁ జాపహస్తులం

గని విపి నేధపంక్తిఁ గని క్రమ్మఱ నాజియకాఁ దలంచుచున్.

18

జాగుప్ప. —

క. పలలాస్థిశోణితాదులఁ బలుమాటును చూడె నరుచిభావము లోనం

దళుకొత్తు నిగర్వణ మది, తలపోయ జాగుప్ప యనఁగఁ దగు నెట్లన్నన్

19

చ. తలలు సరోజము లై దడు తండుము క్రొమ్మరు వంత్రిజాలముల్

జలఫణు లస్థిఖండములు శంఖము లై తగు నెత్తు పైర్లులో,

గలభిక పాలనాచయము క్రిక్కున నెక్కి చరించు సంగర

స్థలల నృసింహనిర్దళితశ్రువసారసమత్తభూతముల్.

20

క్రోధము. —

క. అపకారకారు లగునరు, లపరాధ మొనర్ప ! నే మహామహానిమనం

బు పరివృత్తం బగు నది, యపరిమితక్రోధ మయ్యె నది యెట్లన్నన్.

21

చ. స్థిరభుజవిక్రమక్రమనృసింహ నృసింహ భవత్కరాగ్రభీ

కరకరవాలస్థిఁ డతిగాఢయశోరసస్థిఁ గోరి బం

ధురహయసింధురాచసుల తోరణదుర్గకన్దభోన్నతి

న్నరబలి వెట్టు దుర్దదననాథరిపుక్షితి నాసయూధమున్.

22

విస్తయము. —

క. వివిధాచూర్వము లగున, స్తువులు గనుంగొనినయెడల సుజనునిమది 2 లో

దలివ 3 ప్రమోదవిస్తర, మవరళవిస్తయ మనంగ నగు నెట్లన్నన్.

23

చ. ధరణి నృసింహభూవరుప్రతాపమహాతప మబ్జజాండక

ర్వరములు నిండి తీవ్రగతి బర్వ నఖర్వసగర్వవైరిభూ

వరులు వడంక సాగుగు రవార్వనవవ్యజనాతపత్రవై

ఖరులు దొలంగఁ జేయుదుగు కన్నులఁ జీఁకటి కప్పచుండఁగన్.

24

శమము. —

క. నిరుపమవైరాగ్యాదుల, కిర వై నిశ్చలత పూని హృదయము తిర మై

నరులకుఁ బరిణాతిఁ జెందిన, ధరలో నది శమ మనంగఁ దగు నెట్లన్నన్.

25

ఉ. హోరభవాదిదుఃఖములఁ గుండఁగ నీ నృసింహుఁ డొర దు

ర్వారఫలప్రదం బగువిరక్తిసుఖం బొనరించె నంచు నీ

వైరులు మాను లై విపినవాటిని నీవ గురుండ వంచు నీ

పేరిటి యక్షరంబులె జపింతురు శ్రీనరసింహభూపరా.

26

సాయిభావకారణము. —

క. ఈరసముల కుత్పాదన, కారణము విభావ మనఁగ గల దది ద్వివిధం

జైరంజిలు నాలంబన, మారయ నుద్దీపనంబు ననఁ 1 గ ధరిత్రిన్.

27

విభావస్వరూపము. —

క. వనితయుఁ 2 బతీయును నాలం, బన మగు నుద్దీపనంబు ప్రాయంబును సా

మును జేష్ఠ యు మదనాదులు, ననఁ దగు నేర్పఱతు వీని కగులక్ష్యంబుల్.

28

అలంబనవిభావము. —

చ. అలరురతికఁ రతీశు దమయంతి నలు న్నలు వొంద ముందు గా

నలువ నృజించి యందుకతనం దనచేయకు కల్లఁ దీటి నే

ర్పలవడ నీలతాంగి నరసాధిప నిన్నును గూర్చి ప్రేమసం

కలితముగాఁగ దంపతులు గా నొనరింపఁగఁ బోలు నెంతయున్.

29

ఉద్దీపనవిభావము. — ప్రాయము.

మ. వరవక్త్రేందువిలాసకృన్నవయోవర్షావసానంబునం

దగుణీశైశవసింధు లింకునడఁ దత్తత్కాలలక్ష్యంబు లా

సరసాంతస్థితగండ్వశైలము లనం జందోయి యంతంతనం

బరఁగుం దత్కృమశోభ రేఖ లనఁ గన్పట్టు న్వలీపుంజముల్.

30

సాము —

క. వెలఁదికి మణితాటంకము, లలరుక దిగ్విజయకాంక్ష నతనుఁడు చూపుం

జిలుకులు నికాతములుగా, నలవడ వడిఁ దీడుకాణ యంత్రము లనఁగన్.

31

చేష్ట. —

చ. నుదతి నృసింహుని న్నరల చూచె విలాసవివర్తితాస్య యై

వదలనిశ్రేమ వెన్దవిలి వచ్చె ముఖేందుఁ డటంచు భీతిచేఁ

జెదరి గిరింద్రదుర్గములు సేరినచీకటి వోలె వాసనా

స్వద మగువాలుఁగొప్పు వెలిచన్నులనై ననియాడుచుండఁగన్.

32

తటస్థములు. —

చ. చిగురుఁగటారితోఁ జెఱకుసింగిణితో నలరంపగుంపుతో

నిగనిగమించుచెంగలువ నేజముతో వడిఁ జిల్క లేజపై

మగఁటిమి నెక్కి కూరుఁ డయి మారుఁడు కోకిలకంతకామాభుల్

నెగడ లతాంగిపై వెడలె నేడు నృసింహ యెలుంగఁ జెప్పితిన్.

33

క. కారణ మైనవిభావము, చేరస ముత్తన్న మైనఁ జెలఁగెడిదానం
బ్రూహ్మకటాక్షాదిక, మారయ ననుభావ మయ్యె నది యెట్లన్నన్. 84

చ. అలసాలాలము లై యచంచలము లై యాకేకరాగ్రంబు లై
యలఘుప్రీడము నై యనిందితము లై యానందపూర్ణంబు లై
సులభానూయము లై సుతీక్ష్ణగుచు లై సుస్యక్తరాగంబు లై
చెలువం బొందెడుచూపు లింతి నెఱవెక్ శ్రీ నారసింహేంద్రుడైన్. 85

క. పరగతసుఖమఃఖానుల, నరయఁగ భావించి యట్ల యలరుట సత్త్వ
స్ఫురణము తద్భవభావము, లరయఁగ సాత్త్వికము అయ్యె నది యెట్లన్నన్. 86

ఉ. స్తంభ మచంచలత్వ ముశత్వ మగున్ బ్రళయంబు దృఙ్జలా
జ్ఞంభణ మశ్రు వౌఁ జెనుట స్వేదము గద్గదవాక్యవైఖరి
గుంభము నిస్ఫురత్వము తగుం బులకం బన రోమహస్తజా
రంభము కంఠ మా పడెడు రామకుఁ బాండురుచుల్ విన్క తల్. 87

క. తలఁపఁగ రసకార్యము లై, జలజాతులయందుఁ బొడము సాత్త్వికభావం
బుల కనిపిదింటి కేర్పడ, నలరింతుం గడఁకతో నుదాహరణంబుల్. 88

స్తంభము.—

చ. కలికి నృసింహభూవరునిఁ గన్గొని నిశ్చలగాత్ర నల్లి యై
యలరు విలాసచ్ఛేద లాలయం గలయంగ నటింపఁ జేయునా
వలపులనూర్చి ధారుఁ డవపద్యనృపాకృతిఁ జూచి తాను ని
శ్చలత నహింపఁగాఁ గదలఁ జాలనిజంత్రపు బొమ్మయో యనన్. 89

ప్రళయము.—

ఉ. ఇత్రటి నితలాదరి వహించె వచేతనవృత్తి కారదా
చిత్తముఁ జూఱగొన్న నరసింహుడు నేఁడు నియోగ పాండుహ
గుత్తపుగుబ్బలాడి పలుకుంజపరాలిపలెం జెలంగఁగా
నిత్తరభాషీచిత్తము నహీనరసోన్నతిఁ జూఱవెట్టెన్. 40

చ. మగువకు నంగబాసలసమగ్రము లానులివేడియూరుపుం
బొగ లెగయ న్జనించుగతి ముత్తెఱుఁజిప్పలఁ బోలు తెప్పల
న్నెగడునుదశ్రుపూరములు నేత్రసరోరుహనాళచాతురిం
డిగియె నృసింహ యింకఁ దరుచేచుణిఁ గొఁగిలు నాదరింపుమి. 41

స్వేదము—

చ. పలికెఁ జెమర్చె మేను జలజాతరభాషీ చతుస్సమద్రము
ద్రితనసుధాధురంధరుని శ్రీనరసింహుని భావవీధిలోఁ

బ్రతిదినము న్యహించు నతిభారము వంకనొ కాక సంతతా
పతదసమాస్త్రుశ్చ స్త్రుభవపావకక్షీలవేడివంకనో.

12

చ. ఆమరం బరాగ నానఖముఖాంకితుఁ డైనన్మసింహభూవరుం
గమలదళాక్షి చూచి తమకమ్మన దూతెద నన్న గద్గద
త్విమునం బొసంగ వయ్యె సతివాక్యము లాంతర మై చెలంగునె
య్యము హృదయేశు దూఱవల దంచు నిరోధ మొనర్చెనో యనన్.

43

రోహంచము.—

చ. కలికి నృసింహునిం దలంపఁ గా నెలమిం బులకప్రకాండము
ల్తాలచె మనోజహలికుఁడు మోద మెసంగఁ గురంగనాభపం
కిల మగునింతిగాత్ర మనుజ్జేత్రమున న్వెలయంగఁ జేయున
స్థలితమనోసునోరథనికాయము లీరిక లెత్తెనో యనన్.

44

కంపము.—

చ. చెన్నగు శ్రీనృసింహవిభుఁ జిత్రపటంబున వ్రాసి బింకపుం
జన్నులమీఁద జేర్చుకొని చాల వడంకఁ దొడంగె బాల దాఁ
గన్నులవింటివాఁడు శ్రీజగంబు జయించెద నంచుఁ గోరి చే
నున్నకృపాణవల్లిక మహాజ్జ్వలత న్జలిపించెనో యనన్.

45

వైషర్యము.—

ఉ. మానవతీలలామ యసమానసముజ్జ్వలగాత్రవల్లిపైఁ
గానఁగ నయ్యెఁ బాండుతరకాంతి నిరంతర మై మనంబునన్
శ్రీనరసింహభూవరు ధరింపఁగఁ దద్దదశేయమండలి
మానితచంద్రికారససమాజము పైపయిఁ బర్చెనో యనన్.

46

క. ఆహరహము రసోత్పత్తికి, సహాయభావంబు లెలమి సంచారు లగున్
మహి నవి ముప్పదిమాఁ డై, మహితము లగు వీనికిం గ్రమం బేర్పఱుతున్.

47

కా. నిర్వేదశ్రమచైన్యజాడ్యములు గ్లానిత్రాసశంకాత్తిరు
క్లర్వావేగభృతిస్సృతు ల్పఫలతో గ్రత్యావహితాత్రిపాం
తర్వైష్ణవ్యమదోత్సుకత్వపరినిద్రామోహబోధాంతము
ల్గిర వలస్యవితర్కసుప్త్యసహతాధ్యానభ్రమాపస్తృతుల్.

48

క. ఈవరునఁ ద్రయస్త్రింశ, ద్భావములకు లక్షణము బుదాహరణంబుల్
వాచిరి నొనర్తు నియోడఁ, గేలశృంగారనూత్రకీలితఫణితిన్.

49

క. నిరుపమదుఃఖేన్వ్యాదుల, నిరతము జనియించునరతి నిర్వేద మగున్
గురతగమనాదిసంభవి, సరసస్వేదాంబులహరిశ్రమ మెట్లన్నన్.

50

నిర్వేదము.—

క. శిలలు మణిభూషణంబులు, చెలు నగుహారములు జలధిఁ జిందినచినుకుల్
తలరాకుఁబోడి నా కగు, సులభదయానిధి నృసింహుఁ జూడక యున్నన్. 51

శ్రమము.—

క. నరసేంద్రుఁ జూడ రయమున, నరుడెంచి లతాంగి శ్రమజలాపూరిత యై
సరసేందుకిరణపరిణతిఁ, గరఁగిన నెలచట్లుబొమ్మకై వడి నమరెన్. 52

క. బల మఱి యరికిఁ దయ రాఁ, బలుకుట దైన్యం బనంగబరఁగు న్నదిలోఁ
గలఁగోరిక చేకూఱిన, నల వెలుఁగక నునికి జాడ్య మగు నెట్లన్నన్. 53

దైన్యము.—

క. మదన మదిరాక్షి లక్ష్మ్యమై, మొదలఁ బురాంతకుని నీళ్లు మోయించిన నీ
కిది మొదలు కరుణఁ జూడుము, సుదతి న్నరసింహుఁ గూర్పు సుకృతము గల్గున్.

క. కడు శక్తి యొడలి బడలిక, నడలుట యది గ్లాని యయ్యె నాకస్తిక మై
పాడము భయంబునఁ జిత్తము, తడఁబడు టది త్రాస మనఁగఁ దగు నెట్లన్నన్.

గ్లాని.—

క. నిండె బడలిక మును చను, కుండలబహు వాఁగలేని కోమలిమేనం
గొండెంతవలపు పుట్టిన, గండరగండాంక యోబఘనవరసింహు. 54

త్రాసము.—

క. మరుఁ జిత్తలిఖితుఁ గని బి, త్తరి వెఱువఁ బరాగభూతిఁ దగ నిడి చిగురా
కరయ దిగఁ దుడిచి యలులకు, విరిబోనము వోయఁ దెలిసె వెఱుపు నృసింహు. 57

క. తనకు ననిష్టం బగునో, యని గొరుకుట శంక హృదయమందలితాపం
బిమమడి యై వెలిఁ బర్విన, ననయముఁ దనుపిడ యార్తి యగు నెట్లన్నన్. 58

శంక.—

క. చిలుకలపలుకో యని విన, నలుకుం జెలిపలుకుఁ దలచు నద్దము చూడం
గలుసల చెలికాఁడో యని, చెలువ వియోగంబుకతన శ్రీనరసింహు. 59

అర్థి.—

క. బెడిదపుమదనజ్వరమున, మిడిసి పడుక హారలతలు మృగలోచనకున్
వెడవిలుతు వింటికోలల, ఎడువున సతి నింక నేచ వెలదు నృసింహు. 60

క. ఎందును గృతాపరాధుల, యందు మనం బెరియ రోష మగు నది యొరులకా
నిందించి తన్నుఁ బొగడున, మందోన్నతి గగ్గ మయ్యె మహి నెట్లన్నన్. 61

రోషము.—

క. నిలునిలు మనంగ యెచటికిఁ, దొలఁగెను నరసింహుఁ డింతిలోఁ గూడినఁ జా
లలరు భవదీయచాపము, కలుగానుగఁ ద్రిప్పి పిప్పిగాఁ గావించున్. 62

గర్వము.—

క. ప్రతయె కలంకౌంకితునకు, సతి యగురోహిణీయు నతనుసతి యగురతియుం
జతురన్యసింహునిఁ జెందిన, యతిధన్యు నాకు ననుచు నంగన నవ్వెన్. 63

క. క్రమమున నిష్టానిష్టా, గమజమనస్సంభ్రమంబు గన నావేగం
బమరంగ మనము కృతార్థ, త్వముఁ జెందిన భృతి యనంగఁ దగు నెట్లన్నన్.

ఆవేగము.—

క. సతి హారము నిడు నెడలే, కతనునితనునిద్ధిఁ గోరి యల రతివ్రతసం
గతి నక్షురము గైకొను, గతిఁ గేలన దాల్చి నృపతిఁ గనుఁగొన నరిగెన్. 65

భృతి.—

క. నరసేంద్రుఁడు రా కుండినఁ, భువడి భావింపఁ గలుగుభాగ్యమె చాలుం
జరితార్థ సతి మరునకు, గిరునరుఁ బ్రియ మేల పల్కఁ గీడ్పడి నాకున్. 66

క. స్మృతి యగుఁ బూర్వానుభవ, స్మృతి రాగద్వేషజనిత చేష్టాద్యనవ
స్థితిచాపల మెగ్గొదవిన, నతిచండత యుగభావ మగు నెట్లన్నన్. 67

స్మృతి.—

క. నాటిపరిరంభసౌఖ్యము, నేటిబలెం బాము దాత్త నిండి తొలఁకుమఁ
బోటి నృసింహునిఁ బాముని, పాటలసుమాంగధులెంత భాగ్యాధికలో. 68

చాపలము.—

క. వనిత నృసింహునిఁ గనుఁగొని, చనుగుబ్బలమీఁదివలువ చక్కఁగ దిద్దుఁ
జనఁ జూచు మరలుఁ జెలితోఁ, బనిలేమియుఁ బలుకు సురముపయిఁ జెయినేర్పున్.

ఉగ్రత.—

క. వలను వల దేచఁ గలువల, చెలికొండ నృసింహుఁ గూర్పుచెలిఁ గాకున్నన్
బొలఁతుక నీట్టూర్పుబొగ, లెవులుడి నీలింబ మెల్ల వెన మాయించున్. 70

క. భువిలో నాస్థితిగోపన, మహితే మనంగ ముడుఁగు టది ప్రపమతికిఁ
వివిఘ్నసాయాభావా, ద్యవిరతిఁగము విషాద మగునె ట్లన్నన్. 71

ఆనస్థి.—

క. హరములు గరఁగ నరస, త్వరమణునిఁ బాడి యొక్కసతి పులుకలు మై
నీరక లెత్తిన దాచును, సారకు హారాంబుజనితైత్త్యం బనుచున్. 72

క. వనిత నృసింహేంద్రుఁ బరా, కునఁ చేర్కొని శిరము నంచుకొనుఁజెలియెడుటఁ
గనిపించె భావ మని మో, మనయముఁ గుచదుర్గవసతి నఁగినభంగిన్. 73

విషాదము.—

క. అలరులు మరునమ్ములు హిమ, జల మిందుకరోదితంబు శత్రువు దలఁపం
జలిగాడ్చు శ్రీనృసింహుం, డలిగినవాఁ డెట్లు మాను నతిపనుఁ గాఁకల్. 74

క. మదము మదిరాదికృతస, మ్మదమోహనృతికరంబు మఱి యాత్ముక్యం
బదన సమయాత్మమత్వము, మది నర్థవినిర్ణయంబు మఱి యెట్లన్నన్. 75

మదము.—

క. అమరునృసింహునివనమున, నమితాసవిరసము లాని యలియాపతముల్
శ్రమియించు నాడుఁ బాడును, రమణులతోఁ గూడి సాంద్ర రాగప్రాధిన్. 76

దౌత్యము.—

క. నరుఁ బిలువఁబనిచి యెపు డెపు, డరుచెంచునో యనుచుఁ దలఁచి యభిముఖియగుచి
త్తరి యింతవరాకై నను, నరయఁ దదాలోకవిఘ్న మగు ననుభీతిన్. 77

మతి. —

క. చెలువనొ శ్రీనరసింహుం, డలనాటి నృసింహమూర్తి యగుఁ గావున్నన్
దలఁచినతావులనెల్లను, నెలకొని సాన్నిధ్యమొందునిపుణత గలదే. 78

క. జగతిం జిత్తనిమిలన, మగు నిద్ర యనంగ మార్పు నందుట మోహం
బగు బోధ మెఱుకఁ జెందుట, యగణితమృతియత్ను మంత మగు నెట్లన్నన్. 79

నిద్ర.—

క. కలనైన శ్రీనృసింహునిఁ, గలఁచుం గల వంచుఁ గలికి కన్నులు మొగిచెం
జెలి బాహ్యోద్రియపథమున, నలరు మనం బగుగ కుండ నాగినభంగిన్. 80

మోహము.—

క. అతసుశరహతుల సారీగెను, సతి విరహతపస్సమాధిజనితప్రత యై
ధృతి శ్రీనృసింహుఁ దలఁపంగ, మతి తన్నయ మగుచు మేనుహఱిసభంగిన్. 81

బోధము.—

క. తరణికులాధీశయశ, సురణి జడత్వంబు మాని సంఘల్లనితాం
బురుహక్షీయ జృంభిత యై, చిరగతి మేల్కనియై శ్రీనృసింహుఁడు గలుగన్.

మృతి.—

క. వల పెఱిగి రాఁడు కాఁగిట, నలమఁడు నరసావహింద్రుఁ డని వగవఁజామి
చెలులును జిలకయు నెవ్వరి, వల నగునో యనుచుఁ గొంత వగచెద నాత్మన్.

క. మద మిష్టలాభభస, మ్మద మగుఁ గృత్యకార్య మందోద్యోగం
బది యలసత సందేహ, భృద్దయబహుత్వము వితర్క మొగి నెట్లన్నన్. 84

ముదము.—

క. అలులై కింశుకశిఖిలోఁ, జెలఁగుచు మున్నెంతపముఁ జేసెనొ చెలి నే
నలి నరసింహునియురమునఁ, జెలువగుచెంగల్వడండ చేరువ గలిగెన్. 85

అలస్యము.—

క. చెలు లాహారాదులకుం, బిలిచిన నరగంటఁ జూచుఁ బ్రియుఁడు నృసింహుం
డలఘునృపకుంజరుం డని, యలికుంతల కుంభివీత్వ ముంచెనొ తానున్. 86

వితర్కము.

క. చెలు లెఱుంగ రాదు భావము, చెలు లెఱుంగక యున్న మరునిచే రయిడి యాఁ
జెలులును మన సొకటైనను, వల పెఱిగి నృసింహవిభుఁడు నచ్చునొ రాఁడో. 87

క. అతినిద్ర సుప్తి యితరుల, యతీశయము సహింప కుండు టది యిర్నన్య యగున్
హితవస్తువు చేకూడిమి, నతులాధ్యానంబు చింత యగు నెట్లన్నన్. 88

సుప్తి.—

క. లలన నృసింహునికాఁగిట, నలసియొ పవ లెల్ల నిద్ర నంచెడి సెలమిన్
సెలపాండున రే ముద్దులు, గులికి పగ ల్నిద్రవోవు కుముదినివోలెన్. 89

అనూయ.—

క. ఈవికిలఁదంతె తనమే, లేవేళను బాండుశోభ యెనయే నాకున్
వావిరిఁ గీర్త్యంగన యని, శ్రీ వెలయు నృసింహునొద్దఁ జరతరలీలన్. 90

క. సలి చెక్కిటఁ జెయి సేర్పగ, నతులకరాంగుళులు సాంజనాశ్రయతములై
రతిపతి బాసట మించిన, శిథిలచరణము లనఁగఁ జెలగు నృసింహా. 91

క. అనయంబుఁ జేతనాచే, తనసదృశమనోభ్రమంబు ధర నున్నాదం
బనఁ బొల్పు ధాతుచలనము, దనర నపస్తార మనఁగఁ దగు నెట్లన్నన్. 92

ఉత్పాదము.—

క. నినుఁ బ్రాథ్నించెద భ్రమరము, చని నరసింహేంద్రఁ జెప్పు చన వల దోహో
చనిన నృపాలుముఖాంబుజ, ఘనవాసనఁ దగిలి నీవు గ్రమ్మఱువు గదా. 93

అపస్తంభి.—

క. మదనగ్రహంబు సోఁకెను, మదతీమణి దీర్ఘదృష్టిఁ జూచెడుఁ జెలులన్
ముద మొదవ రక్షఁగట్టెఁడు, మదపతికి నృసింహనాథమంత్రముక తనన్. 94

క. ఇరవగు నీభావంబులు, పరఁగెడు ననుభావములు విభావంబులు న
న్యరసంబులకుం గల వవి, విరచింపఁగ నొల్ల నిందు విస్తరభీతిన్. 95

తే. ఇంక శృంగారచష్టల నేర్పరింతు, నవియు నప్తదశాఖ్యలై యలగుచుండు
లలితగలి వీనినామమర్ లక్షణములు, క్రమముతోఁ తెల్పి వీనిలక్ష్యము లొనర్చు.

క. ఇల భావహవహేలా, విలాసమాధుర్యధైర్యవిశ్రమలీలా

కిలికించిగమోట్టాయిత, లలితాగులు చెప్ప లగుఁ దలంపఁగ మఱియున్. 97

తే. వెలయు బిబ్బోకవిచ్చిత్తి విహృతచకిత

హానితకుట్టమితకుతూహలాదు లనఁగఁ

గలవు మఱి యందు భావంబు వెలయుచుండు

మహా రసజ్ఞానయోగ్యతామాత్ర మగుచు. 98

క. అది యీషద్వ్యక్తిమగా, సుదతులయొకహావ మయ్యె సువ్యక్తిం బై
పాదలిన ననవరతంబును, నది మిక్కిలి హేల యయ్యె నది యెట్లన్నన్. 99

భావము.—

చ. ఎరుఁ డని పేర్కొన న్నిరము వాంచుఁ దలొదరి సాలభంజకౌ

పరిణయ వేళ నెచ్చెలులఁ బాయక యెప్పటియట్లు కేళికాం

తర మొనరింపఁ బోను చనెనా యెవఁ బయ్యెదఁ జేర్చి సిగ్గునం

బరఁగుఁ బ్రియాంగనానుకృతి భావన కేలికిఁ గాఁగ నిచ్చలున్. 100

హావము.—

చ. పడఁతి నృసింహుగీతములు పాడెడువేళ నృసింహునామము

న్నుడువెదు సీగుతో గురుజను ల్నరనాథుగుణప్రశంస లే

ర్పడ నొనరించుచో ముచితభక్తిమెయి న్నుగు నేవ నేయుకై

వడి వడి నాలకించుఁ దల వాంచుఁ బరా కిగుఁ గొంత వింతగన్. 101

హేల.—

ఉ. మేలము లాడుచుం గడు సమేలము లై చెలులెల్లఁ గూడి యో

బాలిక శ్రీనృసింహవరపాలు ఎరిం చెదవే యటన్న నీ

లాలక యంగనల్లిఁ బులకాంతురము ల్నన లొత్త నే మనం

బాలక యూర కుండె ననిశంబు త్రపాపుత యై 1 నక్క వడిన్. 102

క. పతిఁ గనఁ దాత్కాలిక మగు, నతులవికారము విలాస మగు సాములు లే

కతిరమ్యస్వము దలంపఁగ. నతివలకు న్నధురభావ మగు నెట్లన్నన్. 103

విలాసము.—

క. ఇరుగడల వెడలి సుడిగొని, తరళము లై వెలికి బెలికి తరతర మనుచుకొ

బరఁగునుదారపుఁజాపుల, హరిణాక్షీ నృసింహవిభుని కారలి నేసెన్. 104

మాధుర్యము. —

చ. కనుగవకెంపు సార్ద్రనఖగౌరతయుం జెలు వొందు నొక్కయం
గన రతవేగ శీర్ణమణికంకణనూపురహారవల్లి యై
మునుపటికన్నఁ బొల్పగుసముజ్జ్వలతం దగఁ బాండుపత్త్ర యై
కొనల నిగిర్చి యున్నయత్కోమలవల్లి మతల్లియో యనన్. 105

క. కులశీలాద్యవిలంఘన, మిల ధైర్యం బొడలఁ దొడవు లిడఁ దడఁబడినక
వెలయఁగ విభ్రమ మధపుని, యలఘుగుణానుకృతి లీల యగు నెట్లన్నన్. 106

ధైర్యము. —

మ. అతులైశ్వర్యసమగ్రుఁడైనవరసింహాధీశ్వరుం డేడ బి
పితృవాచాపరతంత్ర నైస్తతతతిం బెం పొందు నేనేడ నా
క్షీలిపాలాగ్రణిపైఁ బ్రసక్తముగ నాచిత్తంబు సంధించినాఁ
డతనుం డక్కఱో నేటనుండి విషమాస్రాభిఖ్యుఁడౌ నెంతయున్. 107

విభ్రమము. —

చ. అదన నృసింహధూమిరమణాగ్రణి వచ్చినసంక్రమంబుతో
సుదతి నభోవలగ్నమునఁ జాక్కలపేరిటికంతమాలయుం
బొదలుకుచాచలంబుల సముజ్జ్వలమేఖలయున్ ధరింపఁగా
నది క్రమ మయ్యెఁ దొయ్యలికి నక్రమ మయ్యె విలాసవైఖరిన్. 108

లీల. —

చ. ధర నకలంకభావమునఁ దామరసాహితునిక జయించు నా
హరిపదసక్తయై వెలుంగు నారయఁ బ్రాజ్ఞులకు న్వసుంధరా
సురతరునూతనాభ్యుదయశోభ యొనర్చు యశఃపురంధ్రి యా
పరుఁ డగు శ్రీనృసింహగుణవాసనఁ దానుఁ జెలుంగుకై వడిన్. 109

క. అశు కలుక మదము నశ్రువు, గలిసినఁ గిలికించితంబు గడు నిష్టకథా
దుల నింగిత మెఱిగించుట, దలఁపఁగ మెట్టాయితంబు దగు నెట్లన్నన్. 110

కిలికించితము. —

చ. పతి రచితాగసుం డదిరిపాటున వచ్చి దృఢోపగూహన
నీతి నధరప్రవాళము గ్రసినప ససంభ్రమలోలకాస్త యై
మతకరి చాలుఁ జాలు నిత మాదెవ రాకు మటంచు నల్కతో
నతివ బొను ల్పడించె నయనాంబువు తెప్పల నప్పళించుచున్. 111

మోటా యితము. —

చ. చెలులు నృసింహగీతమును జేరిక గా నపరంజీజెలో
పలఁ బలికింప నూర్చుచును బాలిక యూర్వులచేత వీపికా
కలిక చలింప నెచ్చెలులు గంటిక మీమ్మడుగానలక్ష్మికిం
దెలియఁగ మెచ్చుచున్నయది దీవియ యందు హసించు నెంతయున్. 112

క. భాసురతమనల్లీవి, న్యాసము లలితమ్ము సొమ్ము లల్పము లయ్యున్
భాసీల్లెడుశృంగారవి, కాసము విచ్చిత్తి యయ్యెఁ గన నెట్లన్నన్. 113

లలితము. —

చ. పడియు శ్రమంబుతోడిభుజవల్లి మృదంగముమీదఁ జేర్చి కీ
లెడలిననాపురంబు ఘటియింపఁగ దూతికరారవిందమం
దడు గిడి కంపిత స్తనరయంబున నూర్చరవోంప నింతి య
య్యెడ నడియించి నిల్చె సభి యెల్ల ననంగునిపాలు నేయుచున్. 114

విచ్చిత్తి. —

చ. పరిమితభూషణంబులును ఫాలముపై నెలనంక నామముం
బరఁగ నొయారి యై నయనపర్వ మొనర్చె వధూలలామ తా
విరళగ జేయతారలు నవీనత కేండుకలావిలాసము
న్వరుస వెలుంగఁగా విదియనాటివిభావరి వొల్పుకైపడిన్. 115

క. వరునికథయం దనాదర, మరయఁగ బిబ్బోక మయ్యె ననుమతిఁ బలుకం
దర మగు తగువేళల ను, తర మొనఁగమి విహృత మనఁగఁ దగు నెట్లన్నన్. 116

బిబ్బోకము. —

చ. అతఁడు గుణాభిరాముఁ డతఁ డంగజనన్నిభుఁ డందు నెచ్చెలు
ల్పతి యగు శ్రీనృసింహనరపాలు నుతింప లతాంగి నీటుతో
శ్రుతులఁ గరాంగును. ల్సానిపె శోభనతచ్చరితాభిపూర్ణ మై
యతిశయ మంగుకర్ణయంగమం దపకాశ మొనర్చుకైపడిన్. 117

విహృతము. —

ఉ. బాలిక యల్మతో మరలి పల్కక యుండియుఁ బ్రాణనాథుఁ డ
వ్యేళ తుతం బొనర్చఁ గడువేగ చిరాయు ఎటంచుఁ బల్కఁగాఁ
బాలక రోషముం బ్రణయసంభ్రమము న్నది దొమ్ములాడ నీ
లాలకకుండలద్వయ ముదగ్గరతిక ఘటియించె వీనులన్. 118

క. అలుకుట చకితము నవ్వచు, నలగుట హసితంబు రతుల నతిసమ్మదో
జ్వలసౌఖ్యము కుట్టమితము, లలనకుఁ జవలత కుతూహలం దెట్లన్నన్. 119

చకితము. —

చ. అడు గిడి నిల్చునిల్చి చెలి కానలు వెట్టు నదల్పు సిగ్గునం
దడబడుఁ గాంతఁ డున్న మణిధామ మొగిం జొరఁ జాల కంతయు
నృదఁకు గృహఁబు సొచ్చియుఁ గవాటము దాపున నిల్చు నెచ్చెలు
ల్పడిఁ జనఁ జూనినం దెనఁగు వారిజలోచన మాగ్ధ్యసంపదన్. 120

హా సితము. —

చ. వదనసరోజవాసనకు పచ్చినలేటి నదల్చి చూడఁగా
నది యసితోత్పలంబు లని యక్షుల న్రాలఁగఁ జే విదుర్వఁగా
నది మరలం బయోజ మని హస్తయుగంబున న్రాలె నవ్వె న
మృదవతి యేమి సేసినను మాన ది దేమి యటంచు నెంతయున్. 121

చ. కరలి ప్రియుండు మోవివయిఁ గెంపులు నింపుటఁ బారవశ్యత
త్వరత నెఱుంగ లేక పిదప న్నిలువద్దము చూచి సిగ్గునం
దరుణి చెలు ల్గునంగొనినఁ దా రింక నే మని యాడుకొంచురో
వరుని నటంచుఁ జిల్కకు నవారణ ముద్దులు వెట్టు సారెకున్. 122

కుతూహలము. —

చ. కలికి నృసింహభూవిభునిఁ గాంచి నపప్రణయాభిరామ యై
కలితకరాబ్జకేళికమలంబు భ్రమింపఁగఁ జేసె విభ్రమం
బలవడఁ బ్రాణనాథ హృదయాబ్జము ని న్నెడఁబాయ లేక యి
ట్లెలమి భ్రమించుచున్న దని యేర్పడఁ జెప్పెడిచంద మందఁగన్. 123

తే. మఱియు శృంగార మంగ నామణులయందు, నంకురితపల్లవితపుష్పితాదిభేద
పల్లి తాకృతి యై దళాపస్థ 1 లయ్యె, వీనినామక్రమంబులు విస్తరింతు. 124

క. ఇలఁ జూచుట చింతించుట, తలఁచుట గుణవినుతి యరతి తాపము లజ్జా
సలనము గమనము మూర్ఛయు, నల ధన్యత యన నవస్థ లగు నెట్లన్నన్. 125

చతుఃప్రీతి. —

మ. అనురాగాంబుధి యుల్చి వెల్వడినయ ట్లాపూర్ణఘర్తాంబువుర
దనువల్లిం డిగ జాఱఁ గన్నఁగవ లేదట్లు ల్విసాళించుచుక
ననవిల్కానిపుర ప్రవేశకలనానాళికదామంబు లై
తనరం గోమలి నిన్నుఁ జూచె నరసేంద్రా సాంద్ర లేజోనిధి. 126

చింత. —

మ. అరవిందంబు విఱసమందిరము నీహారాంశుఁ డేజోదరుం
డరయ న్లోత్రవిరోధ మేటికి ననర్హం బంచు నూహించి యి

ద్వారఁ బొందించుపయోధికన్యక్రియఁ జేర్చుం గలు గండస్థలిం
దరుణీరత్నము చింతచేత నరసేంద్ర సాంద్ర తేజోనిధి.

127

సంస్కృతి.—

మ. నరభూషణులపై మనం బిడక దృగ్ద్యాపార మెంతే బర
స్వరసందర్శననాతిభిన్న మయి చూపట్టంగఁ గార్యాంతర
స్వరణం చేమియు లేక నిశ్చలత నిసాంగత్యముం గోరి మా
హరిణీలోచన యాత్మయందు నరసేంద్ర నిన్న భావించెరా.

128

గుణకీర్తనము.—

మ. పలుకుం దోడగువీణలోఁ జెలియ నిపై గీతము ల్పీటఁ దొ
య్యలిమెనీడ మెఱుంగుఁగాయ నిరవై యవ్వీణలో వాణియో
లలితాంగీ మనచిత్తముం బ్రియుండు కొల్ల లెప్పైఁగా యందు వె
ల్పులికిం దాను బుసాడ నచ్చె ననఁ గన్పట్టు స్మృసింహాధిపా.

129

ఆరతి.—

మ. నిరతం బాత్త కరాంఘ్రిబాహునఖకాంతమ్మూర్తికిం దిగు దై
శరణం బొందు ప్రవాళపద్మ బిసపుష్పశ్రేణికిం గ్రమ్మఱ
శరణం బందుట హీన మంచునొ మదికా శైత్యోపచారక్రియా
గరిమం బొల్లదు మానినిమణి కడంకన్ శ్రీనృసింహాధిపా.

130

తాపము.—

మ. ధవళాక్షీమణిమేను హేమలతయ న్నత్త్వంబు మన్నెల్లఁ ద
త్కవిలోకోక్తియటంచు నుంటి నది తప్తం బయ్యె నెట్లన్న భి
వ్యవియోగానలత ప్ర మై నిబిడబాష్పాసిక్తి మై డస్సియు
న్నవళోభాతిశయంబుఁ జెందె నరసేంద్ర సాంద్ర తేజోనిధి.

131

లజ్జాత్యాగము.—

మ. చెలి నిమూర్తి లిఖించి చిత్రఫలకం జెన్నొందుబాష్పంబుపి
చ్చిల చూపయ్యెదమీఁదఁ జేర్చుకొన నాచిత్రం బలశ్చ్యంబుగా
బలిలే కట్టినచీరయుం బగయ కాఁ బాటించె దైవం బటం
చలినిలాలక యూర్తిఁ జెందు నరసింహ యంకఁ బాలింపుమి.

132

గమనము.—

మ. చెలుల న్వంచనచేసి యొక్కతయ తాఁ జెన్నొంద నియ్యద్దప
న్నలినాక్షీమణి రాఁ దలంచి నవరత్నప్రాత్రసాధాంగఁ

స్థలం న్యే నృసి వచ్చునిర్మలతనుచ్చాయ న్నిరీక్షించి నె
చ్చలి యేతెంచె నెఱుంగఁ బోలు నని నిల్చెన్ శ్రీనృసింహాధిపా.

188

మూర్ఖు.—

మ. బలితం బైవయనంగ వేదనలచేఁ బల్కాఱు నిల్వోప లే
కలివలాలక ప్రాణము ల్వేడలి నేత్రాంభోజమార్గంబునం
గలయం బ్రాకుచు వచ్చియన్నెలవునం గన్పటియే అడ్డ మై
నిలప న్నిల్చె నృసింహభూరమణ మన్నింపంగఁ బా డింతటన్.

184

ధన్యత.—

మ. శుకవర్గం బొకమాటలో మెలఁగె నానూనాయుధుం డాంతరం
గికుండై యుండె మరాళ మొక్కనడకం గ్రేష్టుల్ని ప్రియంచెఁ బా
యక వేడ్క న్నుముఖిత్వ మొందె పతి మాయబ్జాక్షీ సేమంబుతో
నకలంకసితి నీవు గూడ వరసింహ రాజకంఠీరవా.

185

లే. తెలియ శృంగారమిదియును ద్వివిధ మగుచుఁ
బరఁగు సంభోగవిప్రలంభంబు లనఁగ
నందు బహుభేదముల నగణ్యంబు గాక
యేకవిధ మయ్యె సంభోగ మె ట్లటన్న.

186

సంభోగము.—

మ. మరుఁ డాచార్యుఁడు గా విశిష్టకబరీమాల్యాళి పుష్పాంజలి
స్ఫురణ ల్లాఁ దదుపేతభృంగనివదస్తోమంబు గానంబు గా
వరమండీరరవంబు తాళగతి గా పల్లకాతోదరీ
సురతవృత్తయవేగతాండవ మొనర్చుం జింతితాభీష్టమల్.

187

క. పురుషులకుఁ దలోదరులకు, నరయంగా విప్రలంభ మభిలాషేర్వ్యా
విరహప్రవాసకారణ, పరిణతచే నాల్గుగతులఁ బరఁగుచు నుండున్.

188

క. కలయుటకు మున్ను కోరిక, యిల నభిలాషంబు మాన మిర్ష్యా విరహ మాఁ
గలసి యెడఁబాచు హృదయో, త్కలిక ప్రవాసము విదేశగతి యెట్లన్నన్.

189

అభిలాషము.—

చ. అనయము శ్రీనృసింహులలితాంకితలంబున నుండె నచ్చునా
యనఘనఖాంకసంగతుల నందఁగ వచ్చు నృపాలహాలితోఁ
జనువునఁ గుల్క వచ్చు గుణసంగతి మెచ్చులు చూప వచ్చునో
వనజదళాక్షి యాకనకపల్లకనైనను ధన్య నాదు గా.

140

ఈర్ష్యః—

మ. పదనాగ్రంబున వాణి యున్నది మము న్వాప్రవృత్త్య న్దిందిరా
మదిరాక్షీమణి యున్నదక్షుల మము న్నన్నించి వీక్షింప న్
దదియుంగాక నృసింహ న్విపులభావాశ్లేష మే నొంద నో
ర్వగు భూదేవి బహుప్రియారత నినుం బ్రార్థింప నిం కేటికిన్. 141

విరహము.—

ఉ. నెచ్చెలు లీన్యసింహధరణీపరుఁ జెచ్చెద మంచుఁ బోయి రా
రిచ్చట నీవునుం గరుణ యించుక లే కలరంపగుంపులం
స్రుచ్చెద వేల మత్ప్రియునిఁ గూర్పుము మన్నభ నీకుఁ దద్విభుం
దెచ్చటకై యొసంగద మదీయకటాక్షము లన్నయాస్త్రిముల్. 142

ప్రవాసము.—

చ. చిరయశ యోబభూవరన్యసింహ భవద్రిపుకాంత కాననాం
తరమున కేఁగి యందు నిజనాథునిఁ గానక మన్నభార్తయై
వరుని సరోజప త్రిమున వ్రాయునెడం గరము ల్సేమర్పఁగా
నరయ నిజాంగకంటె పగ యయ్యె నటంచుఁ దలంచు దైవమున్. 143

క. పలువుర కొకభామినిపైఁ, దలఁపును నొకవారసలికిఁ దగఁ బలువురపై
వలపును మృగవిహగాదుల, కలపు రసాభాస మయ్యె షీతి నెట్లన్నన్. 144

రసాభాసము.—

చ. అలఘువిశీర్ణపక్షయుగ మై యమిలోన్నమిలోర్ధ్వకాయ మై
గళరవము ల్దీర్ఘఁ బ్రియకాంతకు ముద్దులు వెట్టి యుంబునం
బలుమఱు మేడపై కగసి పక్షము ద్రిప్పుచుఁ గుంచితాస్య మై
పొలఁతుకఁ బిల్చువిభ్రమకపోతము హుంకృతనాదమాధురిన్. 145

క. భావింప భావకాంతియు, భావోదయభావసంధిభావజలతరో
భావం బడఁగుట పుట్టుట, ద్వైవిధ్యము బహుత యనఁగఁ దగు నెట్లన్నన్. 146

భావకాంతి.—

చ. తలఁపఁగ రాజశేఖరుఁ డతండు తలోదరి సర్వమంగభా
కలితవు నీవు మీర లొకగాశ్రముక్ష విడిఁ గూడి మాడుచుం
దెలఁగుట యొప్పుఁగా కలుగఁ జెల్లునె మీ కని బోటి మొక్కఁగా
లలనకుఁ దోచె బాష్పసలింబు నివారితమానపంక మై. 147

భావోదయము.—

ఉ. మేలము లాడువేళల సమేలము లై చెలు లెల్లఁ గూడి యో
బాలిక శ్రీన్యసింహసరపాలు వరించెద వే యటన్న న్

లాలకయంగవల్లఁ బులకాంకురము ల్పన లొత్త నే మనం
జాలక యూర కుండె ననిశంబు 1 వినప్రముఖాంబుజాత యై.

148

భావసంధి.—

మ. హరి కానంగ శరాళి యై యరిక వేలాభీలదివ్యాశుగో
త్కర మై శౌరికిఁ బాటలాబ్జకలికాదామంబు లై వైరి కి
న్నిరతాగ్నిప్రభ లై వెలుంగునరకానికాధికోల్లాసభా
సురసత్యారమణీకటాక్షములు ప్రాచుక్ శ్రీనృసింహాధిపున్.

149

భావశబలత.—

మ. చెలు లేమందుగొ భావవీధి నకటా శ్రీనారసింహేంద్రకాఁ
గిలి నాకెన్నఁడు గల్గునో నృపతితోఁ గ్రీడింపఁగాఁ బోవుచుం
చలపుంజిత్తిము నేమి నేయును గురు నృదృక్కిఁ బ్రాథ్నితునో
యల ప్రాణేశ్వరుఁ జూడ కున్నఁ బరితాపాటోపము ల్దాను నే.

150

నవరససంకరము. —

మ. జయలక్ష్మీరత మై ప్రతాపయుత మై శత్రుచ్ఛిదాధుర్య మై
ప్రయతార్తావన మై కపింద్రగతి యై రక్తార్ద్ర మై నిర్ఘ్న నో
దయవిద్యున్నిభ మై సకంప మయి సందారుస్పృహశూన్య మై
నయ మొప్ప న్నరసింహుఖిద్ధ మమరు న్నానారసప్రక్రియన్.

151

రసాధిదేవతలు.—

సీ. హరికి శృంగారలీలాధిపత్య మొనర్పు, గణనాథు హాస్యసంగతునిఁ జేయు
నలికలాచనునిపై నధిక రౌద్రము నిల్పు, శత్రుపై వీరరసంబు నెఱపు
యమునిపైని దయామయత్వంబు ఘటియించు, జగతి మహాకాలు సభయుఁజేయు
శర్వరీంద్రుని జగుప్పారసాన్నితుఁజేయు, శతధృతి నదృశతాన్నితు నొనర్పు
తే. కాంతి బ్రహ్మాంబు జేర్పు నిచ్చలు నృసింహు
భువనభరణంబు పరవిఘ్న నివహారణ
మీశతయు భోగము న నేకనృచరిహృతియు
ననియు యశమును మతియు బోధాతిశయము.

152

సీ. మరకతానికదంధమున శృంగారంబు, హాస్యంబు ముక్తాఫరౌఘుమలఁ
గరుణావిద్రుమవర్ణగౌరవచ్చలమున, రౌద్రంబు కురువిందరత్నకలన

వీరంబు గోమేధికాగోపితస్ఫూర్తి, భయము వై దూర్యశోభామిషమున
భీభత్స మింద్రసిలాభాగుణంబున, శాంతి నిర్మలహారకాంగిగుతుల

తే. నద్భుతము పువ్యరాగరాగాపదేశ, విలసితంబున సాకారవృత్తి గాంచి
నవరసంబులు వొల్చు నీభవనవీధి, బ్రబల సుబలన్యసింహ యోబయన్యసింహ.

క. 1 కరుణాభయభీభత్సము, ఖరసంబులు శోకభీతిగాఢజగుప్ప
కరములుగా నరసము లై, తిర మగు నెట్లన్న దీనిఁ జెలిపెద ననునన్. 154

ఉ. భావ మలంక్రియాగుణవిభాసిత మై వికసద్రసోదయ
శ్రీవినివారి తేతరవిశేషనివేదన మై యెలర్ప ని
వావిరి దుఃఖ మైన సుఖవైభవ మైన విటీవితాలియం
దావలఁ బూర్ణమై సహృదయాత్మలఁ గేవలహర్ష మై తగున్. 155

తే. అలపదార్థంబు లగువిభావానుభావ, సాత్త్వికానులఁ గూడి రసత్వ మొందు
నవనిభాసంబు వాక్యార్థ మనఁగ నెగడి, తంతువులుగూడి పట మనఁ దనరుకరణి.

మ. రమణీయోల్బుణతాసమేత మగు నీరత్యాదిభావాబ్ధిలో
నమరం బుట్టుచు మునుచుం దగుఁ దరంగారూఢి సంచారిసం
ఘము లేతత్ప్రితిపన్న హారసము తత్కాలంబునం దైన స
త్యము రామాచలయంద నాట్యమున సభ్యావాస మై భాసిలున్. 157

కా. లేఖేశ ప్రతిమానవైభవ భవాశ్లేష స్రవంతీమరు
చ్చాఖిస్పర్శి యశఃపరంపరపరత్తాపాలకప్రాజ్యరా
జ్యాఖిర్వస్తయపుంజఙ్గంజనకృపాజాకల్పకల్పాంతవే
లాఖేలత్ప్రిబలార్కకర్కశమహోలంఘిత తాపోదయా. 158

అచలజిహ్వము. —

క. భోగాంబువాహవాహవి, భాగేహభావుకాంగభావభిసమహా
భాగమహీభాగమహా, భోగాహవాహుభోగిపుంగవభోగా. 159

కవిరాజవిరాజితము.

నిరుపమరూప దిలీపమనూపమనీతికలాపకలాపధర
స్తరణభవానుభవానిశమానితమానసపద్మ సపద్మరట
త్కరివరఘోటకకోటికరంభితకాంతనిశాంతనిశాంతమహా
హరిహయది క్షరణీస్ఫురణైకవిభాధకలాధకలాధననా.

160

1 కరుణాభయనకభీభ, త్వరసంబులు శోకభీతి సారజగుప్ప.

గద్యము. ఇది శ్రీహనుత్ప్రసాదలబ్ధ కవితాసారసారస్వతాలంకార నిరంకుశ ప్రతి
భాబంధుర ప్రబంధపతనరచనాధురంధర ప్రబంధాంక వేంకటరాయభూషణ సు
పుత్ర తిమ్మరాజపూత్ర సకలభాషావిశేష నిరుపమావధాన కారదామూర్తిమూర్తి
ప్రణీతం బైన కావ్యాలంకారసంగ్రహం బనుమహాప్రబంధంబునందు రసస్థాయి
సామాన్యలక్షణంబును దద్భూతాకరణంబును విభావానుభావ సంచారిభావప్ర
పంచంబును శృంగారచేష్టా ప్రకరణంబును నవస్థానిర్ణయంబును సంభోగ విప్రలం
భభేదంబును రసాభాసభావకాంతిభావోదయభావసంధిభావశబదసంకరతలును
రసపరాధిదీపతావిశేషంబును నన్నది తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు.

న ర స భూ పా లీ య ము

కావ్యాలంకారసంగ్రహము - చతుర్థాశ్వాసము.

కరగభీరగుణర

త్నాకరకటకాధిరాజహయపతినేనా

భీకరభుజప్రతాప

స్వీకృతజయసాంద్ర నారసింహనరేంద్రా.

1

తే. అవధరింపుము దోషంబులను వచింతు, నవియు శబ్ధార్థగతము లై ద్వివిధము లగు నందుఁ బదవాక్యగతము లౌ నరయ శబ్ద, దోషములు వీనిలోఁ బదదోషతతులు.

సీ. అప్రయుక్తం బపుష్టార్థంబు నేయార్థ, మసమర్థకంబు నిరర్థకంబు గ్రామ్యంబు విగతసంస్కారంబు గూఢార్థ, మశార్థ మశ్శీల మప్రతీత మప్రయోజనము క్లిష్టార్థబంధంబు సం, దిగ్గంబు విపరీతధీప్రచాయ యవిమృష్టతరవిధేయాంశంబు పరుషంబు, ననఁగఁ గావ్యంబులం దరసి చూడ తే. పదగతంబులు వెలయున పదశసంఖ్య, గడబుజొన వీనిలక్ష్యలక్షణములెల్ల విస్తరించెదఁ గవితాప్రవీణసుకవి, నివహనిరతోపకారనిర్దిష్టఫణితి.

8

క. ఈకవితాదోషోత్కర, మేకడ నీ వొసఁగుమాడ్కి నియ్యక ఖలు లౌ నాకుటకుటదాతలకు మ, హాకుకపు లొనర్చుకృతులయందు వసించున్.

4

అప్రయుక్తిము. —

క. కవులు ప్రయోగింపనిపద, మవనిం దగ నప్రయుక్త మగు నెట్లన్నక ద్రవిజైలబిలుం డల దు, శృంగీషనమహాభోగిభేటసంస్తుతుఁ డనఁగన్.

5

అపుష్టార్థము. —

క. ఎనయఁ బ్రకృతోపయోగం, బునుఁ జెందక యున్నపద మపుష్టార్థం బౌఁ దునిమెను వింశత్యర్థా, నమవింశత్యర్థరథునివందనుఁ డనఁగన్.

6

నేయార్థము. —

క. ఇలఁ దగ్గసంకేతంబున, నిలిపినపద మెంచి చూడ నేయార్థం బౌ బలుతేనెదిండిగమి నగు, నలసాగరకర్ణయాన యలక అనంగన్.

7

అసమర్థము.—

క. ధర నప్రసిద్ధయోగం, బరసి ప్రయోగించుపదమ యసమర్థం బౌ
శరధరరాజనికేతను, గురుపంకజచక్రహస్తుఁ గొలుతు న టన్నన్. 8

నిరర్థము.—

క. ఇలఁ బదపూరణమాత్రం, బలవడినపదంబు కృతి నిరర్థక మయ్యెన్
దలఁగఁ వెలయుచు లలి ను, జ్వల మగునీతనివిలాససౌష్ఠవ మనఁగన్. 9

గ్రామ్యము.—

క. పామరులభాష గ్రామ్యము, భామినికటిగల్లుములు విభాసిల్లు ననక
గోమలిచన్నులుగన్నులు, గామనిపండువు లానర్చెఁ గడువడి ననఁగన్. 10

చ్యుతసంస్కారము.—

క. వ్యాకరణదుష్ట మగుపద, మేకడఁ జ్యుతసంస్కృతాఖ్యమిది యె ట్లన్నన్
శ్రీకమలకాంతపదసే, వాళర్తుఁ డనఁగఁ గరుణవారిధి యనఁగన్. 11

గూఢార్థము, అన్యార్థము.—

క. కృతి నఖ్యాతము గూఢం, బతిశయరూఢిన్యతేత మన్యార్థం బై
క్షీతిఁ దగుశోణితనయనుం, డితఁ డనఁగ సమానుఁ డితఁ డపీఢ్యజుఁ డనఁగన్. 12

అశ్లీలము.—

క. పీడ జుగుప్సా మంగళ, శీలము లగుపదము లొకటఁ జేర్చిన నవి య
శ్లీలము లగుఁ గృతి నేత, న్తలము లగుత్రివిధభేదముల నెఱిఁగింతున్. 13

క. నసుదేవయోనిగోపీ, విసరమహాపీనకుచనవీనాశేషో
ల్లసితుం డనఁ గాలిందీ, రసవిహరణకరణనిత్యరసికుం డనఁగన్. 14

అప్రతీతము.—

క. అల శాస్త్రపురాణములనె, కలశబ్దం బప్రతీతకం బగుఁ గృతులం
దలఁతు వృషాకపిఁ ద్రిజగము, నెలమి నజాపుతముఁ జేయు నీశ్వరు ననఁగన్. 15

అప్రయోజనము.—

క. అవిశేషవిధాయక మై, కవిసినపద మప్రయోజకము భూతివిభా
ధవలితహరసుతుఁ గొలుతును, నవనలినహరద్విపాస్య నయముగ ననఁగన్. 16

క్లిష్టము.—

క. దూర్ధార్థము క్లిష్టం బగు, ధారుణిఁ బవనాశనేంద్రధరమకుటాలం
కారమణిజనకపరపు, త్రీరమణకుమారరూపదీపితుఁ డనఁగన్. 17

సందిగ్ధము.—

క. సందిగ్ధ మనఁగఁ జెలఁగును, సందేహాస్పదపదంబు సమరధరిత్రీ
సందీపితజయశాలిపు, రందరసుతవిక్రముండు రాముఁ డనఁగన్. 18

విపరీతధీప్రదము.—

క. జగతి నిర్బుద్ధ మతికర, మగునది విపరీతధీప్రదాఖ్యం బనఁగాఁ
దగుఁ గృతు లన కులహీనుం, డగు నితఁ డన నంబికావితాసత్తఁడనన్. 19

అవిమృష్టవిధేయము.—

క. అవిమృష్టవిధేయం బగుఁ, దవిలినవర్ణాంశ మప్రధానం బైనన్
నవనవసంపులలతాం, తవసంతము వచ్చె నిపుడు ధరణి కనంగన్. 20

పరుషము.—

క. శ్రుతికటువు లై నపదములు, కృతిఁ బరుషము లనఁగఁ జెలఁగు నిలఁ గుఱ్ఱిజ్ఞా
పతిమూర్ధధృతార్థోద్వధి, పతి గొల్తు నభీష్టసిద్ధి ఫలమున కనంగన్. 21

వాక్యదోషములు.—

నీ. ఆక్రింబువినంధిప్రక్రిమభంగంబు, పునరుక్తియుత్తమసంపూర్ణతరము
వాక్యసంకీర్ణంబు వ్యాకీర్ణ మధికప, దంబు వాచ్యవినిర్జితం బరీతి
న్యూనోపమంబు బధికోపమంబు సమాప్త, పునరాత్రిమసానఘనసమాస
మనియతచ్చందంబు యతిభంగ ముపతత్ప్రి, కర్షంబు భిన్నలింగంబు భిన్న
తే. వచన మక్రియసంబంధవృత్తములు, వాక్యగర్భితమును నన వాక్యదోష
వితతు లిరుపదిరెం డయి వినుతిఁ గాంచు, వీనిలక్షణలక్ష్యము ల్విస్తరింతు. 22

అక్రమము.—

క. క్రమహీన మక్రమం బగు, సమధిక మగు నితనికీర్తి శౌర్యచ్ఛాయా
సముదయమునకున్ దినకర, హిమకరకిరణోత్కరంబు లెనయే యనంగన్. 23

విసంధి.—

క. అపగతలక్షణమును గ్రా, మ్యపుసంధియుఁ దగ విసంధి యనఁ దగు వరిగె
న్నపరగిరి కినుఁ డనంగా, నృపు లొప్పదు రధికగుణవినిద్ర తనంగన్. 24

ప్రక్రమభంగము.—

క. ప్రక్రమంబు విడువఁ బ్రక్రమభంగంబు, శౌరి దానవారిఁ జక్రధారి
సభిపు నమితవిభవు నవవద్యచారిత్రు, విఘ్నఁ గొల్తు జిఘ్నఁ గృష్ణు ననంగ. 25

పునరుక్తియుతము.—

క. ఎనయఁగ శబ్దార్థంబులు, పునరుక్తము లైన నదియే పునరుక్తియుతం
బనఁదగుఁ జక్రాంచలమున, దనుజావళిఁ ద్రుంచ జక్రధరుఁ డితఁ డనంగన్. 26

అపూర్ణము.—

క. ధరలోఁ గ్రియాన్వయంబుల, సరిపోని దపూర్ణ మనంగ సన్నని కెక్కున్
నరపతి యొసఁగును ద్రవ్యము, పరంగఁగ నౌదార్యశాలి బహుళము ననంగన్. 27

వాక్యసంక్షిప్తము. —

క. ఏకడ వాక్యంతరితప, దాక్షిణ్యము వాక్యక్షిప్త మగుఁ బొగడుదు రీ
భూకాంతుఁడు జను తెల్ల న, నేకగుణాన్వితుఁ డటంచు నిలలో ననఁగన్. 28

వ్యాక్షిప్తము. —

క. భ్రాంతికరం బగు నవ్యయ, మెంతయు వ్యాక్షిప్త మయ్యె నిడుఁడు తిలకముం
గుంతనములఁ గాంతకును ల, తాంతంబులు సెరువుఁ డిప్పు డనంగన లనఁగన్. 29

అధికపదము. —

క. తలఁపఁగ మిక్కిలిపదములు, గలిసినయది యధికపదము కమలారికలా
కలితవిలాసములన్, దలఘుయశోవిభవశాలి యగు నితఁ డనఁగన్. 30

వాచ్యవివర్జితము. —

చ. వాచ్య ముజ్జగింత వాచ్యవివర్జితం, బనఁగ నెగడు నాజి నభవుఁ నైనఁ
దెగడు నితనిబాహుదీప్తాని యను నెడ, నాజి నభవుఁ డెగడు ననుచుఁ బలుక. 31

అరీతి. —

క. రసమున కనుచితమగుపద, విసర మరీతి యనఁ బొల్పు విటజనహృదయ
గ్రసనాగ్రహగ్రహీశదృ, ప్రిసమగ్రోదగ్ర మతివశ్యంగార మనన్. 32

న్యూనోపమము, అధిగోపమము. —

తే. ఉపమ చాల కున్న న్యూనోపమం బధి, గోపమాఖ్య మధిక ముపమ యైన
హైమవననుఁ డైన హరిమేఘనిభుఁ డన, నతివ పల్లవితలతాభ యనఁగ. 33

సమాస్తపునరాత్తము. —

క. క్రమ ముడిగి మగుడఁ బూనిన, సమాస్తపునరాత్త మయ్యె శాశ్వతు నభవుం
గమలాత్మఁ గమలనాభుం, గమలాపతిఁ గొల్తు ముక్తికై విభు ననఁగన్. 34

అస్థానసమాసము. —

క. అపదసమాసం బస్థా, నపటుసమాసంబు రిపుల ననిఁ దునిమెద నే
నిపు డని వికటభ్రకుటీ, విపులక్రోధాంధుఁ డయ్యె వీరుం డనఁగన్. 35

ఛందోభంగము, యతిభంగము. —

క. ఛందము యతియుం దప్పిన, ఛందోయతిభంగము లగుసంగతి నితఁడున్
కుండేందువిశదయతుఁ డై, ముందుగఁ బూజించినాఁడు నరహరి ననఁగన్. 36

పతత్ప్రకర్షము. —

గ. క్షితి సుత్కర్షము దక్కినఁ, పతత్ప్రకర్షంబు గవయ భట్టాకమృగీ
వితతివిభేదనగర్వా, యతసింహాఫీల మీమహాటవి యనఁగన్. 37

భిన్నలింగము, భిన్నవచనము.—

ఆ. ఉవిదఁ బురుషుఁ బోల్చి నొకనిఁ బల్కురఁ బోల్చి, భిన్నలింగమనఁగ భిన్నవచన
మనఁగఁ జెలఁగు నింతివనజారివలె నన, ఖడ్గ మురగమరులకరణి ననఁగ. 38

అక్రియము లేక ఆశరీరము.—

క. తుదలఁ గ్రియాశూన్యము లగు, పదంబు లశరీర మనఁగఁ బరఁగు న్విభవా
స్పద మగుమధుమాసంబునఁ, బొదలు తరూత్కరము కుసుమపూర్ణం బనఁగన్.

సంబంధవర్జితము.—

క. సంబంధవర్జితం బగు, సంబంధము విడువఁ గరులు శైలములు తురం
గంబులు భంగంబులు సమ, రాంబుధివరతరణి యితనియసీలత యనఁగన్. 40

వాక్యగర్భితము.—

క. నడుమ నొకవాక్యపద్ధతి, తొడరిన నది వాక్యగర్భదోషము ఖలు లౌ
వెడమతులతోడిసంగతి, కడుహిత మిది నీ కొనర్చఁగా వల దనఁగన్. 41

అర్థదోషములు.—

క. క్రమమున నిక నర్థజదో, షముల నెఱింగింతు సుకవిజనులకు హీనో
పమ మధికోపమ మసమో, పమ మఖ్యాతోపమంబు పరుషము మఱియున్. 42

తే. వ్యర్థ మేకార్థము ససంశయం బపక్తి, మము విరుద్ధంబు విరసాతిమాత్రహేతు
రహితనిరలంకృతాశ్లీలసహచరమృత, తములు భిన్నంబు నన వీనిక్రమ మొనర్తు. 43

హీనోపమము, అధికోపమము.—

తే. ఉర్విఘను నల్పుఁ బోల్చి హీనోపమంబు, శ్వాసమునుబోలె నితఁడువిశ్వాసియనఁగ
నరయ నధికోపమం బల్పు నధికుఁ బోల్చుఁ, బునుకవట్టినపే నీశుఁ బోలు ననఁగ.

అసమోపమము, అఖ్యాతోపమము.—

తే. ఉపమ సరివోని దిల నసమోపమంబు, హలధరుఁడు మేరుగిరివోలె నలరు ననఁగ
వినుప్ర సిద్ధంబు గాని దవిశ్రుతోపమంబు ఎదనఁబు కుముదంబుమాడ్కియనఁగ.

పరుషము.—

క. పరుషార్థంబులు గలయది, పరుషం బనుదోష మయ్యెఁ బరఁగెడునీభూ
మరుసొందర్యమునకు వే, మఱు సరి యో మంటఁ బడ్డ మదనం డనఁగన్. 46

వ్యర్థము, ఏకార్థము.—

తే. అప్రయోజనంబు వ్యర్థ మో షేనీలం, బైనజలధి దాఁటె ననిలతనయుఁ
డన నభిన్నవాక్య మరయ నేకార్థ మో, సుగుణఖనిచరిత్రకోభి యనఁగ. 47

సంశయము.—

క. క్రమమతిపదములు సంది, గ్రములైన సంశయంబు ధరణీవరుధై
ర్యము నజము గెల్పు ననఁగా, నమరెడు సతిమేను మించు వసియించు ననన్. 48

విరుద్ధము.—

క. క్రమ మెడలి చేశకాలా, సముచితము విరుద్ధ మయ్యె సమదవిలోల
భ్రమరము చంపకవన మన, సముదంచితకైతకంబు నైత్రం బనఁగన్. 49

విరసము.—

క. ధర ననుచితరసభాసము, విరసం బగు నితనిసమదవిద్యేషితలో
దరులు దరులందుఁ గుండఁగ, సరసము లాడుదురు ప్రేమ శబద లటన్నన్. 50

అతిమాత్రము, హేతురహితము.—

క. క్షీతిలో లోకాతీతం, బతిమాత్రము నింగి నిండె నబ్జాక్షిమచ
ద్వితయ మన హేతుశూన్యము, సతి గనుఁగొనె భృంగపంక్తి చనుదెంచె ననన్.

నిరలంకృతి, అక్లిలము.—

క. ధరజాతిమాత్ర శూన్యము, నిరలంకృతిబాహుయుతుఁడు నృపుఁ డన లజ్జా
కర మక్లిలము చచ్చని, సరసాంగగృహస్తు చద్ర సారథి మనఁగన్. 52

సహచరమృతము.—

క. సరిగా సరిగా నిది యు, ర్వరపైఁ బొందింప సహచరభ్రష్టం బొ
బరఁగు నెలచిత గగనం, బరుదుగ ఘనంబుచేత నంబుధి యనఁగన్. 53

భిన్నము.—

క. భిన్నం బగుసంబంధవి, భిన్నం బీతనివిరోధపుఖిషిత్వగుఁ డా
పన్నుం డైతనసుమరున, నన్నలినజాత్రాత శూన్య మని పల్కు ననన్. 54

క. రసములు వాచ్యము లైనను, వెన నదియును దోప మయ్యె విపులోగ్రరణం
బనదృశబీభిత్తరసో, ల్లిసితము శృంగారసహితలలన యనంగన్. 55

గుణములు.—

తే. ఇంక గుణములు వివరింతు నివియుఁ గృతుల, దొరసి క్లేషప్రసాదమాధుర్యసౌకు
మార్యనమతార్థదీపకాదార్యకాంతు, లనఁగ నోజస్యమాధులు ననఁ జెలంగు. 56

క. ఇల సంధి గూడి పదములు, నెలకొని యొకపదమురీతి నిలిచినక్లేషం
బలరుఁ బ్రసిద్ధపదంబుల, నలఘుక్తిప్రసాద మయ్యె నది యె ట్లన్నన్. 57

క్లేషము.—

క. అలానణ్య మగణ్య మాగుణగణం బవ్యాజ మాతేజ ము
ద్వేలం బావినయం బమేయతిర మావీర్యం బనిర్వాచ్య మా

యాలాపం బలిసత్య మావితరణం బాశాంతవిశ్రాంత మా
శీలం బార్జవమూల మెన్నఁ దరమే శ్రీవారసింహాధిపున్.

58

ప్ర సాదము. —

ఉ. ముంగిటిపెన్ని ధాన మిలుముందటికల్పక మర్థికోటిముం
గొంగుపసిండి చెంగటన కూడినబంగగుకొండ వొడ్డిలో
నం గలకామధేనువదనం బెర యీగలు లేనిచొక్కపు
న్దంగటిజున్ను నీవితరణంబు నృసింహనృపాలకేఖరా.

59

క. సరసును లగువాక్యంబులు, వరుసను వేర్వేలు మించువగ మాధుర్యం
బరయగ బొట్టు పిలుందుల, నరు దగునది సౌకుమార్య మది యె ట్లన్నన్.

60

మాధుర్యము. —

చ. అనయము యంత్రమత్స్యము నొకమున శ్రీనరసింహుఁ డేయఁ గా
వెనుకఁగు బాటి పుల్లఱచి వేషము మార్చి బిలంబు దూఱ కా
ననమున కేగి సిగ్గున నణంగి భిరంపడి వీగి తావిషం
బెనసి నతి నృజించి నదు లీఁది భ్రమించెను రాసు లన్నియున్.

61

సౌకుమార్యము. —

ఉ. చెందోపవిందుమంచునలెఁ జింగురుచిం దగఁ జందనంబు వె
చ్చందన మొందు నింగుముఖుచందము డెందమునం దలంప నీ
యందమునందె నందనమునందు మిళిందము పొందుపొందికిం
జెందె నృసింహ కాఁగిటను జేర్చుము ముందుగ మందగామినిన్.

62

క. లలితార్థభింగిఁ బాదం, బులు నాగ్గట నేకసరణిఁ బొదువ సమత యా
నిల నర్థము వ్యక్తం బై, నలు వొందిన నర్థదీపనం బె ట్లన్నన్.

63

సమత. —

సీ. శరవేగములు లేవె చలయంత్రపాతీన, పాటనక్రియకు నేర్పడవు గాక
చాతుర్యములు లేవె శారదాభండార, చోరకారక్రిఁ జొరవు గాక
వితరణంబులు లేవె వివిధయాచకవృషా, లకకంఠదఘ్నము ల్కాపుగాక
సామర్థ్యములు లేవె సరిదవ్యపథయాన, శాసనప్రాధికిఁ జవవు గాక
తే తొలుత గడిదుర్గముల నున్న దొరలు లేరె, మహిమ నీమాడ్కిగదనదుర్గదసపాద
సారసప్రాంగవారణులు లేరు గాక, నరసుతాటోప యోబయనరసభూప.

64

అర్థవృత్తి.

సీ. నలు వొందునమరేం ద్రునాగంబుపాటిగా, సామజంబుల నెల్ల సంతరించి
విభ్యాతి కెక్కినవెలియాపుపాటిగా, సైంధవముల నెల్ల సవరణించి

మహిమ మించినమింటి మాకులసాటిగా, బాదపంబుల నెల్ల బాదుకొల్చి
పన్నె కక్కినదేవవాహినిసాటిగా, నిల నెల్లయేలుల నిరవుకొల్చి

తే. స్వర్గస్పృహ కి బ్రతిస్పృహ సలుపుకీర్తి, వమధఁ గాఢకగోత్రపావనుడ వైన
నిక తగుఁగాక మఱి యన్యన్యపులకగునె, సరసగుణహార యోబయనరసధీర. 65

క. కటపయనంయుక్తాక్షర, వితతం బాదార్య మయ్యె విమలవిచిత్ర
యతవర్ణావృత్తులు గల, యతిమృదుబంధంబు కాంతి యగు నె ట్లన్నన్ 66

బాదార్యము.—

చ. ఎదిరినయోబశౌరి నరసేంద్రునికీర్తినిజాంతుపంక్తికిన్
మదనబోధి భీతుఁ డయి మార్గొన కేఁగినఁ దద్రథంబు ద
త్సదనము నాక్రమించి రథసంబున నావృషభాధిపధ్వజాన్
వెదకఁ జూచి యజాండముల వే వెడలెం గడిలేనియాసునన్. 67

కాంతి.—

సీ. నెలనెంక లోడివెన్నెలవంక గలమేటి, నెలనెంక రహితాంతునియతిఁ దెగడి
ననయమ్ము వానిఁ గన్ననయమ్ము గలయింతి, ననయమ్ము దాల్చువానన్నఁ జెనకీ
కడలేక తరిగొండ కడలేకడలఁ ద్రోయు, కడ లేక మైనమీఁగడల గెల్చి
కపురాలవన్నెచొక్కపురాల నగుమేని, కపురాలపోతు బింకంబు నణఁచి
తే. తనరుచులు లోకములు నిండఁ దనరుచుండు, లాటకరహటలల నాలలాటఫలక
మలయజము లైనవిదునిర్మలయశంబు, లమితగుణసాంద్ర నారసింహక్షీతీంద్ర. 68
క. విలసితిసమాసధిలో, జ్వలబంధం బోజ మయ్యె పరియన్యగుణం
బులు మఱి వేటొక్కటివై, నలరింప సమాధి యయ్యె వది యె ట్లన్నన్. 69

ఓజము.—

సీ. మందారబిసకుండుకుందాదినిధిబృంద, బృందారకాప్తశోభితయశుండు
మేలావిజితహలహాశనోత్తల, తాలాంకభుజదండతాండవుండు
దీనావననిదానదానాంబుజవదీన, దీనాధపరిణయస్థితివిధాయి
భీమాసురవిరామరామాతిశయధామ, ధామాంబకనిభాసిదారితారి
తే. రాజమాస్త్రిండె ఐనుధాధిరాజమకుట, నికటవికటమహానిలనికరమకర
మధుకరకరంభితాంఘ్రిపద్మద్వయాండు, సరసగుణహారి యోబయనరసశౌరి. 70

సమాధి.—

సీ. అలబలీంద్రునిచేత నడుగు వెట్టఁగ నేర్చి, ధారాధరముచేత నిరు మోచి
కానినుచేఁ గంచుకముఁ బూనఁగా నేర్చి, యెలమి దధీచిచే నెమ్ము బలిసి

క్షీరాంబురాశి ద్రచ్చినవెన్న నీడేరి, నైలింపగవిచమ్మఁబాఱఁ బెరిఁగి
కల్పపాదవఫలాత్కరములఁ జవి గాంచి, వనజారి నెత్తున జనఁగి పెనఁగి
తే. ధరణిఁ బ్రోది వహించినదానకన్య, సకలయాచకబాంధవు ల్పంతపిల్ల
ఏకరగ్రహణావాప్తి నెరసె నొర, నై దిగజసింహ యోబయవారసింహ. 71

శబ్దాలంకారములు.—

తే. ఇఁక నలంకారనికరంబు లేర్పరింతు, నవియుఁ గవితాలతానికి హరకటక
కంకణాదులక్రియ నలంకరణకరణ, పరిణతులచే నలంకారభావ మొందు. 72

క. ఇవియును శబ్దార్థంబుల, ద్వివిధములై క్రమముతోడ నెలయు ననుప్రా
నవిశేషంబుల నుపమా, దివిశేషములను గావ్యదీపితసరణిన్. 73

తే. అం దనుప్రాసభేదంబు లైన శబ్ద, భవదలంకారమును మున్ను ప్రస్తుతింతు
నడర నెడ లేక రెండు రెం డత్తురంబు, లేనయు నియమంబు ఛేకమా నెట్లు టన్న.

పంచచామరము. స్ఫురత్కృపాబలప్రతాపభూతిధైర్యభూభరా
త్పిరంగదానబుద్ధివైఖరి స్ఫరి స్ఫరి స్ఫుధా
హరు స్ఫరు నిగి నిగి స్పహనలు స్ఫలు స్తమా
గురు స్థరు జ్ఞయింతు వోఁ దగు స్పృసింహభూవరా. 75

తే. ఒక్కవర్ణంబు కడదాఁక నుద్ధరింపఁ
బరఁగు జృంభణవృత్త్యనుప్రాస మయ్యెఁ
దలఁపఁ బునరుక్తి యయ్యుఁ దాత్పర్యభేద
మెనయు నియమంబు లాట మా నెట్లుటన్న. 76

వృత్తినుప్రాసము.—

చ. సమాదవిపక్షశిక్షణవిచక్షణదక్షిణదోరనుక్షణ
భ్రమదసియర్థి రీక్షసమరక్షపితక్షితిపక్షతక్షర
త్సమధికశోణితక్షరకృతక్షణరక్షితపక్షిలోక నిక
గమలదళాతుఁ డేలు బలగౌరవసింహ నృసింహభూవరా. 77

లాటానుప్రాసము.—

చ. ఘనతేజస్వినీంహుఁ జూడఁ గలకమ్మలు కమ్మలు వానికొఁగిటం
జనువున నేపు చూపఁ గలచమ్మలు చమ్మలు వానిమోవికిం
జొనిపిన పాటలాధరము జామ్మలు జామ్మలు వానిమేనఁ జే
ర్చినసరసాంగవల్లికలచెమ్మలు చెమ్మలువో తలోడరి. 78

క. సమవర్ణ యుగాధిక మై, యమరిననియమంబు యమక మగుఁ గృతులం దా
యమకం బనేకవిధ మగుఁ, గ్రమమున నొకరెండుమూఁడుగతు లెఱిఁగింతున్.

క. మేలిమి రెండవపాదము, నాలవపాదంబు నొక్కయనువునఁ దనరం
జాలినయమకము కృతులం, దాలింపఁగఁ బాదయమక మగు నెట్లన్నన్. 80

పాదయమకము:—

క. జొరొ యొబన్మపాలకు, మారా మనుమదనసమరమాధుర్యుండ వై
ధీరాన్మసింహకూడితి, మారా మనుమదనసమరమాధుర్యుండ వై. 81

క. ప్రస్తుత మగుముక్తపద, గ్రస్తం బన నదియుఁ గృతులఁ బరఁగు బదాంతో
దస్తము పాదాద్యంతము, విస్తృతము పదాంతసింహవీక్షణ మనఁగన్. 82

పాదాంతపాదాదిముక్తపద గ్రస్తము.—

క. సుదతీనూతనమదనా, మదనాగతురంగపూర్ణమణిమయసదనా
సదనామయగజరదనా, రదనాగేంద్రనిభకీర్తిరసనరసింహ. 83

సింహావలోకనముక్తపద గ్రస్తము.—

క. మన వేటికి నూతనమా, తన మాయొడఁ జ్రేమ దనకుఁ దక్కితి ననుమా
ననుమానక దయ దనరం, దనరంతులు మానినరసధవు ర మ్మనవే. 84

పద బంధము.—

చ. కనుఁగొన లేకు లెన్నిదియుఁ గర్ణిక చుట్టిడి ప్రధరాంఘ్రిల
స్తనుపటియేడువర్ణములునుం గడయేడుఁ బ్రవేశనిర్గతు
త్పనుపడ నాల్గుదిగ్దళముల నిఖియించి విదిగ్దళంబులం
దనయఁగఁ బాదమధ్యగము లేడును వ్రాయఁగఁ బద బంధ మా. 85

సగ్ధర. రామాక శ్రీసమగ్ర రణకృతభయముద్రాససక్తారమారా
రామారక్తాససద్రాప్తిభరణపటిమాల్రాసకు సీకుమారా
రామాకు సీకుసత్రాప్రకటతరవిచిత్రావచిత్రాసమారా
రామాసత్రావిపత్రాశ్రయనరసయచిత్రమప శ్రీకమారా. 86

చక్ర బంధము.—

క. పదియట్లు నాణురేకులు, పదిలపటిచి సుకవిపేరు పతిపేరును లోఁ
బొదలఁగ నేవంధిగుణ, విదితం బగుచక్ర బంధవిధ మా నెట్లనన్. 87

క. రక్షానాకపమూర్తిభాసురగభీరావిక్రమాహస్పదా
దక్షరమృతుతిస్థిరాభరణవిద్యాకృత్యోకజ్జిస్వనా
వక్షస్సింధుపకస్యకానరసభవ్యాతిగ్ధీతంత్రదా
దక్షిణ్యారతనాదవైభవవివోదాహేమనాగాశ్శదా.

వృత్తకందగర్భసీమము.

మ హితవిద్యజ్ఞమండలీవిసుతసా, హిత్యప్రియంభావుకాత్యుదార
వి తతభీమాహవవిక్రమక్రమసము, ద్యద్వైరినిశ్చేదనా భిరామ
వి సుతవిక్రాణవిభ్రమాపహసితా, నూనామరత్నైరుహా నృపేంద్ర
వి నతభూపాలకవిస్ఫురన్త కుటర, త్నద్యోతితాంచత్పదా మహత్
తే. 'నిరుపమదయాపయోనిధినిరతభరిత, చారుచరితనిర్తలతరసత్యయచిర
తరణికులమణీనరసింహధరజిరమణ, ఘనతరగుణనిధి' మమజనులు మౌగడ.

89

ఓవృత్తినిరోష్ఠ్యసంకరము.—

కా. ధూనానోత్తమ జంభభంజనమహాభోగాభిరామక్రియా
దానోజ్జ్వంభితవారిపూరభరితోద్యద్వాక్తివీచివ్రజా
మానామేయసుధాబ్ధినిర్తలగుణా మాద్యన్తహాయూధప
శ్రీనూత్నప్రథమానభాగ్యవిరవైరివ్రాతభేదిప్రతా.

90

క. నిహరశిఖరిశిఖర, పూహామితరుహినకణమహామహిమ మహా
మోహావహావిమలవరా, రోహామణిహారనయన రూఢవిహారా.

91

లయగ్రాహి. మిత్రకులభూషణయమిత్రకులభీషణవిచిత్రమృదుభాషణచరిత్రమణిహారా
జైత్రవిశిఖాసన బలశ్రీపురకాసన పవిత్రగుణభాసన సగోత్రభృతిధీరా
క్షాత్రశుభలక్షణ సుపాత్రజనరక్షణ కుశాత్రయవిచక్షణ యక్ష్మత్రివిహారా
గోత్రసమసింధుర కశత్రితవసుంధర పత్రిత్రరథబంధుర తనశ్రభుజహారా.92

గద్యము. ఇది శ్రీహనుమత్ప్రసాదలబ్ధ కవితాసారసారస్వతాలంకార నిరంకుశప్రతి
భాబంధుర ప్రబంధపతనరచనాధురంధర ప్రబంధాంక వేంకటరాయభూషణ
సుపుత్ర తిమ్మరాజపాత్ర సకలభాషావిశేష నిరుపమానధాన కారదామూర్తి
మూర్తి ప్రణీతం వైసకావ్యాలంకారసంగ్రహం బహుమహాప్రబంధంబునందుఁ
ద్రి విధదోష నిర్ణయంబును గుణప్రకరణంబును శబ్దాలంకారసంగ్రహంబు
నన్నది చతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు. న ర న భూ పా లీ య ము

కావ్యాలంకారసంగ్రహము - పంచమాశ్వాసము.

నందనసౌందర్యము
ధానందనకీర్తివిజితహరిచందనమే
ధానయనిధానదానే
దానింతనకర్త నరసధరణీశమణి.

1

తే. అవధరింపుము లత్తలత్త్యముల నెల్ల, ననఘ భవదీయ నామధేయాంకితముగ
బహువిధస్తుల నొనరింతుఁ బద్యవితతి, నింకఁ జతుర్థార్థభవదలంకృతులు వరస. 2
ప. ఉప మానన్య యోపమేయోపమా స్పర్శ రూపక పరిణామ సందేహ భ్రాంతి మ
దపన్న వోల్లే ఖోల్లే ట్టెతిశయోక్తి సహోక్తి వినోక్తి సమాసోక్తి వక్రోక్తి
స్వభావోక్తి వ్యాజోక్తి మిలన సామాన్య తద్దు జాతద్దుఁ విరోధాభాస విశేషా
ధిక విభావనా విశేషోక్త్యసంగతి విచిత్రాన్యోన్య విపమ సమ తుల్యయోగితాదీ
పక ప్రతిపస్తాపమా దృష్టాంత నిదర్శనా వ్యతిరేక శ్లేష పరిక రాక్షేప వ్యాజస్తు
త్యప్రస్తుతప్రశంసా పర్యాయోక్తి ప్రతీపానుమాన కావ్యలింగ గార్హంతరశ్వాస
యథాసం ఖ్యాత్యాపత్తి పరిసం ఖోస్యేతిర వికల్ప సముచ్చయ సమాధి భావిక ప్రత్య
నికవ్యాపూత పర్యాయ నూత్నోదాత్త పరివృత్తికారణమా లై కావళి మాలాదీపక
సార రసవ త్ప్రియ ఊర్జస్వి సమాహితంబు లన డెబ్బదియలంకారంబులు. అందు
రూపక పరిణామ సందేహ భ్రాంతి మదుల్లే ఖాపన్న వోల్లే ట్టెతిశయోక్తి స్పర్శ తుల్య
యోగితా దీపక ప్రతిపస్తాపమా దృష్టాంత సహోక్తివ్యతిరేక నిదర్శనాశ్లేషంబులు
పదియైదును బ్రతీయమానోపమ్యంబులు సమాసోక్తి పర్యాయోక్త్యాక్షేప
వ్యాజస్తు త్యుపమేయోపమానన్యయాతిశయోక్తి పరికరా ప్రస్తుత ప్రశంసానుక్త
నిమిత్తవిశేషాక్షులు పదియును బ్రతీయమానవస్తుకంబులు, రసవత్ప్రియఊర్జస్వి
సమాహితభావికంబు లేనును బ్రతీయమానరసభావంబు లగు కడమయుక్తనిమిత్త
విశేషోక్తిపహితంబు లగు సుపమాద్యలంకారంబులు నలువదియు వస్తుటప్రతీయ
మానోపమ్యురసభావంబు లగు వండు.

3

నీ. అవని సాధర్మ్యంబు త్రివిధ మాభేదప్ర, ధాన మభేదప్రధాన మరయ
నుభయప్రధాన మై యొగి దీపకము తుల్య, యోగితయం బ్రపస్తాపమయను

- దృంఘతమును సహోక్తియు నిదర్శనప్రతీ, చము వ్యతిరేకంబు ప్రబలు భిన్న
సామ్యము లాపక వందేహ పరిణామ, ములు భ్రాంతిమదపహ్నుతులు నభిన్న
తే. సామ్యధర్మంబు లుల్లేఖసంగతముగ, నుపమయుపమేయకోపమయును ననన్య
యంబు స్వరణంబుఁదలఁపభేదావిభేద, సహితసాధర్మ్యగుణవిశిష్టములు మతేయు.
- సీ. అతిశయోక్త్యుత్పేక్ష లధ్యనసిరమాల, లాగి విభావవిశేషోక్తివిషమ
ములు నసంగతిచిత్రముల తద్గుణానోన్య, ములు భావికవిశేషములు విరోధ
జన్యము ల్వాద్యపూతసహితంబు గాఁగ న, ముచ్చయంబు వికల్పముఁ బరిసంఖ్య
మలయాధాసంఖ్య మథాప త్రిపర్యాయ, భవములు భరవృత్తి ప్రత్యేక
తే. తద్గుణసమాధులు వినోక్త్యుదాత్తసమము, లను స్వభావోక్తి లోకవర్తనభవములు
గరిమ ననుమానకావ్యలింగములు తర్క, జంబు లథ్కాంతరన్యాససంగతముగ. 6
- సీ. కారణమాలికై కావలీసారమా, లాదీపకంబు లుల్లసితశృంఖ
లావిచిత్రత్వమూలములు వ్యాజోక్తివ, క్రోక్తి మిలన మపహ్నుతిభవములు
పరగు సమాసోక్తిపరికరంబులు విశే, మణికాతచాతుర్యసంభవములు
కడమశ్శేషాద్యలంకారము ల్పూర్వోది, తన్వాయనిరపేక్షతాయంతంబు
తే. లీయలంకారముల కల్ల నిలఁ బ్రధాన, మైనయుపమయ ముందుగా ననువు కొల్పి
యొకటికొకటికే భేదము బృంకటములుగ, సరవి నెఱిగింతు లక్షలక్ష్యములెలమి.
- సీ. ఉత్పేక్షవలె నసిద్ధోపమ కా కన, న్వయముకైనడి నభిన్నంబు గాక
హీనోపమయఁబోలె నిల నహృద్యము గాక, యుపమాన మనఘ మైయుండెనేని
శ్లేషంబువలెఁ బదశ్లిష్టమాత్రము గాక, సార్థ మై యల రూపకాదులక్రియ
వ్యంగ్యంబు గాక సామ్యమువాచ్య మగునేని, యాపమ్యము ప్రతీప మట్లు తలఁపఁ
తే. గ్రమవిపర్యాససహితంబుగాక యున్న, నలరు నుపమేయకోపమ యట్లు సామ్య
ధర్మ మిరుమాటువరుసలఁ దడవ కున్న, నుపమ యగుదీనిభేదంబు లుగ్గడింతు. 7
- తే. ఒనరు నది పూర్ణయను లుప్తయను ననంగ
నందు నుపమాన ముపమేయ మలరు సమత
సామ్యవాచకమును గూర్చఁ జాలుఁ బూర్ణ
కొన్నికడ మైనలుప్త యై కొమరుమిగులు. 8
- తే. ఆందు నుభయాఖ్య యగుఁ బూర్ణ యార్థి శ్రాతి
యనగ రఘురామసన్నిభుఁ డనెడిచోట
నార్థి. కందర్పుఁడునుబోలె నలరుచుండు
నధిపుఁ డనుచోట శ్రాతి యై యతిశయిల్లు. 9
- క. ధరయం దార్థియుఁ ద్రివిధాం, తర మయ్యె పమాసవాక్యతద్భిత్తగత యై
తిరముగ వాక్యసమాసా, చరణంబుల ద్వివిధ యగుచు శ్రాతియుఁ దనరుక. 10

- క. అల తద్ధితములయందుం, చెలియ వతిప్రత్యయంబు తెలుగున లేమిం
గలిగినకల్పస్పృశ్యయ, మలరుచు నయ్యాధి యంద యది గనుపట్టున్. 11
- ఉ. కావునఁ బూర్ణపంచవిధ కన్గొన లుప్తయు సామ్యధన్యమి
తావిధిఁ గూర్చు కన్నయెడ శ్రాంతియు వార్ధియునై యథోక్తసం
భావనవాక్యయుక్తయు సమస్తయు వాక్యసమాసతదిత
శ్రీవిశదాత్మయై ధరణిఁ జెన్నగుసాయకసంఖ్య నెట్లనన్. 12
- సమాసగతపూర్ణార్థి. —
- క. ఈవియుఁ జలదనంబును, కేవలసౌందర్యగుణము గిఱిగొనఁగఁ గళా
భావునఁ దైనవృసింహ, త్సావల్లభుఁడమరుఁ బూర్ణచంద్రోపముడై. 13
- వాక్యగతపూర్ణార్థి. —
- క. వెలయుజనరాంధ్రుతలఁపుల, వలపును నిలుపంగఁ జాలు వరరూపమునం
జెలగుచు నృసింహుఁ డలరుల, విలుకొనికి సాటి యయ్యె విశ్రుతలీలన్. 14
- తద్ధితగతపూర్ణార్థి. —
- క. ఏయెడల నియ్యనియ్యం, గాయలు గాచిన నృసింహుకర మధులకుం
బాయనిజేడ్క ఫలించుచు, నాయతగతిఁ గల్పకల్ప మై విలసిల్లున్. 15
- వాక్యగతపూర్ణశ్రాంతి. —
- క. దివియును భువియు భుజంగును, భువనంబును నిండే విమలభూరిప్రభతో
దివిజేంద్రతటినియో యన, నవిరళగతిఁ బొల్పు నిదుయశము నృసింహ. 16
- సమాసగతపూర్ణశ్రాంతి. —
- క. కరముల శంఖము చక్రము, నిరవుగ నురమందుఁ జెంది యిందిర దనరక
హరివలె వెలయుచు హేరా, నరసాహసయోబరాజు నరసింహనృపా. 17
- పంచవిధానుపాత్తిధర్మలప్రోపములు. —
- కా. నిదోఃఖడ్గమహేంద్రుఁడో యనఁ దగు నిదివ్యతేజోభరం
బాదిత్యుండునుబోలెఁ బొల్పు భివదీయాలాపము ల్వల్లకి
నాదబ్రహ్మము సాటి నికరము మందాకోపమానంబు ని
ప్రాదుర్భావము మాధవాభ్యుదయకల్పం బౌ నృసింహాధిపా. 18
- అనుపాత్తోపమానలుప్త. —
- నీ. జలదంబుగతి నిచ్చి వెలవెలఁ బాఱక, కలకాంబునిధిరీతిఁ గసరుకొనక
యీగి మ్రాన్వరి ఫలం బిడి జిగి దప్పక, నురభిక్తెవడిఁ గొలు వరసి యీక
కమలారివలె నిచ్చి క్రమ్మఁగఁ గైకోక, బలిమాడ్కి నర్థిచే భింగపడక
చండాంతుసుతుపోల్కిఁ గుండమార్పులు గాక, వాసనమణిభాతిఁ ద్రాసమంద
లే. కొనఁగ నేర్చువు యాచకపూర్వాచామనకు, భూసుతానూనదానవిద్యానిరూఢిఁ
బాసఁగ నితోడ నెవ్వనిఁ బోల్చి చెచ్చు, సరసగుణహర యోబయనరభధీర. 19

అనుపాత్రవాచకలు ప్ర.—

సీ. దర్శితాహితవృత్తములు నిన్నెదిరింపఁ, గలర ధీరోత్తమగండవిరుద
విమతక్షీర్తిప్రతాపములు ఏచే సమ, కట్టునే యుభయరగండవిరుద
యరివధూతాటంకగరిమంబు ఏచేతఁ, గలుగునే గండభేరుండవిరుద
పరిపంథిగంధసింధురపంక్తి నిమ్రాల, నుండునే గండభేరుండవిరుద

తే. యరుణపరిణతధామ రామాభిరామ, రామణీయకన్జితప్రసవబాణ
బాణసాహిత్యపరిపాకపాకవైరి, విభవసాభాగ్య యోబధూవిభునృసింహ. 20

తే. అరుణపరిణతధామ రామాభిరామ, యనెడిచో భానుకైవడి నలరుకొంతి
పంక్తి గలవాఁడు రామునిపగిది బొల్పు, వాఁడు ననువాచకం బవివక్షితంబు.

అనుపాత్రవాచకధర్మోపదానలు ప్ర.—

సీ. ఇటు బేసిలేశీల నెనయు మిన్నులలేరి, బోను పుట్టినకొండఁ జూచినాడ
నిటు నేల జేలేల కలుకైనచెంగావి, నుదపంజర దగుకొండఁ జూచినాడ
నిటు కోడెరాతు మైనెడ్డ సొమ్ములమేత, సొంపు లీనెడుకొండఁ జూచినాడ
నిటు నల్లదేవరయింట నంటినతెల్ల, బోటివా యన కొండఁ జూచినాడ

తే. నిందు నందును నీతోడియీడువానిఁ, గడకతోఁ గానఁగానను గాన నమచు
నిక్క మేబాస కైనను నిల్చువాడ, నరనుతాటోప యోబయనరసభూప. 22

అనుపాత్రవాచకధర్మోపమానలు ప్ర.—

మ. మహితప్రాభవమానధుర్యమితవాజ్ఞర్యాదమీనాంకవి
హ్రహముఖ్యాన్వయమూర్తిశౌర్యరసమేళుత్యాగమైత్రీరఘూ
ద్వహమేధాన్వితమాక్తికాధరణమంత్రప్రాధమస్తాగ్రస
క్తచారిశ్రీచరణాబ్జవర్ధిలు గుణాధారా నృసింహధిపా. 23

తే. అలర మీనాంకవిగ్రహం డనెడిచోట, నిందు మీనాంకుమైనలె నింపు మీటు
విగ్రహము గల్గవాఁడన వెలయు సామ్య, వాచకోపమానంబు లనూచితములు.

క. ద్వివిధం బగుసాధర్మ్యము, భువి నుపమానోపమేయముల కొక్కటియై
తవుటయు రంటికి ద్వివిధం, బవుట యన ద్విదీయగతియు నలరు ద్వివిధ మై. 25

క. క్షీతి నేకార్థము శబ్ద, ద్విత్వయంబున సంఘటింప వెలయును వస్తు
ప్రతివస్తుత యగుబింబ, ప్రతిబింబతయర్థశబ్దపార్థక్యమునన్. 26

వస్తుప్రతివస్తుపము.—

క. అననిఁ బరివృత్త మయ్యెకా, రవివంశం బోబకొరివరసింహునిచే
దివిచరతరుభూషిత మై, నవనవగతిఁ బొల్పు నందనవం బనఁగన్. 27

చింబప్రతిబింబోపసు.—

క. గురుశౌర్యయుతము నాయత; కరవాలము నగున్వసింహునభుజ మలరుకా
దరశఫణామణికిరణ, స్ఫురణము జిహ్వల మైనభోగియుఁ బోలెన్. 28

అనన్వయము.—

క. సరసం బగు నొక్కటికే, ధర నుపమానోపమేయధర్మము దిర మై
పరఁగిన ననన్వయం బగు, నరయంగా దీనిలక్ష్య మాపాదింతున్. 29

క. నీదయకు నీడు జో డగు, నీదయ నీజయముసాటి నీజయ మిలలో
నీదానమునకు నెన యగు, నీదానము నీకు సాటి నీవె నృసింహ. 30

ఉపమేయోపమ.—

క. నిపుణాస్థితి నుపమేయం, బుపమానముఁ బోల మఱియు నుపమానం బా
యుపమేయముఁ బోలఁగఁ దగు, నుపమేయోపమ యనంగ నొగి నెట్లన్నన్. 31

క. శరణాగతభరణంబున, నరసింహునిసాటి వచ్చు నరసాహసుఁ డీ
నరసింహుఁ డితని కెన యా, నరసింహుఁడె కాక యితరనరులకు వశమే. 32

స్మరణము.—

క. ధర నొకవస్తువుఁ గనుఁగొని, వరుసం దత్సదృశ మైనవస్తువు దలఁపక
స్మరణం బని పాటింపుడు, రరయ నలంకారవేత్త లది యెట్లన్నన్. 33

క. ఇల యంత్రమత్యమేయను, విలు పూనినశ్రీనృసింహవిభుఁ గాంచి జనుల్
తలఁపుదురు ద్రుపదకన్యా, కలితకర్మహణనమితకార్తుకుఁ బాదున్. 34

రూపకము.—

మ. అల సందేహముమాడ్కిఁ గాక యుపమేయం బెన్న నచ్చన్న మై
యలఘూత్ప్రేక్షయు నా న భిన్నమతిజం బైయుండ కారోప మిం
పలరంగాఁ బ్రకృతోపమోగిపరిణామోపతుల్యంబుగా
కలయారోపిత మిందు రంజనము నేయక రూపకం బైతగున్. 35

క. అరయ రసజ్ఞుల మతమున, నరు దగునీరూపకంబు సావయవంబు
న్నిరవయవంబును వరుసం, బరంపరిత మనఁగఁ ద్రివిధభావము నొందున్. 36

చ. అరయ సమ స్తవస్తువిషయంబును నేకతలప్రసర్తి యై
యరుసుగఁ బొల్చుసావయవ మవ్యలఁ కేవలమాలికాఖ్య మా
నిరవయవంబు క్లిప్తమును నేర్చున క్లేషవిహీన మా పరం
పరితము తత్ప్రభేదములఁ బాయక కేవలమాలికాఖ్య మా. 37

క. కావున రూపక ముష్టవి, ధావహ మగులక్షణంబు లలలక్ష్యంబుల్
నావిరి నొనర్తు వీనికి, భావజగదురసమరసవిభాసితఫణితిన్. 38

క. అవయవియ నవయవంబులు, వివరింప నమ స్తవస్తువిషయం బిలలో
నవయవి యవయవగమ్యం, బవునది యేకతలవర్తి యగు నెట్లన్నన్. 39

నమ స్తవస్తువిషయసావయవరూపకము. —

మహాస్థగ్ధర.

హిమశైలద్వీపదీప్తం చినమణిమహితం బింగుళంఖాభిరామం
బమరాంభోమర్త్యయుక్తం బహిపలహారికం బభ్రితైవాలజాలం
బమితాశాకుంభినక్రిం బజహదుడుకణం బాత్తసంధ్యాప్రవాళం
బమరుక్ శ్రీ నారసింహాద్వితవిశదయశోహరిదుగ్ధాభివేషన్. 40

ఏకదేశవర్తి సావయవరూపకము. —

క. ధర నౌఱ యనువత్తికము, సరభసగతి వెవలి నీగుచటులాసి మదో
ద్ధరచరదరిధరణిధురం, ధరజీవానిలముఁ గ్రోలు నరసింహవృషా. 41

క. అవయవిమాత్రంబున నే, కవిమతి విక్రాంత మైనఁ గన నిరవయవిం
బవని నిది కేవలంబును, ద్వివిధత మాలికయు నయ్యె విను మెట్లన్నన్. 42

కేవలనిరవయవరూపకము. —

క. ఇల నీచుక్తి చంద్రిక, యలఘుతరన్నూర్తి నలినజాండకరండం
బులు నిండి వెల్లివిరిసె, న్నలనహుషసమానశీల నరసవృషాలా. 43

మాలానిరవయవరూపకము. —

క. హరశిఖరిదరులభాషా, తరుణీకుచగిగుల నమరతగులం జెలఁగున్
ర్పురు లై సరు లై విరు లై, నరసుత మగునీచుక్తి నరసింహవృషా. 44

క. రూపక కారణ మై తగు, రూపకము పరంపరితము రూపింపఁగ నిం
దే పగు నాల్గునిభేదము, లాపాదిం చెద నుదంచితాయతఘటితిన్. 45

శ్రిష్ట కేవలపరంపరితరూపకము. —

క. నిరతంబు రాజహంసలఁ, బరువెత్తఁగఁ జేయు నార పటుచటులభవ
త్కరకరవాలకరాళ, స్ఫురితాంభోదము నృసింహభూపాలమణి. 46

శ్రిష్ట మాలాపరంపరితరూపకము. —

క. కునలయవికననహిమకరుఁ, డవిరళదానాంబుదిగ్గజాగ్రణిపద్మో
త్సవసౌభాగ్యదివాకరుఁ, డవనివి నరసింహుఁ డితి కన్యలు సరియే. 47

అశ్రిష్ట కేవలపరంపరితరూపకము. —

క. కాతరతరవిమతద్వజి, విశతకాంతారతతికి నీచేతిమహా
హేతిదవజ్వలనోజ్వల, హేతి సుమి యౌభారుణీశ్వరసరసా. 48

అక్లిప్తమాలాపరంపరితరూపకము. —

మ. వనితాశ్లేశ్రచకోరచంద్రిక యశోవల్లీనవంతోదయం
బనిదంపూర్వకథానుధాబ్ధిభుజగర్వాదిత్యపూర్వాచలం
బసఘోద్యుగరత్నరోహణము నీయాకార మెవ్వారికిక
వినుతింప న్యశమే నృసింహకరుణావిన్యాసధన్యాత్మకా.

49

పరిణామము. —

క. ధరలో నుపమేయమునను, నరుదుగ నాశోభ్యమాణ మగునుపమానం
బరయఁ బ్రకృతోపయోగా, కరముగఁ బరిణామ మయ్యెఁ గను మెట్లన్నన్.
క. నైలింప నతులకాఁగిటఁ, దేలుటకై దివికి నేగుదృష్టారలకున్
నీలాల నిచ్చె నాయెను, నీలాలితపేరి యోబన్యపనరసింహ.

51

సందేహము. —

తే. విషయివిషయంబుఁ గవిమతి విహితసామ్య
దీప్తసందేహమొంద సందేహమదియు
గరిమశుద్ధంబు నిశ్చయగర్భితంబు
నిశ్చయాంతంబు నగుదీని నిశ్చయింతు.

52

శుద్ధసందేహము. —

ఉ. ఇంద్రుడో యాయుషేంద్రుడో బలింద్రుడో పార్వణచంద్రుడో హరి
శృంగుడో రామచంద్రుడో రసాభరణప్రవణాత్మఁడైన నా
గేంద్రుడో యానగేంద్రుడో మృగేంద్రుడో యంఘ్ర దలంతు రార్యు లీ
సాంద్రభుజప్రతాపరణసాహసు నోబయనారసింహునిన్.

53

నిశ్చయగర్భితసందేహము. —

మ. హరుడో యీఘనుఁడైన మూలిధృతతోయం బెద్ది వైతేయసం
హరుడో యీన్యపుఁడైన నవ్విహగవాహం బెద్ది వాణీమనో
హరుడో యివ్విభుఁడైన సారసనివాసాధ్యాసనం బెద్దియం
చు రఘు ల్వినుతింతు రాత్నవరసక్షోణీశు వీక్షించుచున్.

54

నిశ్చయాంతసందేహము. —

నీ. తలపోయ వల్లిమశ్శక్తికేగతిఁ గల్గె, నలసాలసానూనయావకలన
భావించ మణిసాలధంజక కటు లబ్బె, లాలితాలాప లీలాకలాప
మూహింపవిమలవిద్యుల్లేఖ కేలీల, నొదవె ధాత్రీభాగయోగగరిమ
మరయంగ మదనమంత్రాధిదేవతకు నే, గతిఁ గల్గె నంగసంగప్రసంగ

తే. మనుచు శబరులు సందియం బంది యంది, తెలియుదురు తోన నీధాటికలికితలఁకి
యహితపనితలు వనవాటి నడలు చునికి, నరసుతాటోప యోబయనరసభూప.

55

భ్రాంతిమంతము.—

క. ఆల యుపమేయము ఛన్నత, నలరంగ నారోప్యమాణ మగునుపమానం
బిల నెఱుకపడంగ భ్రాంతిమ, దలంకరణ మయ్యె దీని నాపాదించున్. 56

కా. చూడం జూడ నృసింహాక్షీర్తిచయమిత్తోనీనభోమధ్యమం
దేడం జూచినదాన యై నెగడంగ నీక్షించి మిన్నేటని
రాడం బోయెడిచేసితాపసులు మే లా మ్రాల సిద్ధించె గా
యాడం బోయినతీర్థ మంచు మదిలో హర్షింతు రక్రాంతమున్. 57

అపహ్నవము.—

క. ఉపమేయము గా దని యిది, యుపమానమె యనంగ నెంతయు నపహ్నవ మా
నపు డది ప్రాగారోపము, నపహ్నవారోపమును ఛలాదియు నయ్యెన్. 58

ప్రవిధాపహ్నవములు.—

మ. గురుచక్రప్రభగా శ్రీశార్యసువమాంకురంబుగా దిందుభా ని
స్వరక్షీర్తిద్యుతిపంక్తి గాదు నిబిడాంచత్పంచజన్యప్రభా
భర మాఁగా నటుగాన విశ్వభరణప్రారంభముం గోరి యా 1
నరసేంద్రాకృతి సుద్భవించె గమలానాథుండు విశ్వంభరన్. 59

ఉల్లేఖము.—

క. అలరంగ గృహీత్యభేదం, బుల నొకటియె పెక్కురూపముల నెడ నెడలం
దలపోయంగ నుల్లేఖం, బలంకరణరాజ మయ్యె నది యె ట్లన్నన్. 60

క. బాణుం డని బుధులు మురజి, ద్వాణుం డని విమతభూమిపాలురు సునునో
బాణుం డని సతులు దలఁపుచు, లేణాంకసమాను నోబ శేం ద్రునృసింహున్. 61

ఉత్ప్రేక్ష.—

క. ఉపమేయమునకుఁ గలిగిన, యుపమానగుణక్రియాదియోగముచే నా
యుపమానమె యని తలఁచివ్రనపు డది యుత్ప్రేక్ష యయ్యె నదియును ధరణిన్.

క. ప్రమమున వాచ్యయును బ్రతీ, యమానయును నగుచు ద్వివిధ యగువాచకక
బ్దము గలంగ వాచ్య యనఁ దగు, నమరంగ లేనియెడ గమ్య యనఁదగు పరుషన్.

సీ. అలరెడునిరెంటియందు జాతిగుణక్రి, యాద్రవ్యము లవాచ్యయభిసంఖ్య
యవి నాల్గు పరుస భావాభావములఁ జెంద, నిల పసుసంఖ్య యాయెనిమిదియును
నిరుపదివాలు గొపేతుఫలస్వరూ, పముల వేర్వేలుఁ ద్రిభంగిఁ జెంద
నందు నెన్నిది యెన్నిదగుపేతువుఫలంబు, నలరు వాచ్యగుణక్రియానిమిత్త

తే. ములఁ బదాఱు పదాఱునా నలస్వరూప, గతనిమిత్తంబులకు వాచ్యగమ్యగుతులు
గానఁ బదియాఱు నగువాచ్యగమ్యరూప, మరయగమ్యస్వరూప మష్టాఖ్యయయ్యె.

- క. అలహేతుఫలనిమిత్తం, బులకు నమ్యత్వ మైనభవిహేతుఫలం
బులులేక రుచిర మగు నని, యలవడ గమ్యత్వ మిందు నగదిత మయ్యెన్. 65
- క. కావున నేబదియా అగు, నావాచ్యోత్పేక్షగమ్య యటువలెనే భే
దానహ మగుచు నిమిత్త, ద్వైవిధ్యమునందు గమ్యదాస్థితీలేమిన్. 66
- క. హేతుస్వరూపఫలములు, నాతతగతి నెన్ని డెన్ని దయి యవియు నిమి
త్తాతివాప్తిఁ బదాఱుగ, నేతటి గమ్యయును నల్ప డెనిమిది యయ్యెన్. 67
- న. ఇందు నేబదియాలు భేదంబులం బొల్పువాచ్యోత్పేక్షకుం గొన్ని నామధేయంబు
లెఱింగించెద. ఉపాత్తగుణనిమిత్తజాతిభావస్వరూపాత్పేక్షయు, నుపాత్తక్రియా
నిమిత్తజాతిభావస్వరూపాత్పేక్షయు, నుపాత్తగుణనిమిత్తజాత్యభావస్వరూపా
త్పేక్షయు, నుపాత్తక్రియానిమిత్తజాత్య భావస్వరూపాత్పేక్షయు, ననుపాత్త
నిమిత్తజాతిభావస్వరూపాత్పేక్షయు, నుపాత్తగుణనిమిత్తజాతిభావహేతుత్పే
క్షయు, నుపాత్తక్రియానిమిత్తజాతిభావహేతుత్పేక్షయు, నుపాత్తగుణనిమిత్త
జాత్యభావహేతుత్పేక్షయు, నుపాత్తక్రియానిమిత్తజాత్య భావహేతుత్పే
క్షయు, నుపాత్తగుణనిమిత్తజాతిభావఫలాత్పేక్షయు, నుపాత్తక్రియానిమిత్త
జాతిభావఫలాత్పేక్షయు, నుపాత్తగుణనిమిత్తజాత్య భావఫలాత్పేక్షయు, నుపా
త్తక్రియానిమిత్తజాత్యభావఫలాత్పేక్షయు ననఁ జతుర్దశభేదంబులఁబొల్పు
జాతుల్పేక్ష ఇల్లు గుణోత్పేక్షయుఁ గ్రియోత్పేక్షయు ద్రవ్యోత్పేక్షయుఁ
బరస్పరచతుర్దశభేదంబులంబొంద వాచ్యోత్పేక్ష యేబదియా అగుజాతి యనఁగ
గముదాయంబును క్రియయనఁగఁ గృత్యంబును గుణం బనఁగ రూపాదియు ద్రవ్యం
బనఁగ నొకవస్తువు నగు నేతదధికాధ్యవసాయమూలంబు లగు నేబదియాలు భేదం
బులకు నుదాహరణంబులొనరించినఁ జాల యగు ననుభయంబున దిక్తోత్రంబుగ
లక్ష్యంబులు నిరూపించెద నెట్లనిన. 68

ఉపాత్తగుణనిమిత్తజాతిభావస్వరూపాత్పేక్ష. —

- క. భవదీయబాహువీతిం, దవలినభూదేవి యుచితధనలాభమహా
త్సవకృతకుంఠమగుచివై, ధన మన నీశార్యశోభ పరఁగు నృసింహ. 69

ఉపాత్తక్రియానిమిత్తజాతిభావస్వరూపాత్పేక్ష. —

- క. నిమిషవరణఽక్షప్రతి, విరచిత మగువిజయలక్ష్మీ వేడియుఁ బోలెం
బరిఁగుఁ గరఁగఁగింపి, కరవాలమత్స యోబఘుమనరసింహ. 70

అనుపాత్తనిమిత్తజాతిభావస్వరూపాత్పేక్ష. —

- క. ఏవరణకమలనఖరుచి, వీచికలు నతాఽవీరవిభవము మగుడం
బ్రోచునమోచినసుధా, వీచికలనఁ బొల్పు నోబవిభునరసింహ. 71

అనుపాత్రజాత్యభావస్వరూపాత్ప్రేక్ష. —

క. ఇలను సముద్రమువలె నీ, బలధూళి యొనర్చి సమదపరిపంథినధూ
విలసితబాహ్వాదకముల, జలనిధిశతకము ఘటించు జగతి నృసింహా.

72

జాతిహేతుాత్ప్రేక్ష. —

క. పొందిననృసింహనృపసం, క్రిందనునతీర్తిచేతగడంగి ప్రాలోనీ
మందస్తి తంబుచే బలె, జెందొవచెలి యొకరు విశేష ముదంగన్.

73

జాత్యభావహేతుాత్ప్రేక్ష. —

క. కల రవిలేమి నిరు లొ, దైవ్యాశక్యం బనియు బోలె ధాత నృజించెక
లాలితనిరుపమతేజో, నాశీకవనాపుర డైనవరసింహేంద్రున్.

జాతిఫలాత్ప్రేక్ష. —

క. ప్రమదమునఁ జెలంగుజయమయ, కమలకు రంగనలంబు ధావలసి సుమీ
ప్రమమున నరసింహేంద్రుని, సమధిక భుజమధ్య మతివిజాలం బయ్యెన్.

75

జాత్యభావఫలాత్ప్రేక్ష. —

క. తగవరులు జగతి మగువలె, తెగటార్చు గాన నీచుదృష్టాంతున్
మగఁటిమి డిగవలసి సుమీ, తగ భీరువు లగుట యోబధరణిపునరనా.

76

క్రియాస్వరూపాత్ప్రేక్ష. —

చ. అనుభు నృసింహానీఘనజయానకజాత్యభియానకాధిక
ధ్వనులు గుహ్యహోగ్రముల ప్రాల బ్రతిధ్వనిమేనురంబు లై
తనరె దిగంతిశైలములు దమ్ము నెరుక్కొనువైరికోటికిక
నిను శరణంబు వేడు మని నేర్పున బద్ధులు నేర్పుకై వడిన్.

77

క్రియాభావస్వరూపాత్ప్రేక్ష. —

చ. భవదరిధూమి పాలకులపాలిక చెంచెత కాత్త దుష్టశ
ల్వివరముగా వచింప వనవీధి దయామతిపల్కనీనియ
ట్లవిరళమందమారుశచలాచలచారుపలాశహస్తముల్
తెలివి విదుర్పుశౌర్యగుణధామ నృసింహనృపాలశేఖరా.

78

క్రియాహేతుాత్ప్రేక్ష. —

చ. మొగము ముడించె గచ్చపము మో మరవాంచె భుజంగపుంగవుం
డగము చలింపఁ గా వెలిచె నాదివరాహము మోరలోపునం
దెగువఁ బయోధిఁ జొచ్చె సుదతీమకరాంకనృసింహభూప నీ
జగదభినంద్యభూభరణశక్తికృతాభిభవంబుచే దరెన్.

79

క్రియాభావహేతుత్పేక్ష. —

చ. సరస్వతీనిహ నియశముఁ జంద్రునిఁ ద్రాసున ధాత దూచిన
స్వరభసవృత్తి నెత్తుడిగి సామ్యనిరూఢి వహింపలేమిని
యరయ గుగుత్వహేతుమలి నాంకనిరంకుశలోహటంకసం
కరమునఁ జెందఁ జంద్రుఁడు జగంబు మృగం బని చూచు చుండగన్. 80

క్రియాఫలాత్పేక్ష. —

చ. నరసుతశౌర్యవైభవ సనాథస్వనీహధరాధినాథ ని
వరజయభేరిభాంకృతిరవంబు దివిం బరిపూర్ణమయ్యె నా
సురగణికావరంపరకుఁ జోద్యముగా ననురూపనాయక
స్థిరపరిరంభసంభ్రమవిశేషము చెల్పఁగ నేగ్గుకవడిన్. 81

క్రియాభావఫలాత్పేక్ష. —

ఉ. గండపుఁ గొండపై నివము గ్రుమ్మడిమాక్కినిర్ణీతతీ
చందనవాటిలోఁ గనకనైకతసాంద్రగుహ్యహేవలిం
జెంది ఫణింద్రకన్యలు నృసింహు నమందయశోమరందని
ఋగదము గ్రలు చుందురు విమగ్నివహింపఁగ లేమికిం బలెన్. 82

గుణస్వరూపాత్పేక్ష. —

క. నరసింహుభాగ్యనూచక, సురుచిరదృక్కోణశోణశోభ చలంగై
శరణాగతభరణాయతి, కరుదుగ సాకార మగుదయారస మనఁగన్. 83

గుణాభావస్వరూపాత్పేక్ష. —

క. బలశశివారభావలభము, బొలుపుగ మితిలేనిమాడ్కి మొలబం పై తొ
ములబం పై మెడబం పై, తలమునుకలు నయ్యె నరసధరణీపుకీర్తుల్. 84

గుణహేతుత్పేక్ష. —

మ. అరయ స్థిరనిరసింహుకీర్తిచయ ముద్యస్తఖ్యసర్లోదయా
కరసామ్యంబున ధాతపైఁ గినినియే కాఁబోలుఁ దత్సైంధవో
త్కరసాభాగ్యముఁ దన హాసనరుచిం గారించి భాషావర
స్థిరరూపం బయి తా సృజించె నరుల స్థిరకంఠసంకాశులన్. 85

గుణాభావహేతుత్పేక్ష. —

క. హరిగిరిమఁ జగడి సత్పథ, పరిచయలంఘన మొనర్చి బ్రమియించుఁ జామి
నరసింహభూమిపాలుని, యగు దగునత్కిర్తి యవినయంబునఁ బోలెన్. 86

గుణఫలాత్పేక్ష. —

క. నడి నీకీర్తులఁ బోలెడి, కడిమిం దన కింపు చెలుపు గావలసి జామి
కడ కడలి యెడల గ్రుంకును, వెడవిల్తునిమామ యోబవిధునరసింహు. 87

గుణభావఫలప్రేక్ష. —

చ. తెగువరి యె చెలంగుభవదీయకృపాణము వైరిజోటియం
దగణితదానకేలిరత మయ్యును జీవన మీ దటన్న లో
భిగుణము లేమికిం బలె వివత్తనృపాలర కల్ల జీవనం
బొగిం దృగవృత్తి నిచ్చువిజయోన్నత శ్రీనరసింహభూపరా.

88

ద్రవ్యస్వరూపప్రేక్ష. —

సీ. సటలెకా నొకకొంత చాలగు పారుపం, బాయుధపౌగ్ధి యింతైనలేదు
జనన మెంచిన బ్రదోషంబుపా లాట మ, టికిక బుట్టినట్టిచోటికిని జేటు
నెఱి జిన్నవాని కెన్నిక గానితనబల్లి, ద్వేషి గన్నను నోరు దెఱచుకొనుట
పాటింప నోరి బాబ్బాట మేవడిగాని, ఘోరాజిలో బుసకొట్టుచుంట

తే. కొదవ దన కందుగ్రమృత నుదితుడైన, యల్లనరసింహుడును బోలెననుసమర
స్వమరఘోరప్రతాపం డై చెలంగు దొర, నరసగుణహార యోబయనరసధీర. 89

ద్రవ్యాభావస్వరూపప్రేక్ష. —

సీ. పొగ డొందుచదలేటిపాండామరలు గోసి, శిరసులనొఱపు గాఁ జెరువువారు
చలిజేఱుకల్పకాసవరసంబులకుఁ ద, తొక్కిరకంబుల తావి గూర్చువారు
వేల్పుఁగన్నియల నేవేళదేశీయంపు, బిట్టు జేతల గాసి పెట్టువారు
నమరునే బాజల్లు లగు నని బేసితా, పసులకూర్చము లూడ్వఁ బఱచువారు

తే. నగుచు భవదసివిదళితయనఃస్పృహతు, లహరహము రాయిడి యొనర్చ నమరపురము
వాసపుడు లేనికై వడి వఱలు చుండు, నరసుతాటోప యోబయనరసభూప. 90

ద్రవ్యహేతుప్రేక్ష. —

క. నరసింహ యోబభూపరు, నరసింహభవద్భుజాగ్రనటదసిచే భూ
పరిచితరాహువుచే బలె, నరి లేజోభానుబింబ మవహృత మయ్యెన్.

91

ద్రవ్యాభావహేతుప్రేక్ష. —

చ. నీరబల యోబభూపరునృసింహ భవన్నవక్తరిభూవభోం
తరముల నిండఁ దగు చివితానములోన విలీన మాసుధా
శరనిధి లేమిచే బలె బ్రకాంతనిరంతరతాపకాశయాం
తరసుఖవాస మందె మురదానవధంజనుఁ డెల్లకాలమున్.

92

ద్రవ్యఫలప్రేక్ష. —

ఉ. రాజపురందరుండె వయి రంజిలు నీ కుచితంబు గాఁగ నీ
రాజలేక్తి యభ్రగజరా జయి యున్నికిఁ గాదె తారకా

రాజకరాంబుశీకరపరంపరలుం చెలిమబ్బుజల్లులుం
దేజముతోధరించె సుదతీమకరాంకనృసింహధూవరా.

93

ద్రవ్యాభావఫలోత్పేత్తు.—

చ. తనరు నసంఖ్యవాజిగజదారుణ మై తగు నాదుమ్రోల నేఁ
డెనిమిదిస్థైర్యవేధముల నీడుగఁ దాల్చుట యె ట్లటంచు నా
కినుక నభంబు లే కునికికొ బలె శ్రీనరసింహుజైత్రవా
హిని యనిలోన నింగి కెగయించు నుదంచిత రేణుపుంజముల్.

94

క. ధరవాచ్యోత్పేత్తు మదా, హరణము లివి గొన్ని కడప యన్యకృతులయం
దరయఁగ దగు గమ్యాత్పేత్తు, త్తు రచింపఁగ లేదు నేర్పు చాలమి నింగున్.

95

అతిశయోక్తి.—

క. ఉపమేయ మింతదడవక, యువమానమె నుడువ నతిశయోక్తికవిమహా
నిపుణోక్తిమూల మై తగు, నపరిమితప్రాధి నదియు నైగువిధము లై.

96

తే. పరఁగ సంబంధమం దసంబంధ మనఁగ, మఱి యసంబంధమందు సంబంధ మనఁగ
భేదమంగు నభేద మభేదభేద, భావమును గార్య హేతువిపర్యయ మన.

97

సంబంధాసంబంధాతిశయోక్తి.—

మ. అలఘుప్రాధిమ్య నీచుదానివిధంబు బాలించి యాలించి ని
చ్చలు దా నస్ఫుగణ బడంగె సురధూజశ్రేణికిం గలె నా
బలభిద్వారణఁ డకొకలనప్రత్యగ్గలగ్నాధణో
జ్జ్వలదానం బొక వేళ గల్గు నరవత్తుపాలమాదామణీ.

98

అసంబంధసంబంధాతిశయోక్తి.—

ఉ. చందనశైలసానువులఁ జాలఁ జెలంగుభుజంగబాలికా
బృందము శ్రీనృసింహవిభుఁ బేర్కొని పాడఁ దదీయగానని
వృందము లానువేడ్క బెరయంగఁ గురంగతురంగ మేగమిన్
మందగత్ప్రసంగములు మానవు దక్షిణగంధవాహముల్.

99

భేదాభేదాతిశయోక్తి.—

క. అగు నొకటి కిర్లధూవణ, మగు నొక్కటి కర్లవైరివారిచందనపుం
జగురును నీచె చిగురు, బొగ డొందుట కిదియె భేదము నృసింహనృసా.

100

అభేదభేదాతిశయోక్తి.—

నీ. అమృతమూర్తికిఁ గళంకావాప్తి యెట్లుని, మిహికాంతుని గళంకరహితుఁ జేయ
లోకబంధవున మగ్ర కార మెట్లుని, భానుఁ బార్యణశీతభానుఁజేయ

మృత్యుంజయున కేల మెడచుట్టు విన మని, గరళకంఠుని నీతకంఠుఁ జేయ
దలపోయ నులు వైనదాత కీమాలిన్య, మనుచితం బని ఘను నమలఁ జేయ
తే. మహితభవదీయసత్వీర్తిమధురవిధుర, పక్ర మగు బ్రహ్మసృష్టి నతిక్రమించి
కమలజాండకరండంబు గడచి వెడలె, వైరిగజసింహ యోబయనారసింహ. 101

కార్యకారణవిపర్యయరూపాతికయోక్తి.—

నీ. వెన ఏప్రతాపగ్ని దెసలఁ బర్యక మున్నె, పొగయు కాత్రవరాజపురవరంబు
లలపురంబులధూమ మగ్గలింపక మున్నె, ప్రబలువైరికశ్రత్ర బాష్పవితతు
లలజలంబులు ధాత్రి నవఘుళింపక మున్నె, శ్రీ శృంగువారి యక్తిర్తిపంక
మాపంకసంగరం బంకురింపక మున్నె, పొడము నసత్వీర్తిపుండరీక
తే. మపుర కవిబుధశుకపికనివహనిరత, ఫలితసురుచిరసురితరుపటిమఘటన
కలితకరతలకుసుమితకరజనికర, గరిమ మనుపోచిరాజోబఘనునృసింహ. 102

సహోక్తి.—

క. నిపుణత ముఖ్యాన్విత హా, నుపమేయంబును సహోర్థయోగాన్విత హా
నుపమానంబును బెరసినఁ, బ్రపంచితం బగుసహోక్తి రహి నెట్లన్నన్. 103

నీ. నానారిభూనాధసేనాతతులలోనె, కటకము ల్లాలు ఏపటహరవము
భీతారిజాతానుచాతావళులలోనె, దివి కేఁగు ఏచమాభవర జంబు
ధీరాతిపీరారిఘోరాంగములలోనె, వెడకు ఏకరతలజ్వలకృపాణ
మస్తాదిమస్తాద్విస్తారములలోనె, నతిఁ జెందు తావకోన్నతశరాస
తే. మహితవృషరాజ్యలక్ష్మీమృగాక్షిలోనె, వేడ్క నినుఁ జెందు సంగ్రామవిజయలక్ష్మి
యనఘతరపోచిరాజనిలకాభిచంద్ర, నరసుతాటోప యోబయనరసభూప. 104

వినోక్తి.—

క. సంబంధిఁ బాసి మఱియొక, సంబంధిఁ జారుతయు నచారుతయుం బ్రా
ప్తంబుగఁ బ్రజ్ఞాధికులమ, తంబున నది యగు వినోక్తి ధర నెట్లన్నన్. 105

ఉ. క్రూరత లేనిచూపు నెలకొన్నవికారము లేనిరూ పమాం
కారము లేనియేపు కలకాలము వేసట లేనిప్రాపు సం
ప్రేరతయంత్రమీనతనుభేదమున న్నరి లేనితూపు ని
ద్ధారుణి ఏక పొల్చు గుణధామ నృసింహనృపాలశేఖరా. 106

అచారుతావినోక్తి.—

క. కవి లేనిరాజాక్షీర్తియు, రవి లేనివధంబు రూపరసభావములం
జవి లేనిభామపాంచును, రవలేనివిధూషణంబు రహి నరసింహ. 107

సమాసోక్తి.—

క. ప్రకృతము విశేషణంబులు, పకలంబును సామ్యధర్మ సహితము లై య
ప్రకృతముఁ దలఁపింపఁగ నది, య కృతి సమాసోక్తి యయ్యె నది యెట్లన్నన్.

క. కలకంఠరుతులఁ బిలుచును, ఫలములు చవి చూడుఁ డనుచుఁ బదములఁ బెనఁగున్
బలమఱి పఱచు భవన్త్రువు, లలనాకరిఁ గాంచి వింధ్యలతలు నృసింహః. 109

వక్రశ్రోక్తి. —

క. వేరొక వివశఁ బలికిన, చారాక్షికి శ్లేష కాకుసంబంధముచే
వేరొకయోజన చెచ్చిన, వారయ వక్రశ్రోక్తి యయ్యె నది యెట్లన్నన్. 110

ఉ. ఇంతి భవన్త్రులొగతుఁ డెప్పుఁ డిసుం డినుఁ డైన బద్ది ని
కాంతుడొ రాజశేఖరుఁడు గా నితఁ డాతఁడు గాఁడు రుద్రుడొ
కాంతి లలాటలొచమఁడు గాఁడు నృసింహుఁడు మాధవుండొ ని
న్నింతట మెచ్చితిం జెలి నిజేతుఁడు మాధవుఁ డొ శుభాకృతిన్. 111

స్వభావోక్తి. —

క. సహృదయవ్యాదయంగమ మై, మహి నున్నది యున్న యట్ల మాటలతేటల్
బహుళంబులు గాఁ జెప్పిన, మహిలోక్తియై జాతి యయ్యె మది నెట్లన్నన్. 112

నీ. తలమాపి మోసులై త్రాసులై తగు కక్కి, నిక్కి నక్కులవలె నెరసి బెరసి
గఱకట్టి కనుగు లై కరలి పోకంతి లై, విఠలై చెంతల విరివిఁ జెంది
జగిదొట్టి మిట్టలై బిగువు లై బుగడ లై, మొగడ లై నిగనిగన్నిగల నెగడి
నొన లుల్కిగబ్బులై గుబ్బు లై యపరంజి, కుండ లై కొండలై దండ నింది
తే. దొరసి యొందొంటి నొరసి క్రిక్కిఁజిసి మెఱసి

యగితిన్నూర్తి మొగమున కెగయు నిదు

నలుదలగుబ్బుచెన్ను లోలపులాఁడి

నేఁడు నరసింహుకాగిట నెరపఁ గలిగె. 113

వ్యాజోక్తి. —

క. తేజరిలు వేడ్కతో న, వ్యాజసముద్యుత మైనాస్తువు నెలమిన్
వ్యాసంబు చేసి డాచిన, వ్యాజోక్తి యనంగఁబొల్పు నది యెట్లన్నన్. 114

క. బాలామణి నరసింహపు, పాలగ్రణిఁ జూచి ప్రమదబాష్పపుత యై
లింగాసాధనముతిత, కాలాగురుధూప మెంతఘన మని పబ్బున్. 115

మీలనము: —

క. ఆనిం బ్రబలం బగువ, మువుచే వస్త్రస్వంతరంబు సొరిది నడఁగినం
గవులమఱిబాన మీలన, మవునది యన్వర్థ మగుచు నది యెట్లన్నన్. 116

కా. నిధాటివివలద్బలొద్బలఁగటానికొదయద్భితిచే
బాధాపేతునోగ్ర జంతుభయముం బాటింపకాత్త నిపు
క్షుధీకాంగన లక్రికందరల నెల్లంచు శుభజంగస్ఫటా
సాధూద్యన్తఁజిపం క్రి గల్గుదురు దోళ్ళక్తి న్నృసింహాధిపా. 117

సామాన్యము.—

క. ఆవిరళగుణసామ్యంబున, ననిని స్వస్త్వంతరింబునం దేకం బై
ప్రవిమలవస్తువు మెఱసిన, నవు నది సామాన్య మనఁగి నది యే ట్లన్నన్. 118

క. ఏకీర్తికాంతలోపల, శ్రీకంఠం దేక మైన శివుఁ గానక యా
నాకనది జలధి కేఁగుం, బాకారిననూన యోబ పార్థివునరసా. 119

తద్గుణతద్గుణములు.—

క. తనగుణము విడిచి యన్యము, ననఘగుణముఁ గొనుట తద్గుణాఖ్య మొగునగు
బనయము పేతువు గలిగియు, నెనయమియ యతద్గుణాఖ్య మివి యే ట్లన్నన్. 120

తద్గుణము.—

ఉ. కానల కేఁగి ఏవిమతకాతరలోచన ప్రాణనాగుఁడుం
దాను భుజింపఁగా ఫలవితానము గోసెద నంచుఁ బోయి నా
నానిరవద్యకోకనదనగ్ని సఖాంగుళిపాటలాంశురే
ఖానిబిడంబు లైనకసుగానులే కోయు నృసింహభూషరా. 121

అతద్గుణము.—

చ. బలరిపుభోగ యోబనరపాలనృసింహ భవద్యశంబుచేఁ
దెలు పగు నింగుఁంఁగనముచెల్పగుఁ బ్రాక్తివభోగిభోగము
బైలుపగు రుద్రుకంధరము చెల్పగుభారతీకొప్ప గాని త్వ
భిరిపురుర్యశోరుచివితానము తెల్పయి యుండ దెన్నఁడున్. 122

విరోధాభాసము.—

క. ఆమర విరోధం బాభా, నము గాఁగ విరోధ మయ్యె జగతి నదియునుం
ప్రమమునఁ జాత్యాదివిభే, దములబహుత్వంబుఁ జెంది తగు నె ట్లన్నన్. 123

తే. జాతి జాత్యాదికముతోడ జగతిఁ గ్రియ క్రియాదికముతోడ గుణము గుణాదితోడ
ద్రవ్యముఁ ద్రవ్యముఁ విరోధంబుఁ జెందఁ, బది విరోధంబు లగువీనిఁ బదిలపఱుతు.

జాత్యాదివిరోధక్రియాదివిరోధములు.—

సీ. ధారాధరం బయ్యుఁ దనగు ఏకాక్షయ, మనతవాహిని కళవనద మయ్యె
కమలాకరం బయ్యు నమరు ఏశార్కంబు, ఘనరాజవాంఛకరతఁ దాల్చె
ఏదంధ్రగతిమహావారణం బయ్యు ఏ, సత్కీర్తిహరిఘటాసఖ్య మొండ
నవనిఁ బ్రభానిధి యయ్యు ఏనెప్పేను, జైవాత్మకత్వంబు సంఘటిం చె

తే. ధర్మకర మయ్యుఁ బ్రతిపక్షధర్మభేది
నరసుతవిహర మయ్యుఁ గర్ణప్రమోద
శీల మురుగోత్ప్రీతి యయ్యు జిష్టునగుచుఁ
జెలఁగున బాహుయుగ మున్మసింహభూష.

గుణాదివిరోధద్రవ్యవిరోధములు.—

మ. తలిదుంబోడి సరాగ యయ్య ధవళత్వం బొందు నుచ్చైః స్తనా
చలభారాసహ యయ్య దా నచల యాఁ జర్చింపఁగా నార్య యై
చెలవం బందియు నన్యభాష యగు నీచతోజశస్త్రాహత
న్నలినాక్షిమణి నేలు మింకి నరసేంద్రా సాంద్ర తేజోనిధి.

126

విశేషము.—

క. ధారణి నాధేయము నా, ధారముగా నొకట నేకతరకలితముగా
సారగు నశక్యకరణం, బాహుధముగా విశేష మగు నెట్లన్నన్.

127

అధారరహితాధేయము.—

చ. నుగమున శ్రీనృసింహుఁ డతిదుర్దదవీరవిరోధిపంక్తిపై
సరభసృత నల్లము సాఁపఁ బ్రదీపము లయ్యెఁ దన్నహ
మరికతపుష్కరాగనవమాక్తికవిద్రుమనీలకాంతిచ
సురపద వీధిపై జనులచూడ్కి కభిత్తకచిత్రకర్తముల్.

128

ఏకానేకగోచరము.—

క. కలఁడు గలఁ డెన్నఁచోటం, గలుగు నృసింహుఁ డవుగానఁ గానల గిరులం
గలలోన మ్రోలఁ బిమ్మట, నలఘుస్థితి నీవ యగుదు నెరికి నృసింహ.

129

సీ. దారుణాఖండమార్తాండమండలము ను, ప్పొంగి గుటుక్కున మ్రింగవచ్చు
గంభీరఘమఘుమారంభసంరంభిదు, స్థిపయోధి చంగున దాటవచ్చు
జండికాజానేయగండప్రకాడము, శ్రీకృష్ణ జరాలున ప్రేయవచ్చు
గుటిలోగ్రశతకోటికోటిసంఘాలుము, ల్కినిసి ఘణిల్లనఁ దునుమవచ్చు

తే. గానిపశ్యదళకళకరదృగ్గ, జాగ్రదనలోజ్జ్వలజ్వాలజటిల
గురుభుజాశౌర్య నినుఁ జెన్నదరమె యరుల, కొబరేంచునివారసింహక్షీతీంద్ర.

అధికము.—

క. అధారం బల్పం బై, యాధేయం బధిక మైన నది యల్పం బైః
యాధారంబును నధికం, బైధర రంజిల్ల నధిక మగు నెట్లన్నన్.

131

అధికాధేయము.—

క. ఘనరోమకూపవాతా, యనముల కణాపంక్తి లగునబొండంబులచేఁ
దనను హరిమక్షి నడఁగక, యనఘాబ్జతివెడలె నీదుయశము నృసింహ.

132

అధికాధారము.—

క. నీదునిరవద్యకీర్తి మ, హేమగ్ధవయోధలోన నాదిమరాజ
ప్రాదుర్భూతయశంబులు, ప్రోదిం బుద్బుదములట్లు పొల్పు నృసింహ.

133

విభావనావిశేషములు.—

క. కారణము లేక కార్యము, ప్రారూఢం బైన నది విభావన పెమ్మ—
ల్యారణము లయ్యుఁ గార్యము, చేరక యుండుట మహి న్విశేషక్తి యగున్.

విభావన.—

సీ. నలినారి లేనివెన్నెలలు రాత్తులు లేని, తారలు లత లేనికొరకములు
కొలను లేనిసితాబ్జములు స్వాతిచ్చులు, లేనిముత్తేము లేలు లేనిసురువు
లలరు వెల్లురు లేనివెడుముబ్బులు హిమాన్త్ర, లేనిమందులు వాన్త లేనిసుగంధులు
గని లేనివజ్రము ల్లంఘాన్త లేనిగం, ధములు పాదము లేనితారవితతు
తే. తార నీకీర్తియచులు మహాసుభాన, భావజాకార కారుణ్యభాసమాన
మానసురురాజ రాజన్యమకుటనిహిత, చరణరాజీవ యోబభూననన్యసింహ. 135

విశేషక్తి.—

క. అని నిచాపఘనాఘన, ఘనము శరోత్పన్నముఁ గురియఁ గపటాహితరా
ద్వనితలత నెట్టిచోద్యమొ, యను నొందవు కంకణము లొబగినరసా. 136

అసంగతి.—

క. నేరుపుతోఁ గార్యంబును, గారణమును భిన్న దేశగతములు గాని
ధారణిలోన నసంగతి, యై రంజిలు నంద్రు సుకవు లది యెట్లన్నన్. 137

క. అనిలోన నిభుజాగ్రం, బనుపమతరవారిధార నందిన నేలా
యనయంబుఁ బాము పెడఁకును, రనతారులు స్రవ్యసింహ యతిబలసింహ. 138

విచిత్రాన్యోన్యములు.—

క. స్వవిరుద్ధఫలంబునకై, యవిరళియత్నము విచిత్ర మన్యోన్యము భూ
ప్యవిభూషణభావంబునఁ, దవులుట యన్యోన్య మయ్యె సర నెట్లన్నన్. 139

క. నతఁ జెందును రున్నతకై, ప్రతీపభూపతులు నిరుభవివాగ్రబహిః
స్థితఁ జెందుదురు గృహంత, స్థితికై నరసింహ శౌర్యజితనరసింహ. 140

అన్యోన్యము.—

క. లలన నృసింహునిఁ జెందెడి, తలపున మైదొడవు లిడఁగ దనులత చెలఁగెన్
గలితవిభూషణములచే, లలితవిభూషణము లంగలతచేఁ జెలఁగెన్. 141

విషమము.—

క. ఆవిరళివిరుద్ధకార్యో, ద్భవిమున నర్థాంకురాభివతనవిధానం
బు విరూపకుటన మనఁగా, నననిం ద్రివిధంబు విషమ మది యెట్లన్నన్. 142

విరుద్ధకార్యవిషమము.—

క. కాలాహినిల మగుని, వా లాహనభూమియందు వజ్రులుచు రిపుభూ
పాలాననవై వెర్ణ్యవి, భూభా మొనర్చు నోబపార్థివనరసా. 143

అనర్థవిషమము.—

చ. అమరుధన్వత్ప్రతాపతపనాతప మంబరపీఠిఁ బర్వఁగా
నమదవిరోధభూరిమణిచంద్ర ముఖేందనారవిందముల్

క్రమమున హస్త మొందమియ కా దనయంబు దృగంబునిర్ధరీ
హిమజలరూషితంబు లగు నెంతయు శ్రీనరసింహభూషరా.

144

విరూపక్షుటనము.—

సీ. హయగజామాను లై యలగురాజన్యపుం, గవు లేడఁ గవు లేడఁ గంబుకంతి
ఘనభోగభాగ్యసంగతు లై నమృత్రికే, సరు లేడ సరు లేడఁ జగద్రవదన
సౌధవిధికలలోఁ జరియించుపుష్పకో, మల లేడ మల లేడఁ దలిరుబోడి
చీనిచీనాంబగశ్రీఁ జెందు బాలికా, నలు లేడ నలు లేడ వామనయన

తే. యనుచు నీదాడి కోడి కాఱవవి బడిన, ప్రధూపాలమలమరవస్థఁ జూచి
కాంతలోఁ బల్క, వింశ్యపక్ష్మణకిరాతుఁ, డరిజనూటోప తొరగంటినరసభూష.
సమము.—

క. అనురూపము లగునస్తువు, లనయము నెనయంగ నది సమాలంకృతి యై
ఘనత రసజ్ఞాలమతిమునఁ, దనసుం గావ్యంబులంగు ధర నెట్లన్నన్. 146

చ. ఆలరు రతి న్రతీశు దమయంతి నలు న్నులొంద ముందుగా
నలువ సృజించి యంగుకతనం దనచే యశుకెల్లఁ నీటి నే
ర్పలవడ నోలతాంగి నరసాధపు నిన్నును గూర్చి ప్రేమసం
కలితియు గాఁగ దంపతులఁ గా నొనరింపఁగఁ బోలు మెచ్చితిన్. 147

తుల్యయోగిత.—

క. ప్రకృతింబులకైనను న, ప్రకృతంబులకైనఁ గుల్యభావము గలుగం
బ్రకట మగుఁ గుల్యయోగిత, యకిలంకాపమ్యగమ్యమై యెట్లన్నన్. 148

ప్రకృతితుల్యయోగిత.—

క. నరసింహరాజశేఖర, నరసుతి మగునీమవితరణంబును రణమున్
నిరతస్వాప్యంబుగఁ గ్ర, మ్మఱ దేహి యనంగనికి మనుచుం బరులన్. 149

ఆప్రకృతతుల్యయోగిత —

క. కొండలు రంభాదలచెనుఁ, గొండలు పడి నదయ మండు ఘోరాజుల నీ
చిండిజనుపటహరణము ల, జాండంబులు నిండ నోబయప్రభునరసా. 150

దీపకము.—

క. ప్రకృతియు లప్రకృతంబులుఁ, బ్రకటంబులఁ గూడి తుల్యభావముఁ జెందక
గుకవిం ద్రులమతమున దీ, పక మగు నది గవ్యసామ్యపర మెట్లన్నన్. 151

క. ధారణి పదానన్నత, సారస్యం బగుచు విమలజలజము రాకా
నీరేజవైరిలింబును, నిరవ్యయశంబుఁ బొల్పు నెప్పి నృసింహ. 152

ప్రతివస్తూపము.—

క. వేర్వేల వాక్యముగమునఁ, బర్వనసాధర్మ్య మమరఁ ప్రఖ్యాతం బై
యర్థిం ప్రతివస్తూపము, సర్వజ్ఞాలమతమునందుఁ జను నెట్లన్నన్. 153

క. రవి యొక్కడె ధురంధరుఁ డౌ, కవిని తమవిత్తి నడఁపఁ గవిదైన్యతమా
నివహంబు నడఁప నివే, యనిని ధూర్వహుఁడ నోబయ ప్రభునరసా. 154

దృష్టాంతము. —

క. బింబ సుత్రబింబత్వము, నం బరంగినవాక్యముగమునం గలసాధ
ర్మ్యంబు చెలంగిన దృష్టాం, తం బగు నది కృతులయందు ధగ నెట్లన్నన్. 155

క. అసదసురవిసరవిశసన, రసవిస్మయరసాహసుండు రాముఁడె ధరలో
నవసుసమరతిలసచుదా, రసమూహవిభేది వీవే శ్రీనరసింహ. 156

నిదర్శనాలంకారము —

క. ధర నన్వయంబు గూడక, గరిమ స్నామ్యంబు నెచట గమ్యముఁ జేయం
బరంగునది నిదర్శన యన, నిరవొందుచు గృతులయందు నిది యెట్లన్నన్. 157

క. బలవదరిరాజనేనా, జలధిక్ జీవనము గ్రోలి జలధరశోభా
విలసనము చాలె నీయసి, యలఘురణోత్సాహనరస యాబళిసరసా. 158

న్యతీరకము. —

క. ధర సుపమానముకన్నను, నరు దగు సుపమేయ మధిక మానన సామ్యం
బురుభేదకారణం బై, యిరవుగ న్యతీరక మయ్యె నిది యెట్లన్నన్. 159

సీ. బహుతరాశాభ్రాంతి బహులు వ్రాక యున్నఁ, గుఱులుద్యేపంబుఁ గోరకున్న
వీటితమ్మలవిరివోటు నేయకయున్న, దోహభిఘాతుఁడై తొలంగకున్న
జగతి నందఱకును బగ లావర్చక యున్న, వారుజీనక్షిని బాఱకున్న
ద్విజరాజపరివోద్యృత్తి చేకొనకున్న, సరసుల నింకింపఁ జాలకున్న
తే. సాటి యగువిశ్వవిమత శశ్వత్ప్రీతాప, వైధివద్వస్తగుర్వారవైరివీరఁ
డైనయోబయనరసింహు నమితభువన, క్షిపనభృత కేజమున కబ్జబాంధవుండు. 160

శ్లేషము. —

క. ప్రకృతములప్రకృతంబులు, ప్రకృతాప్రకృతములు శబ్దపాటవమాత్ర
ప్రకటితసామ్యముఁ జెందిన, నకలంకతేష మయ్యె నదియును నరుసన్. 161

క. నిరతము శిష్టవిశేష్యత, నరు దందును ప్రకృతములును నప్రకృతములుఁ
ధర నశిష్ట విశేష్యము, లరయం బ్రకృతాప్రకృతము లవి యెట్లన్నన్. 162

ప్రకృతశ్లేషము. —

క. పరిణతగుణభరితము లై, నిగుపమతకాస్త్రకలన నిర్నిద్రము
యిర నగునిధర్తంబులు, నరసుత యోబక్షితిం ద్రునరసింహనృపా. 163

అప్రకృతశ్లేషము. —

క. అసదృశకాష్టాశ్లేషో, ల్లసితుల సుగ్రకయోగలక్షితులవిభా
నసుల నగు నిధు తేజో, విసరము నరసింహయోబభునరసింహ. 164

ప్రకృతాప్రకృతశ్చేషము.—

క. ఆరిద్రరకరుఁడై సుమనో, పరధరణధురీణుఁడై యవారితలక్షీ శబ్దముఁగ్రంభి
నిరవాసభాసురుం డై, నరసింహుండు మోల్పు నాదివరసింహుఁ డనన్. 165

పరికరము —

క. సాకూతము లై సఫలత, చేతొన్నవిశేషణములు చెలఁగఁ బరికరం
బై కృతుల వెలయు చుండు మ, హావిసంస్తుత్య మగుచు నది యె ట్లన్నన్. 166
నీ, దర్శితాహితవృహా త్రములు ని న్నెదిరింపఁ, గఠిత ధీహా త్రమగంఢవిరుద
విమతక్తిప్ర తాపములు ఏచే సమ, కట్టునే యుభయరగంఢవిరుద
యరిసహాతాటంకగరిమంబు ఏచేతఁ, గలుగు నే గంఢరగంఢవిరుద
పరిపంథిగంధసింధురపంక్తి ఏమ్రాల, నుండునే గంఢభేరుంఢవిరుద
తే. యగుపరిణతధామ రామాభిరామ, రామణీయక నిర్జిత ప్ర సవబాణ
బాణసాహిత్యపరిపాక పాక వైరి, విభవసౌభాగ్యయోబభూవిభువృసింహ. 167

అశేషము.—

క. ధర నిష్ట మపరమార్థ, స్ఫురణం గా దన ననిష్ట మున పరమార్థ
స్ఫురణ విధింపఁగ రెండై, యరయఁగ నాశేష మును నది యె ట్లన్నన్. 168

ఇష్టనిషేధాభాసము.—

నీ. మదిలోనఁ బాయుచుండును నన్నఁ బునరుక్తి, ఏసొమ్మ నన్న గాణిక్యస్మృతి
నినుఁ బాసి నిలువలే నన నవంభాస్యంబు, పతి వీ నఁగ నభిప్ర సవవాంఛ
యతనుఁడు గారింబు నన నసాక్షికనూక్తి, చలిగాలి వేఁ డన్న జనవిరుద్ధ
మెలమి నిచ్చిటికి రానిలయు నన్న మదోక్తి, చనుదెంతునే నన్నఁ జూపలంబు
తే. వెలయఁ ద్వదధీన యగునన్ను వేఁచు నలక, లాభయం డన్న భనమ హలంభపరణి
గాన నేయున్లు నెఱుంగఁ గరుణఁ జూడు, సరసగుణహార యోబయనరసధీర.

అనిష్టవిధ్యాభాసము.—

చ. అలుగఁగ నేల మీరు వసుధాధిపు లెన్న స్వతంత్రు లై మముక
వల దననమ్ము మీమనసు నెచ్చినచోటికి నేఁగుఁ డేగిన
నైలకొని ఏప్రియాంగనకు ఏకును మాత్సర్య లేకయుండ న
ర్చిలి సుసరంబు గాఁగ నొనరించెదఁ గాక నృసింహభూపరా. 170

వ్యాజస్తుతి —

క. సతతంబు నిందచెతను, స్తుతియుకా స్తుతిచేత నింది చొప్పడ వ్యాజ
స్తుతి యె చిలు వగుఁ గృతులం, దతులితకవినిమిత మగుచు నది యె ట్లన్నన్. 171

నిందాకృతిస్తుతి.—

నీ. నెఱికినెను లేక నింగిపై భ్రమియించు, మత్స్యంబు మనుముటే మాటవాసి
త్రిజగతీమాతవాగ్దేవిధిందారంబు, చూఱగాఁ గొనుటయే సుగుణితనము

వేడినవారికి వెండియు నొకమాటు, విత్త మీకుంటయే వితరణంబు
అలయనాదిప్రవాహము లైనయేలుం, కలు దిద్దుటే వివేకంబు కలిమి
తే. వజ్రంబు నీకీర్తి ద్వైజరాజస్వైభవంబు, లపహరింపగ నయాజ్ఞ యలరు తెంత
పోచిరాజాన్వయాంభోధిపూర్ణచంద్ర, నరసుతాటోప తొరగంటినరసభూప. 172
స్తుతినింద.—

క. అనమరణరంగముల నీ, యననటి నటియింపఁ గరుల హరుల న్విరులన్.
వెన నొనఁగు నార యెంతటి, రసికుఁడు నీ కైరి యోబరాజన్వసింహ. 173

ఆప్రస్తుతప్రశంస.—

క. ఊతి నప్రస్తుతమునఁ బ్రస్తుతవస్తువు గమ్య మగుచు సాం పొందినది
శ్రుతులఁ దలపోయ నప్ర, స్తుతప్రశంసాఖ్య మయ్యెఁ దుది యెట్లన్నన్. 174
క. నవలు మొనలెత్తెఁ దేనలు, చినికెం జిగురాకు గండఁ జెదర నలికితుల్
చనువున నిపూఁదీఁగకు, ఘన మైనవృసింహుపొందు గలుగఁగఁ బోలున్. 175

పర్యాయోక్తి.—

క. ప్రస్తుతకార్యస్తుతిచేఁ, బ్రస్తుతకారణము దోపఁ బర్యాయోక్తం
బస్తోకముకవికావ్య, ప్రస్తుత మై చెలఁగు మండు రహి సెట్లన్నన్. 176

ఉ. చక్కర పెట్టవే వికచసారసలాచన మాట జేర్చవే
చొక్కపుగుబ్బలాడి ననుఁ జొప్పడఁ బాణితంబుఁ జేర్చవే
చెక్కులనిగులాడి యని చిల్కలువల్కు నృసింహపూర్వపు
నక్కువ నీవిరోధివృషమంబిరిచిత్రవహుపరంపరన్. 177

ప్రతీపము.—

క. ఉపమేయమె చాలు న్ధర, నుపమానం బేల యనఁగ నొనరుఁ బ్రతీపం
బవమితసుకవికృతులం, దపారవిన్సార్తిఁ జెంది యది యెట్లన్నన్. 178

సీ. సత్సత్కృతముకలచాతురి నాటపదో, కమలాధికామాదకరముగాదో
వివిధచక్రనందవిభవం బొనర్చదో, సతతంబు నుదయసంగతముగాదో
యిలమహాగ్రహరాజజ్యంధిణం బలమదో, యమితదోషోన్నేషహరముగాదో
మపి-తగాంగేయధామన్సార్తిఁ జెలఁగదో, యచ్యుతోగ్రాకారహరిగాదో
తే. నిప్రతాపంబు దనవలె నిఖిలతమము, నడఁపఁగా లేదో తా నేల యరుగుదెంచుఁ
గుంటినారథితో నల్ల కుముద్మనేరినరసుతాటోప యోబయనరసభూప. 179

అనుమానము.—

క. భువిసాధనసంపదచే, నవిరళవిన్సార్తిసాధ్య మనుమేయముగా
వివిధశేషవిశేషా, ద్యవియత మనుమాన మయ్యె నది యెట్లన్నన్. 180

సీ. కమలాక్షుఁ డీమేటి గాఁబోలుఁ గాకున్న, గరముల శంఖచక్రములు గలవె
కమలారి యారాజు గాఁబోలుఁ గాకున్న, సకలకలాపిలాసములు గలవె

గమలాత్మఁ డీప్రోడ గాఁబోలుఁ గానున్న, నధిగతమండలవ్యాప్తి గలదె
 కమలజం డీప్యామి గాఁబోలుఁ గానున్న, జతురానవచఃప్రశస్తి గలదె
 తే. యనుచుఁ గొనియాడుదురు నిన్న నంగనంగ, మాళ వాపితి గౌళ నేపాళ చోళ
 కుకురు కురు పాండ్య శక ముఖ్యజీపతులు, నరనుతాటోప యోబయనరసభూప.
 కావ్యలింగాము. —

క. హేతువు వాక్యార్థం బై, యాతశవిహ్నూర్తితోఁ బదార్థంబును నై
 భ్యాతిఁ గనఁ గావ్యలింగం, బై తగు సత్కృతులయంగు నది యెట్లన్నన్. 182
 వాక్యార్థహేతుకము. —

మ. అరుదై పా ల్పగుపోచిగాజునరసింహో యన్న యష్టాక్షరీ
 పరమంస్రం బది యెల్లకాలము నరు ల్నాస్త్రివ్య సిద్ధిండుఁ బో
 కరు లాందోళిక లశ్యము ల్విభవము బ్రామంబు లభ్యుజ్జ్వలాం
 బరము ల్సాములు పల్లవీ ల్పరిణయస్థారంభ సంరంభముల్. 183

పదార్థ హేతుకము. —

క. గురునఖదళిత ప్రతిమా, కరిచ్చి తల్లి ప్రిగ లితఘనమణివీక్షా
 పరితోపయుతము లై నీ, యరిపురములఁ గినుక మాను హరులు నృసింహా. 184

అర్థాంతరన్యాసము. —

తే. మహివిశేషంబుచేత సామాన్యమును బ్ర, సక్తసామాన్యమున విశేషము సమర్థి
 తముగ నర్థాంతరన్యాస మమరుచుండు, నెలమి రెడువిధంబు లైయెట్లన్న. 185

విశేషసమర్థితసామాన్యార్థాంతరన్యాసము. —

క. విమలాత్మఁ డెచట నుండిన, విమలుం డగు నెట్లెట్లన్న వినుము సురాగా
 రమునఁ జరించెయు నీయశ, మమలస్థితి గాదె యోబయబ్రభునరసా. 186

సామాన్యసమర్థితవిశేషార్థాంతరన్యాసము. —

చ. జలనిధిరాజకన్య కనుసన్న మెలంగుచు నుండువాణి యుక్
 మెలంగును మాటలోన నెలమిం జెయిసన్నఁ జరించుఁ గీర్తిపీ
 లలితభుజోపగూహననివాసము మానదు ధాత్రి సద్గుణో
 జ్జ్వలనరసింహ మంత్ర బలవంతుల కింతులు చిక్కుట బ్రమే. 187

యథాసంఖ్యము. —

క. సహముగ నేనరుసఁ బదా, యము లుద్దిష్టంబు లయ్యెఁ దగి నాపర్యా
 యమున ననూప్తిషము లై, యమర యథాసంఖ్య మయ్యె నది యెట్లన్నన్. 188

చ. పరకరుణాధరాధిరణవైభవసద్గుణబుద్ధిచాతురీ

పరమవిభుత్వపాననవిభాబలధైర్యవిజృంభణంబులఁ

పరుస హరిం గిరిం గలకవార్షిధి గీర్షిధి శూలిఁ గీలి నా

కరిఁ గిరి గల్లు వార త్రిజగన్ముత త్రినరసింహభూవారా.

ఆరూప —

క. పరుస నొకానొకపస్తువు, గిరికొన వస్త్రవస్తరంబు కిముతన్యాయ
స్ఫురితం బై చనుదేఱుగ, ధర నర్థాపత్తి యయ్యెఁ దగ నెట్లన్నన్. 190

సీ. ఆమరశైలము చిన్న మంతగాఁ దలపోసి, యీశాచలముదార మెత్తుఁ జేసి
వెలయ మంథానాద్రి వేళ్లతోఁ బెకలించి, మైనాక మబ్బిలో మ్రగ్గఁ జేసి
యనుపమానంధ్యవింధ్యస్ఫూర్తి నిలఁ బ్రామి, పులయాగ ముర్వికి వెలి యొనర్చి
యలక్రంచగిరికి రంధ్రాన్వేష మొనరించి, నలిగుబ్బలికి విఠ నడియ గూర్చి
తే. యడరు నిధర్మ మనినచో నపరగిరులు, సాటిరా నని మఱివేఱచాల నేల
పోచిరాజాన్వయాంభోధిపూర్ణచంద్ర, వైరిగజసింహ యోబయనారసింహ. 191

పరిసంఖ్య. —

క. తలఁపఁగ నొకటి యనేక, స్థలముల సంబంధసంగతం బగునెడలం
బలిమి నొకయెడనె నిలుపుట, వెలయుం బరిసంఖ్య యగుచు ఏను మెట్లన్నన్.
సీ. ఆంద మై త్రిభువనానంద మై జితకుంద, బృంద మై నభమున బెరయు నెస్స
పొంక మై భృతరక్తపంక మై సమరిని, శృంక మై వినుతింపఁ జాలు నెస్స
తోర మై దానైకధీర మై సజ్జనా, ధారి మై ధారణిఁ దవరు నెస్స
తిండ మై చండిమాఖండి మై సుఘ్రతా, బాండ మై దండి మై నలరు నెస్స
తే. వినుము నికీర్తి నిభుజాన్వితకృపాణి, నికరము నిరుదియ కాని నెఱయఁ గాదు
విధుపాదుపుగాదు పవిగాదు వేల్పుమా ను, గాదు రవిబింబ మోబధూకౌతువరస.

ఉత్తరము. —

క. ఎత్తటి నున్నేయం బో, నుత్తరమునఁ బ్రశ్న మదియు నుత్తరము వెస
నొత్తముయి పొల్చు నెత్తటి, నత్తటి నుత్తరము నెగడు నది యెట్లన్నన్. 194

ఉత్తరశ్లోకము. —

సీ. ఆలరారు పూర్వేష యని తలఁచితఁ గాని, యబల నితనువల్ల యగుట యెఱుంగ
నాలలపల్లవం బని శ్రమించితఁ గాని, చెలవ నిచేసన్న నేయు పెఱుంగ
నలిబాలికాబాల మనుచుఁ జూచితఁ గాని, సుదతి నిచికురము లెందరు పెఱుంగ
వలకొకిలాలాప మనుచు నుండితఁ గాని, పడితి నివలఁ గెత్తి పలుకు పెఱుంగ
తే. నలుక చూలింపు మనుచు నియహితవృత్తి, తానొద్దటధాటికిఁ దల్లడిల్లి
యడవులకు నేగి కులకాంత నాదరించు, వరనుతాటోపయోబయనరసభూప.

శ్లోకరమాలికోత్తరము. —

క. ఎవ్వఁడు దేవతాగురుఁ డహివశియానుఁ డనన్త్రివిక్రముం
డెవ్వఁడు రామశ్రీస్రుండు మహీవలయైకధురాధురంధుం

దేవ్యండు భోగిభర్త జగదేకవిజృంభితదానదీక్షితుం
దేవ్యండు పోచిరాజానరసేంద్రుడె వార్ధి పరీతమేదిన్.

196

వికల్పము. —

క. సమబలయుతనస్తువులకు, నమితవికల్పం బొనర్చ ననఘాలంకా
రమతజ్ఞాలనుతమున నది, యమరు వికల్పం బనంగ నది యె ట్లన్నన్. 197

సీ. ఆలఘుకాంచనమయస్థలనివాసము మేలూ, కాంచనస్థలవాసకలన మేలూ
పుండరీకంబులదండ నుండుట మేలూ, పుండరీకంబులదండ మేలూ
మహానీయవాహినీమధ్యసంస్థితి మేలూ, వాహినీశ్వరమధ్యవసతి మేలూ
మహిషసహవాసవిచారణంబులు మేలూ, మహిషసహవాసమహిమ మేలూ
తే. శైలకటకాశ్రయంబులుమేలూయతని, యంఘ్రికటకాశ్రయముమేలూయధిపుం
యనుచు నీకాశ్రవులమంతులనునయింతు, రరిజయాటోప తొరగంటినరసభూష.

సముచ్చయము. —

క. మిగుల గుణక్రియ లెయ్యెడి, యుగపత్నాప్తిప్రంబులుగ సముచ్చయము కృతిం
బొగడఁ దగుకొ ద్దివిధంబై, యగణితకవివినుత మగుచు నది యె ట్లన్నన్. 199

గుణసముచ్చయము. —

క. నరసింహశౌర్యశోభా, స్ఫురణంబున జగము లెల్ల శోణము లయ్యెన్
బరరాజుదనవిలతులు, హరినీలనిధంబు లయ్యె ననవరతంబున్. 200

క్రియాసముచ్చయము —

చ. ఆలకలు ముట్టి ముట్టి జఘనాంబరిపం క్తికిఁ గిట్టి కిట్టి గు
బ్బలు రతిఁ బట్టి పట్టి కరపల్లవము ల్నులి నెట్టి నెట్టియుం
జెలు నగుతారహారములు చిక్కులు నెట్లునృసింహ నీద్విష
ల్లలన వనాలి కేగ విట లక్షణలక్ష్యము లై మహీజముల్. 201

ద్వితీయసముచ్చయము. —

క. పాయక ఖలేకపోత, న్యాయమున ననేకకారణము లొకకార్యం
జేయెడి సాధంపఁగ నుత, మై యపరసముచ్చయాఖ్య మగు నె ట్లన్నన్. 202

క. గూరతయును ధీగతియు ను, దారితయు గభీరతయును ధార్మికతయు నీ
కారణజన్మస్ఫూదవ, తారము నూచించె నోబధరణిపునరసా. 203

సమాధి. —

క. కారణ మొక్కటి కార్యము, ధారుణి సాధంపఁ గాక తాళ నయమునం
గారణము వేటొకటి రా, వారూఢిసమాధి యయ్యె నది యె ట్లన్నన్. 204

చ. ఆనిమొన శ్రీనివాసావగుధాధిపుత్ర చమూసమాహుం
గనుఁగొని యద్భుతం బొడవ ఖానవజీరులు శ్రేష్ఠి నోళ్లకుం

జొనుపగఁ గాక తాళనయశోభఁ దదీయముఖాంగుళీనివే

శనుములు ప్రాణరక్షణవిచారధురీణము లయ్యె వారికన్.

205

భావికము —

క. క్షీతిలోన నతీత మనా, గతమును బ్రత్యక్షమువలెఁ గనుపట్టుట న
దృఢనిరుపమాన్య కథనం, బలిశయముగ భావికాఖ్య మగు నెట్లన్నన్.

206

మ నరవల్లవిధింబు దప్పభుజగ్రాతంబుగా సింగిణిలో
గురుపక్షద్వితయంబు గాఁగ నరసజ్జీశ్వరారూఢ మా
తురగోత్తంసము నిందిరావృదయనాథుం దాల్చుప్రత్యక్షబం
ధురపక్షీం ద్రునిలీలఁ జూచు నహితస్తోమంబు భీమంబుగన్.

207

ప్రత్యక్షికము. —

క. పగవాఁడు నమర్థుఁడుగా, మగఁటిమి వెన నతనిమీఁద నూర్కొన కల నా
పగవానిహితుల నొంచుట, యగుఁ గృతులం బ్రత్యక్షిక మనె యెట్లన్నన్.

208

క. నిదురవగాహ శౌర్యము, భేదింపఁగ లేక విమతపృథివీశుఁ డనిన్
భేదించుననిహాభవ, క్షేరురథయదప్రతాపవిశ్రునిమిత్రున్.

209

నాభిఘాతము. —

క. ఒకఁ డొకటిచేత నొకపని, యకలంకితఁ జేయ దాని నాహేతువుచే

నొకఁడు మఱి వేరొ చేయఁగఁ, బ్రకటవ్యాఘాత మెన్నఁబడు నెట్లన్నన్.

210

క. రాజీవబాంధవుఁడు నిజ, లేజమున నొనర్చుచు జగతీతాపమున
వ్యాజవిరాజితతేజో, రాజి న్నర్తరియింతు వోబరాజునృసింహ.

211

పర్యాయము —

క ఏకాగ్రేయం బరయ న, నేకాధారంబులందు నిర వైక్రమముం

జేకొనఁ బర్యాయంబు మ, హాకవిసంస్తుత్య మయ్యె నది యెట్లన్నన్.

212

సీ. కందర్పహరునందుఁ గనువిప్పఁగా నేర్చి, శరవణోద్భవునందు శక్తి యెఱిఁగి

రామునందచలాంబరము గట్టఁగా నేర్చి, జలధిలంఘనునందు జంగ యెఱిఁగి

ఘటజానం దుధిమపక్షములఁ బొర్లఁగ నేర్చి, వెనద్రాణియెడఁబాలు వేడనెఱిఁగి

మొగి వృకోదరునందు ముష్టి పూనఁగ నేర్చి, విజయనియెడఁ గగ్గవేధ యెఱిఁగి

తే. యనుదినంబున నభివృద్ధిఁ దనగు శౌర్య, శిశువు భవదీయదోస్తంభబృంధమాణ

ఖురీఁ గౌశ్యేయచాలనస్ఫురణ మెఱిఁగె, వైరిగ జసింహ యోబయనారసింహ.

213

నూత్నము —

క. తొక్కిరి దలపోయ ననం, లక్ష్మితనూత్నైరకాశలప్రకటనవై

చక్షుణ్యము నూత్నం బగు, నక్షిణకవిప్రశస్త మది యెట్లన్నన్.

214

ఉ ప్రాణముఁటి నాకు నిజభావము దాఁపఁగ జెల్ల నమృది

ప్రాణిమృం బ్రభూతగుణబంధుఁడెల్లఁగదమృతము వి

న్నాణముగా సభిజనులు నల్లడలం గదియంగ సైకత

శ్రోణి యురంబుమీద సఖసూచిక సేర్పె నృసింహధూవరా. 215

ఉదాత్తము. —

క. విశ్వాన్నత మై చెలఁగెడు, నైశ్వరము గలుగువస్తు నభిమతిసేయక

శాశ్వత మగుచు నుదాత్తము, విశ్వంభరలోనఁ బొల్పు విమ మెట్లన్నన్. 216

మ. నృపు లర్పించినఁ జేడె లూడ్చి వలికి న్నేర్పొప్పఁగాఁగుప్పఁగా

నెపుడుం జల్లిన ముగ్ధము త్తేములు ధాత్రి శాంగదస్వర్ణమా

ర్ణపుఁబ్రోవు ల్దగునిగృహంగణములం దారాప్రధాత్రిధరా

ధిపముల్ స్వప్నయభితి ని న్గాలుచురీతిక స్రవసింహధిపా. 217

పరివృత్తి. —

క. సమ మిచ్చి సమము గొనన, ల్పము నిచ్చి యనల్పము గొన భావింప నన

ల్పము నిచ్చి యల్పముం గొన, నమరుం బరివృత్తి ప్రవిధ మై యెట్లన్నన్. 218

సమపరివృత్తి. —

క. శ్రుతిహృదయరత్నధూప, కృతులు కృతు ల్నకు నొసఁగి కృతులు నృసింహ

క్షీతివరి నిచ్చె గాంతురు, శ్రుతిహృదయాశ్రయములు విశోభితలీలన్. 219

అధికదానాల్పదానపరివృత్తి. —

క. నరసింహ నిదువైరులు, కరిసింహలులూయభిలగవయాహిపరం

పరకుఁ దమగృహము లొసఁగుచు, ఎరుస ధిజింతురు దదయవనమందిరముల్.

అల్పదానాధికాదానపరివృత్తి. —

క. నరతమవు నిక రాసికి, నరి యొసఁగి నృసింహధూప యనుపమరంభా

పరిరంభిగుంభిసంధ్రమ, ధిరతామరతాశుధిప్రభావముఁ జెందున్. 221

కారణమాల. —

క. ఇల నుత్తరోత్తరములకుఁ, బాలు పొందఁగిఁ బూర్వపూర్వములు హేతువు లై

యలఁగఁగిఁ గారణమాలిక, యలంకరణరాజ మయ్యె నది యెట్లన్నన్. 222

మ. హరిపాదాంబుజపూజనాభిరతిచే నైశ్వర్య మైశ్వర్యచా

తురిచే సజ్జనరక్షణంబు సుజనస్తోమానసాన్వరించె

జరపుణ్యంబులు పుణ్యవాసనలచే జెన్నొందు సత్కీర్తియు

న్నరసింహధిప నిక పొల్పు బుధసంతానైకచింతామణి. 223

ఏకావళి. —

క. ధరఁ బూర్వపూర్వమునకు, త్రిశోత్తరము క్రిమసమగ్రతవిశేషణ మై

పరఁగిన నేకావళి యన, నరు దగు సత్కీర్తులయందగు నది యెట్లన్నన్. 224

క. అనిధవాప్తానంబులు, కవియతిములు కవులు రచితకౌవ్యులు కావ్య

వ్యవహరము లమితధిప, న్నవనవగుణధూషితములు నరసింహనృపా. 225

మాలాదీపకము.—

క. మహిఁ బూర్వపూర్వమునకున్, రహి మిఁఱిగి న్నురోత్తరము రమ్యగుణా
వహుఁగ మాలాదీపక, మహినవిఖ్యాతిఁ జెంగు ననియెట్లన్నన్. 226

క. గురుచాపముచే శరతతి, శరతతిచే శత్రుకిరము శత్రుకిరముచే
ధర ధరచే నీబాహువు, పరిలబ్ధం బయ్యె నోబహువునరసా. 227

సారము.—

క. నిరవధిక ముద్దిగోర్తర, నిరతోక్త్యంబు దెలుప నిఖిలకృతులయం
దరు దైతరు సారాలం, కరణము కవివినుత మగుదుఁ గడు నెట్లన్నన్. 228

సీ. సావరజంగమాధారిము ల్త్రిజగంబు, లలజగంబు లబాండములఁ జెలంగు
నాయబాండము. లుండు హరిరోమకూపమం, దాశౌరియును భోగిపె శయించు
నాభోగి జలధికోణావాస మొందు నా, కడలి కుంభజుచులుకంబుఁ జెంగు
నాకుంభజుడు నింగి కేకభిద్యోతాభుఁ, డానింగికబరి యై యతశయిల్లు.

తే. నీయశోలక్ష్మీ కక్షీణనీతిచతుర, చతురుదధిమేఖిలావృత్తీతధురీణ
చటులభుజదండదండితోత్కటమదారి, వీరపరివార యోబభూవిభున్వసించు. 229

క. రసవత్ప్రేయము లూర్జ, స్వీసమాహితములను నిచట వివరింపఁగ లే
దనమరసప్రకరణమున, రసభూవాద్యుపనిబద్ధరసములు గానన్. 230

ఉ. సాములు సాములుగలయసాంపులు పుట్టెడురీతిఁ గార్యజా
లములయం దలంకృతు లలంకృతులుం గలయంగ శోభ మై
నివ్వసాఁ బొల్చు దద్దుటన మెన్నికతోఁ దిలతండులాష్టరూ
పమునఁ బాలు నీ రెనయుభాతిఁ దగు న్నివిదత్వ మొందుచున్. 231

క. తిలతండులరూపమున, నలరు న్సంస్పృష్టిసంకరాఖ్యము పాల్పి
రిల నేక మైనకైవడిఁ, దెలుపుం దత్సంకరంబు త్రివిధము కృతులన్. 232

తే. ఎనయ నం గాంగిభావంబు నేకవాచ, కానుబంధంబు నందేహ మనఁగ నెట్లు
పాలుచు సంస్పృష్టిసంకరరీతులకు వరుస, లక్ష్యముల నేర్పరించెద లలితఫణితి. 233

సంస్పృష్టి.—

క. హరిదబలాతులగిరికుచ, వరచందనరజము లగుభివత్క్రియచుల్
నిరవద్యసుధాంభోధి, స్ఫురింఱంబు వహించె నోబభూపరునరసా. 234

క. హరిదబలాచందన మయి, యరు దగుననురూపకంబు నమృతాంభోధి
స్ఫురింఱంబుఁ దాలె ననియెడి, సరశనిదర్శనయుఁ బొల్పు సంస్పృష్టి యనన్. 235

అంగాంగిభావసంకరము.—

క. అనిజన్మోధియదం బై, యసమమహాబలవిశేషహరియు నై యి
వ్యమధ భవద్భుజదండము, బొసఁగున్ ఫణిమాడ్కి నోబభూపరునరసా. 236

క. అసిజిహ్విక యనురూపక, మసమమహాబలవిశేషహరిశ్లేషం

బెసగు ఫణిమాడ్చి భుజము, చెస నంగాగిత్వ ముండె దెలియ నుపమతోన్.
ఏకవాచకానుప్ర వేశసంకరము.—

క. విశ్వామిత్రమదాసహ, శాశ్వతసౌభాగ్య మగును సతతోన్నత మై

విశ్వసుత శ్రీనృసింహమ, హిశ్వగ నీయసి వసిష్ఠునిడనుబోల్చున్. 238

క. నీవాలు నిమిమలె, నేవేళఁ జెలంగు నన్న నేకపదవిశే

సావిర్భూతము లగుచున్, శ్రీవెలయన్ శ్లేష ముపమ చెలంగును నిచటన్. 239

సందేహసంకరము.—

క. పాకారితురగరాకా, శోకారికి భానుకారిశోమలరుచియై

యేకాలము రంజిల్లును, నీకీర్తిమరాళి మోబన్మపునరసింహ. 240

క. ఇలఁ గీర్తి హంసి యనుచో, సలలితగతి హంసివంటిసత్కీర్తియై కా

కిలఁ గీర్తి యనెడుహంసియై, తెలియ దుపమదూపకంబు తేటఁగ నిచటన్. 241

క. ఈరీతిం గొన్నియలం, కారము లేర్పటిచినాడఁ గడమదడమనే

నేరక వర్జించుటగా, దారయ విస్తారభీతి నాపాదింపన్. 242

క. మకామండువపండువాఘయదదోర్తాహాతి ధాటిహా

తుకార ప్రతిరుద్ధభూభుననహిందూరాజ్యసంస్థాపనా

ప్రాకద్యోతకులోఢితధ్వజపట ప్రాయప్రసర్పద్యశ

స్పృక్తరీక్షితశర్వకంకణమన్యజాలశోలాహలా. 243

క. సాహిత్యభోజ భూజన, సాహిత్యనిదాన దాన సంతానమహా

భావాదానవాహా, గోహణశేవంతలలితరూపజయంతా. 244

స్వగంపంచకరహితసుగంధివృత్తము.

హరహీరసారసారిహరశైలవాసవో, ర్వీరుహాహిహరశేషవేషహసలాలస

శ్రీరసారయాశసాంశుశీలవైరివీరసం, హరసారశౌర్యసూర్యహర్యవార్యసాహసా.

గద్యము. ఇది శ్రీహనుమత్ప్రసాదలబ్ధ కవితాసారసారస్వతాలంకార నిరంకుశప్రతి

భాబంధుర ప్రబంధపతనరచనాధురంధర ప్రబంధాంక వేంకటరాయభూషణ

సుపుత్ర తిమ్మరాజపాత్ర సకలభాషావిశేషనిరుపమాపదాన కారదామూ

మూర్తి ప్రణీతం బైన నరసభూపాలీయం బనఁ దద్రాజనామధేయాంకితం బై

పొల్చుకావ్యాలంకారసంగ్రహం బనుమహాప్రబంధంబునం దధాలంకారవిభా

గంబును సంకరసంస్కృష్టినిష్కయంబు నన్నది సర్వంబును బంచమాశ్వాసము

సంపూర్ణము.

